

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

RECAİZADE MAHMUT EKREM'İN ŞEMSA VE MUHSİN BEY
YAHUT ŞAİRLİĞİN HAZİN BİR NETİCESİ ADLI
HİKAYELERİNİN METİN TRANSKRİPSİYONU VE DİL
İNCELEMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Zeliha KAPUKAYA

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr. Sadık ARMUTLU

Malatya -2008

İÇİNDEKİLER

Sınav Sonuç Formu.....	ii
İçindekiler	iii
Kısaltmalar.....	x
Önsöz.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM.....1

1. RECAİZADE MAHMUT EKREM'İN HAYATI-SANATI-ESERLERİ.....	1
1.1. HAYATI.....	1
1. 2. SANATI.....	6
1. 3. ESERLERİ.....	13
1. 3. 1. Şiir Türündeki Eserleri.....	13
1. 3. 2. Hikaye Ve Roman Türündeki Eserleri.....	17
1. 3. 2. 1. Hikayeleri.....	19
1. 3. 2. 2. Romanları.....	19
1. 3. 3 .Recaizade Mahmut Ekrem'in Tiyatroları.....	20
1. 3. 3. 1. Batı Kaynaklı Oyunları.....	20
1. 3. 3. 2. Yerli Oyunları.....	21
1. 3. 4. Tenkit Ve Tedkik Eserleri.....	22
1. 3. 5. Tercümeleleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM.....25

2. DİL İNCELEMESİ.....	25
2. 1. SES BİLGİSİ	25
2. 1. 1. Ünlüler.....	25
2. 1. 1. 1. Ünlü Uyumları	25
2. 1. 1. 1. 1. Kalınlık İncelik Uyumu.....	25
2. 1. 1. 1. 2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu.....	25
2.1.2. Ünsüzler.....	25
2. 1. 2. 1. Ünsüz Uyumu.....	26
2. 1. 3. Ünlü-Ünsüz Uyumu	27

2. 1. 4. Ses Değişmeleri.....	27
2. 1. 4.1. i > e Değişimi.....	27
2. 1. 4. 2. g> ğ (y) Değişimi.....	27
2. 1. 4. 3. t > d Değişimi	27
2. 1. 5. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi.....	28
2. 1. 6. Son Seste Ünsüz Düşmesi.....	28
2. 1. 7. Ünlü Birleşmesi.....	28
2. 1. 8. Ünlü Daralması.....	28
2. 1. 9. İmla ile Özellikleri.....	29
2. 2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	31
2. 2. 1. Ekler.....	31
2. 2. 1. 1. İsim Çekim Ekleri.....	31
2. 2. 1. 1. 1. İyelik Ekleri	31
2. 2. 1. 1. 2. Hal Ekleri	33
2. 2. 1. 1. 3. Çokluk Eki.....	37
2. 2. 1. 2. Soru Eki	37
2. 2. 1. 3. Fiil Çekimi.....	38
2. 2. 1. 3. 1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs(Kişi) Ekleri	38
2. 2. 1. 3. 1. 1. Şahıs Zamiri Asıllı Şahıs Ekleri.....	38
2. 2. 1. 3. 1. 2. İyelik Eki Asıllı Şahıs Ekleri.....	38
2. 2. 1. 3. 2. Fiillerde Şekil Ve Zaman Ekleri.....	40
2. 2. 1. 3. 2. 1. Fiil Kipleri.....	40
2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. Haber (Bildirme) Kipleri.....	40
2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman.....	40
2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman.....	41
2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 3. Geniş Zaman	42
2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 4. Gelecek Zaman.....	42
2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. Tasarlama Kipleri	43
2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 1. İstek Kipi.....	43

2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 2. Emir Kipi	43
2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 3. Gereklilik Kipi.....	44
2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 4. Şart Kipi.....	44
2. 2. 1. 4. Cevher Fiili (i-).....	44
2. 2. 1. 5. Yapım Ekleri	46
2. 3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ).....	55
2. 3. 1. Cümlenin Öğeleri	55
2. 3. 1. 1. Yüklem	55
2. 3. 1. 1. 1. Fiil Cümlelerinde Yüklem	56
2. 3. 1. 1. 1. 1. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması.....	56
2. 3. 1. 1. 1. 2. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması.....	56
2. 3. 1. 1. 1. 3. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Fiillerin Yüklem Olması.....	56
2. 3. 1. 1. 1. 4. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması.....	57
2. 3. 1. 1. 2. İsim Cümlelerinde Yüklem.....	57
2. 3. 1. 1. 2. 1. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri	57
2. 3. 1. 1. 2. 2. Yükleme Kelime Grubu Olan Cümleler	57
2. 3. 1. 1. 2. 2. 1. İsim Grubunun Yüklem Olması.....	57
2. 3. 1. 1. 2. 2. 2. Sıfat Grubunun Yüklem Olması.....	57
2. 3. 1. 1. 2. 2. 3. Bağlama Grubunun Yüklem Olması.....	57
2. 3. 1. 1. 2. 2. 4. Edat Grubunun Yüklem Olması.....	57
2. 3. 1. 2. Özne.....	57
2. 3. 1. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler.....	58
2. 3. 1. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler.....	58
2. 3. 1. 2. 2. 1. İsim Grubunun Özne Olması.....	58
2. 3. 1. 2. 2. 2. İsim – Fiil Grubunun Özne Olması.....	58
2. 3. 1. 2. 2. 3. Sıfat Grubunun Özne Olması.....	58
2. 3. 1. 2. 2. 4. Ayrılma Grubunun Özne Olması.....	59
2. 3. 1. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Özne Olması.....	59
2. 3. 1. 2. 2. 6. Edat Grubunun Özne Olması.....	59
2. 3. 1. 2. 2. 7. Ünvan Grubunun Özne Olması.....	59

2. 3. 1. 3. Nesne.....	59
2. 3. 1. 3. 1. Nesnenin Tek Kelimededen Oluşması	60
2. 3. 1. 3. 2. Kelime Grubunun Nesne Olması.....	61
2. 3. 1. 3. 2. 1. İsim Grubunun Nesne Olması.....	61
2. 3. 1. 3. 2. 2. Sıfat Grubunun Nesne Olması	61
2. 3. 1. 3. 2. 3. Bağlama Grubunun Nesne Olması.....	61
2. 3. 1. 3. 2. 4. Ayrılma Grubunun Nesne Olması.....	61
2. 3. 1. 4. Yer Tamlayıcısı	61
2. 3. 1. 4. 1. Tek Kelimededen Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları.....	62
2. 3. 1. 4. 2. Kelime Gruplarından Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları	62
2. 3. 1. 4. 2. 1. İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	62
2. 3. 1. 4. 2. 2. Sıfat Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	62
2. 3. 1. 4. 2. 3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	62
2. 3. 1. 4. 2. 4. Ünvan Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	62
2. 3. 1. 5. Zarf.....	63
2. 3. 1. 5. 1. Ek Almadan Zarf Olan Kelimeler.....	63
2. 3. 1. 5. 2. Hal Ekleri Aarak Zarf Olan Kelimeler	63
2. 3. 1. 5. 3. Eşitlik, Vasıta ve Yön Ekleri Alan Zarflar.....	63
2. 3. 1. 5. 4. Zarf Fiil Ekleriyle Teşkil Olan Zarflar.....	63
2. 3. 1. 5. 5. Çekim Edatlarıyla Zarf Olan Unsurlar.....	64
2. 3. 1. 5. 6. Kelime Grubu Halindeki Zarflar.....	64
2. 3. 1. 5. 6. 1. İsim Grubu Halindeki Zarflar.....	64
2. 3. 1. 5. 6. 2. Sıfat Grubu Halindeki Zarflar.....	64
2. 3. 1. 5. 6. 3. Tekrar Grubu Halindeki Zarflar.....	64
2. 3. 1. 5. 6. 4. Bağlama Edatı İle Zarf Olanlar	64
2. 3. 2. Kelime Grupları.....	65
2. 3. 2. 1. İsim Grubu (İsim Tamlaması).....	65
2. 3. 2. 1. 1. İsim Tamlamasının Kuruluşu.....	65
2. 3. 2. 1. 1. 1. Belirtili İsim Tamlaması	65
2. 3. 2. 1. 1. 2. Belirtisiz İsim Tamlaması	66
2. 3. 2. 1. 1. 3. Tamlayan ve Tamlananın Yer Değiştirdiği İsim Tamlaması.....	66

2. 3. 2. 1. 1. 4. Araya Sıfat Girmiş İsim Tamlaması	66
2. 3. 2. 1. 1. 5. Önünde Sıfat Bulunduran İsim Tamlaması	66
2. 3. 2. 1. 1. 6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlaması	67
2. 3. 2. 1. 1. 7. Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları	67
2. 3. 2. 1. 1. 8. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Grubu Olan İsim Tamlaması	67
2. 3. 2. 1. 2. Görevi Yönüyle İsim Tamlaması	67
2. 3. 2. 1. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması	67
2. 3. 2. 1. 2. 2. İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması	67
2. 3. 2. 1. 2. 3. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması	67
2. 3. 2. 1. 2. 4. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	68
2. 3. 2. 1. 2. 5. İsim Tamlamasının Zarf Olarak Görev Yapması	68
2. 3. 2. 2. Sıfat Grubu (Sıfat Tamlaması).....	68
2. 3. 2. 2. 1. Sıfat Tamlamasının Kuruluşu.....	68
2. 3. 2. 2. 1. 1. Tamlayanı Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları	68
2. 3. 2. 2. 1. 1. 1. Niteleme Sıfatı.....	68
2. 3. 2. 2. 1. 1. 2. Belirtme Sıfatları	69
2. 3. 2. 2. 1. 1. 2. 1. İşaret Sıfatları.....	69
2. 3. 2. 2. 1. 1. 2. 2. Soru Sıfatları	69
2. 3. 2. 2. 1. 1. 2. 3. Belgisiz Sıfatlar	69
2. 3. 2. 2. 1. 1. 2. 4. Sayı Sıfatları	70
2. 3. 2. 2. 1. 2. “Ki” Eki İle Meydana Gelen Sıfat Tamlaması.....	70
2. 3. 2. 2. 1. 3. Adlaşmış Sıfatlar	70
2. 3. 2. 2. 1. 4. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	71
2. 3. 2. 2. 1. 4. 1. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Tamlamalar	71
2. 3. 2. 2. 1. 4. 2. Tamlayanı Sıfat- Fiil Grubu Olan Tamlamalar.....	71
2. 3. 2. 2. 1. 4. 3. Tamlayanı Edat Grubu Olan Tamlamalar	71
2. 3. 2. 2. 1. 4. 4. Tamlayanı Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlaması	71
2. 3. 2. 2. 1. 5. Tamlananı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	71
2. 3. 2. 2. 1. 5. 1. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları.....	71
2. 3. 2. 2. 2. Görevi Yönüyle Sıfat Grubu	72
2. 3. 2. 2. 2. 1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması	72

2. 3. 2. 2. 2. 2. Sıfat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	72
2. 3. 2. 2. 2. 3. Sıfat Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	72
2. 3. 2. 2. 2. 4. Sıfat Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	72
2. 3. 2. 2. 2. 5. Sıfat Grubunun Zarf Tümlenci Olarak Görev Yapması.....	72
2. 3. 2. 2. 2. 6. Sıfat Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması.....	73
2. 3. 2. 2. 2. 7. Sıfat Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması.....	73
2. 3. 2. 2. 2. 8. Sıfat Grubunun Ünlem Grubu Oluşturması	73
2. 3. 2. 3. Sıfat Fiil Grubu.....	73
2. 3. 2. 3. 1. Görevi Yönüyle Sıfat – Fiil Grubu	74
2. 3. 2. 3.1. 1. Sıfat – Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	74
2. 3. 2. 3.1. 2. Sıfat – Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	75
2. 3. 2. 4. İsim – Fiil Grubu.....	75
2. 3. 2. 4. 1. İsim – Fiil Grubunun Kuruluşu.....	75
2. 3. 2. 4. 2. Görevi Yönüyle İsim – Fiil Grubu	75
2. 3. 2. 4. 2. 1. İsim – Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	75
2. 3. 2. 4. 2. 2. İsim – Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	75
2. 3. 2. 4. 2. 3. İsim – Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması	75
2. 3. 2. 5. Zarf Fiil Grubu.....	76
2. 3. 2. 6. Tekrar Grubu	78
2. 3. 2. 6. 1. Tekrar Grubunun Kuruluşu	78
2. 3. 2. 6. 2. Görevi Yönüyle Tekrar Grubu	79
2. 3. 2. 6. 2. 1. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Görev Yapması.....	79
2. 3. 2. 6. 2. 2. Tekrar Grubunun Sıfat Tamamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması.....	79
2. 3. 2. 6. 2. 3. Ünlem Kuruluşunda Tekrar Grupları	79
2. 3. 2. 7. Edat Grubu	79
2. 3. 2. 7. 1. Edat Grubunun Kuruluşu	79
2. 3. 2. 7. 1. 1. “-dAn sonra” İle Kurulan Edat Grubu.....	79
2. 3. 2. 7. 1. 2. “İçün” İle Kurulan Edat Grubu	80

2. 3. 2. 7. 1. 3. “Gibi” İle Kurulan Edat Grubu	80
2. 3. 2. 7. 1. 4. “Kadar” İle Kurulan Edat Grubu	80
2. 3. 2. 7. 1. 5. “ile” İle Kurulan Edat Grubu.....	81
2. 3. 2. 7. 1. 6. “Da” İle Kurulan Edat Grubu	81
2. 3. 2. 7. 1. 7. “Bile” İle Kurulan Edat Grubu	81
2. 3. 2. 7. 1. 8. “-e kadar” İle Kurulan Edat Grubu	81
2. 3. 2. 7. 1. 9. “-dAn tolayı” İle Kurulan Edat Grubu	82
2. 3. 2. 7. 1. 10. “Üzre” İle Kuruluna Edat Grubu.....	82
2. 3. 2. 7. 1. 11. “-dAn beri” İle Kurulan Edat Grubu.....	82
2. 3. 2. 7. 2. Görevi Yönüyle Edat Grubu	82
2. 3. 2. 7. 2. 1. Edat Grubunun Özne Olarak Görev Yapması	82
2. 3. 2. 7. 2. 2. Edat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	82
2. 3. 2. 7. 2. 3. Edat Grubunun Zarf Olarak Görev Yapması	82
2. 3. 2. 7. 2. 4. Edat Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması	83
2. 3. 2. 8. Bağlama Grubu.....	83
2. 3. 2. 8. 1. Bağlama Grubunun Kuruluşları	83
2. 3. 2. 8. 1. 1. İsimleri Bağlaması.....	84
2. 3. 2. 8. 1. 2. Ünlemleri Bağlaması.....	84
2. 3. 2. 8. 1. 3. Ayrılma Gruplarını Bağlaması	84
2. 3. 2. 8. 1. 4. Edatları Bağlaması.....	84
2. 3. 2. 8. 1. 5. Zıt Anlamlı Kelimeleri Bağlaması.....	84
2. 3. 2. 8. 2. Görevi Yönüyle Bağlama Grubu.....	84
2. 3. 2. 8. 2. 1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması.....	84
2. 3. 2. 8. 2. 2. Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması	85
2. 3. 2. 8. 2. 3. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması.....	85
2. 3. 2. 8. 2. 4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması.....	85
2. 3. 2. 8. 2. 5. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Görev Yapması.....	85
2. 3. 2. 8. 2. 6. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması	85

2. 3. 2. 8. 2. 7. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması	85
2. 3. 2. 8. 2. 8. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması.....	86
2. 3. 2. 8. 2. 9. Bağlama Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması.....	86
2. 3. 2. 9. Kısaltma Grupları	86
2. 3. 2. 9. 1. Yükleme Grubu.....	86
2. 3. 2. 9. 2. Yaklaşma Grubu.....	86
2. 3. 2. 9. 3. Bulunma Grubu	87
2. 3. 2. 9. 4. Uzaklaşma Grubu	87
2. 3. 2. 9. 5. İsnat Grubu	87
2. 3. 2. 9. 6. Vasıta Grubu.....	87
2. 3. 2. 10. Birleşik Fiil Grubu	88
2. 3. 2. 10. 1. Birleşik Fiil Kuruluşu	88
2. 3. 2. 10. 1. 1. Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller.....	88
2. 3. 2. 10. 1. 1. 1. Türkçe İsim + Yardımcı Fiil.....	88
2. 3. 2. 10. 1. 2. Yabancı Kökenli İsim + Yardımcı Fiil.....	88
2. 3. 2. 10. 1. 3. Fiil+Yardımcı Fiil Kuruluşu.....	89
2. 3. 2. 10. 1. 4. İki isim + Bir Yardımcı Fiil.....	89
2. 3. 2. 11. Sayı Grubu.....	90
2. 3. 2. 12. Ünlem Grubu.....	90
2. 3. 3. Cümlede Yapı.....	91
2. 3. 3. 1. Cümle.....	91
2. 3. 3. 1. 1. İsim Cümleleri.....	94
2. 3. 3. 1. 1. 1. Öğelerin Sıralanışı Bakımından İsim Cümleleri.....	94
2. 3. 3. 1. 2. Fiil Cümleleri.....	95
2. 3. 3. 1. 2. 1. Öğelerin Sıralanışı Bakımından Fiil Cümleleri.....	95
2. 3. 3. 2. Cümle Toplulukları.....	97
2. 3. 3. 2. 1. Bağlama Edatları (Cümle Bağlayıcıları) İle Oluşan Cümle Toplulukları.....	98

2. 3. 3. 2. 1. 1. Cümle Topluluklarında Kullanılan Bağlama Edatları (Cümle Bağlayıcı Edatlar).....	98
2. 3. 3. 2. 1. 1. 1. “Ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	98
2. 3. 3. 2. 1. 1. 2. “Ve” Bağlama Edatı ile Bağlanan cümleler.....	99
2. 3. 3. 2. 1. 1. 3. “Ne” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	99
2. 3. 3. 2. 1. 1. 4. “Belki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	99
2. 3. 3. 2. 1. 1. 5. “Ama” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	100
2. 3. 3. 2. 1. 1. 6. “Fakat” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	100
2. 3. 3. 2. 1. 1. 7. “de, da” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler.....	100
2. 3. 3. 2. 1. 1. 8. “Yani Bağlama Edatı ile Bağlananlar.....	100
2. 3. 3. 2. 1. 2. Cümle Bağlayıcı Edatların Aldığı Görev	100
2. 3. 3. 2. 1. 2. 1. İsim Cümlelerini Bağlaması.....	100
2. 3. 3. 2. 1. 2. 2. Fiil Cümlelerin Bağlaması.....	100
2. 3. 3. 2. 1. 2. 3. Soru Cümlelerini Bağlaması.....	101
2. 3. 3. 2. 2. Bağlama Edatı Kullanılmadan Cümle Topluluğu Oluşturan Cümleler.....	101
2. 3. 4. Yüklem Türüne Göre Cümleler.....	101
2. 3. 4. 1. İsim Cümleleri.....	101
2. 3. 4. 1. 1. İsim Cümleleri İle İlgili Özellikler.....	102
2. 3. 4. 2. Fiil Cümleleri.....	102
2. 3. 4. 2. 1. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri	102
2. 3. 4. 2. 2. Yüklemi Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri.....	103
2. 3. 4. 2. 3. Fiil Cümleleri İle İlgili Özellikler.....	103
2. 3. 5. Yüklem Yerine Göre Cümleler.....	103
2. 3. 5. 1. Kurallı Cümleler.....	104
2. 3. 5. 2. Devrik Cümleler.....	104
2. 3. 6. Anlamlarına Göre Cümleler.....	104
2. 3. 6. 1. Olumlu ve Olumsuz Cümleler.....	105
2. 3. 6. 1. 1. Olumlu Cümleler.....	105
2. 3. 6. 1. 1. 1. Olumlu İsim Cümleleri.....	105
2. 3. 6. 1. 1. 2. Olumlu Fiil Cümleleri.....	105

2. 3. 6. 1. 2. Olumsuz Cümleler.....	105
2. 3. 6. 1. 2. 1. Olumsuz İsim Cümleleri.....	106
2. 3. 6. 2. 2. 2. Olumsuz Fiil Cümleleri.....	106
2. 3. 7. Soru Cümleleri.....	106
2. 3. 7. 1. Soru Ekiyle Kurulan Cümleler.....	107
2. 3. 7. 2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler.....	107
2. 3. 7. 3. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler.....	107
2. 3. 7. 4. Soru Zamiriyle Kurulan Cümleler.....	107
2. 3. 8. Cümle Bilgisine Ek.....	107
2. 3. 8. 1. Ara Cümleler.....	107
2. 3. 8. 2. Eksiltili Cümleler (Kesik Cümle).....	108
SONUÇ.....	109
EKLER.....	113
BİBLİYOGRAFYA.....	118

KISALTMALAR

AS	: Araba Sevdası
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Ş	: Şemsâ
MB	: Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
Yay.	: Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Kültür Yayınları

İŞARETLER

A	: a,e
I	: ı,i
U	: u,ü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Recaiâde Mahmut Ekrem'in hikâyelerinin özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi başlıkları altında incelenmiştir. Hikâyelerden alınan örnekler titizlikle seçilmiş ve bu örnekler hikâyelerin orijinal baskılarındaki sayfa numaralarıyla verilmiştir.

Recaiâde Mahmut Ekrem'in Şemsa(1888) ve Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi(1895) adlı hikayelerinin ilk Osmanlıca baskılarından sonra çok uzun bir süre basılmamış 1997 yılında İsmail Parlatur, Nurullah Çetin ve Hakan Sazyek'in çalışmalarıyla gün ışığına çıkmıştır. Ancak bu çalışmalarda eserler Latin alfabesiyle basılmasına rağmen eserlerin transkripsiyonlu metni bulunmamaktadır. Bu çalışmada hikayelerin ilk basımlarındaki metinlerinin transkripsiyonu yapılarak eserlerin dili ses, şekil ve cümle bilgisi başlıklarıyla incelenmiştir. Her bir konuya ilişkin mevcut olan örnekler eserlerin sıkı bir şekilde taranması suretiyle bulunup ilgili konu başlıklarının altında verilmiştir.

Akademik bir çalışmanın ne kadar incelik ve sabır gerektiğini bu çalışmayı hazırlarken çok daha iyi anladım. Bir sabır işçiliği olarak nitelendirebileceğim bu görevi icra eden akademisyenlerimizin saygı ve değerini en büyüğünü hak ettiklerini düşünüyorum.

Bu çalışmayı hazırlamamda yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Sadık Armutlu, Yrd. Doç. Dr. Ünal Şahin ve diğer değerli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Zeliha KAPUKAYA

BİRİNCİ BÖLÜM

1. RECAİZADE MAHMUT EKREM'İN HAYATI – SANATI – ESERLERİ

1. 1. HAYATI

Tanzimat döneminin tanınmış ailelerinden olan Recaizâdeler, Balıkesir'in Kepsut nahiyesinden gelmedir. Ekrem'in dördüncü göbekten dedesi olan yeniçeri ağası Selim Ağa, İstanbul'a yerleşmiş,¹ onun oğlu olan Mehmet Tahir Efendi, Galata kadısı olmuş; Tahir Efendi genç yaşta ölünce oğlu Ahmet Nurettin, dokuz yaşında yetim kalmış, bu çocuk yakınlarının yardımı ile okumuş, “ser-halifelik”e kadar yükselmiştir. Ona sağlığında “Kalfa” derlermiş, bundan sonra da aile “Kalfazadeler” olarak tanınmış. İşte Ekrem'in babası Mehmet Şâkir (Recâî) Efendi, Ahmet Nurettin'in dört oğlundan biridir.²

Tanzimat'tan sonra Takvimhane nazırlığı yapan, şair, hattat ve vakanüvis Recaizâde Mehmet Şâkir Efendi, küçük yaştan itibaren sıkı bir dini eğitim almış, sonraları sanat ve edebiyata merak sararak ara sıra şiirler yazarak sanatla uğraşmıştır. Recaizâde'nin annesi Rabia Advıye Hanım ise Gazi Timurtaş Paşa'ya kadar soyu uzanan, okumuş, yazmış bir kadındır. Bu ailenin ikinci çocuğu olan Recaizâde Mahmut Ekrem Tanzimat'tan 8 yıl sonra 1 Mart 1847'de, Vanıköy'deki “Recâî Efendi Yalısı”nda dünyaya gelmiştir.

Recaizâde Mahmut Ekrem, önce doğu kültürüyle yetiştirilir. Arapça ve Farsça'nın ilk bilgilerini babasından alır. Bir süre Vanıköy'de sıbyan mektebinde okumuştur. Oğlunun iyi bir eğitim görmesini isteyen Recai Efendi, onu ilkin “Beyazıt Rüştıyesi”ne sonra da Mekteb-i İrfan'a verir.³ Bu okullarda iyi yetişen Recaizâde Mahmut Ekrem daha sonra Harbiye İdadisine gönderilir. Özellikle fen bilimlerinde oldukça başarılı olan Recaizade'nin giderek edebiyata karşı da ilgisi olduğu görülür. Ufak tefek yazı denemelerine de başlayan yazar, İdadi'den sıkılması ve beden zayıflığı nedeniyle öğrenimini yarıda bırakarak “Hariciye Mektubî Kalemi”ne girer. 1862'de girdiği Hariciye Mektubi Kalemi'nde bir yandan eski şiir anlayışını devam ettirir, bir taraftan da Leskofçalı Galip ve Hersekli Arif Hikmet Bey, Namık Kemal ve Ayetullah

¹ İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.41.

² İsmail Parlatır, a.g.e., s.41

³ İsmail Parlatır, a.g.e., s.41

Bey gibi yenilikçilerle tanışır. Bu görevinde Ekrem, Fransızca'yı da öğrenme fırsatı bulur. Batı kültürü ile yüz yüze gelmesinde çalıştığı yerin önemi çok büyüktür. Burada çalışırken bir yandan da divan şiiri tarzında şiirler yazmaya, Fransızca'dan tercüme yapmaya devam etti. İlk yazıları Terakki, Hakayikü'l-Vekâyi, Tasvîr-i Efkâr gazetelerinde yayımlandı. Bu sırada Namık Kemal ile yakınlığı artar. Namık Kemal 18 Mayıs 1867'de Paris'e kaçarken, Tasvîr-i Efkârı ona bırakır. 465. sayıdan sonrasını Recaizâde çıkarmaya başlar. Ancak bu durum fazla uzun sürmez. Çünkü Namık Kemal, Şinâsi'ye iki ay sonra yazdığı mektupta Şinasi'nin İstanbul'a döneceğini, birlikte çalışmamasını öğütler.

Recaizâde'nin memuriyetteki başarısı da dikkat çekici bir durumdur. Önce, "Maliye Esham Kalemi", üç ay sonra "Tahrir-i Emlak Kalemi"nde görev alır. Aynı yıl "Şûra-yı Devlet Muavinliği"ne atanır. Daha sonra baş muavinlik yaparak bir çok komisyona başkanlık etme görevine de getirilir.

Devlet Şûrasına girdiği sıralarda amcası Arif Efendi'nin kızı Güzide Hanım ile evlenir. Evliliğinin ikinci yılında Piraye adlı kızı doğarken ölür. Şairin "Tahassür" adlı şiiri bunun için yazılır.⁴

Bu yıllarda Fransızca'sının da oldukça ilerlediği görülür. Öyle ki Fransız Edebiyatı'nı da yakın takibe başlamıştır. Batılı kaynaklardan yararlanarak "Afife Anjelic" adlı oyunu yazar ve yayımlar. Bu, onun ilk yayımlanan eseridir. Bir yıl sonra, eski tarz şiirlerinden seçtiklerini ve yazdığı birkaç nesir parçasını "Nağme-i Seher" adı altında toplar. Daha sonra Chateaubriand'dan çevirdiği "Atala" (1872) romanını ve gençlik dönemini dile getiren "Yadigar-ı Şebâb" (1873) adlı uzun manzumesini yayımlar. Bu yıllar sanat hayatının başlangıcını temsil eder ve çok verimli geçer. Bir yıl sonra da Silvio Pellico'dan çevirdiği "Mes Prisons" ile "Vuslat" adlı telif tiyatrosunu bastırır.

Resmi görevinde oldukça başarılı olması, edebiyat alanında devamlı bir takım çalışmalarda bulunması, Recaizâde'nin tanınmasına ve sevilmesine neden olmuştur. Hamit bile onu tanımak amacıyla, yolda karşılaşmak ve selamlaşmak için fırsatlar kollar. Arkadaşlıklarının ilerlemesinde Ziver Paşazâde Bahaddin'in de payı vardır.⁵ Bu

⁴ İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.42.

⁵ İsmail Parlatır, a.g.e., s.42.

yıllarda Recaizâde'nin bedenen zayıflığı da dikkat çekici yönde iyiden iyiye artar. Hekimler verem başlangıcı şüphesiyle hava değişimini önerir. Bunun üzerine o da Viyana yakınlarındaki Kalton Layt Kebin'e gider (1876).⁶

4 Ekim 1878 yılında "Mekteb-i Mülkiye"de edebiyat öğretmenliğine başlar. Bu okulda derslerde okutulması amacıyla "Tâlim-i Edebiyyat" adlı kitabını düzenler. Özel hayatında da titiz ve düzenli olan Recaizâde bunu meslek hayatına da uygular. Öğrencilerin sevdiği ve saydığı bir hoca haline gelir. O dönemin öğrencilerinden Tevfik Biren'in hatırasındaki sözleri Ekrem'in ne kadar başarılı bir hoca olduğunu göstermektedir:

"Recaizâde Ekrem Bey, bize derin hatıralar bırakan profesörlerdendi. Ta'lim-i Edebiyât-ı Osmanî unvanlı kitabı ilk defa olarak okulumuzda taş basması ile çıkmıştı ve derste bu okutulurdu... Ekrem derse pardösüsü ilikli olarak girer; kibar, nazik ve ciddi muameleleri ile bizi hürmet, sükûnet ve dikkatle ders dinlemeye mecbur ederdi."⁷

Recaizâde Mahmut Ekrem'in Ta'lim-i Edebiyyat ile o dönem için farklı bir yöntemle dersler okutması, yeni yetişenlere yol göstermesi, devamlı edebî konularla uğraşması "üstad"olarak anılmasına yol açar.

Bir yandan hocalığı, diğer taraftan da Hâmit ve Namık Kemal ile edebiyat üzerine yazışması, sanatını gittikçe olgunluğa götürür. Derslerinde yenileri okutması, Batı edebiyatını tanıtmaya çalışması, gençleri etrafında toplaması eski edebiyat anlayışını sürdürmek isteyenleri çileden çıkardı. Bu dönem içinde ardı sıra üç "Zemzeme" (1883-1884-1885), Takdir-i Elhân ve Tefekkür (1886) adlı eserlerini yayımladı. Aynı yıl yaptığı çevirileri "Nâciz"de yayımlandı.

Bu dönemde en çok konuşulan şey Recaizâde-Naci tartışması olmuştur. Recaizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit'in yolundan gitmiş, kendisini de yeni edebiyatın üstadı olarak görmüştür. Muallim Naci etrafında toplanan gençlerin, Naci'nin yeni şiirlerinden çok eski gazellerine nazireler yazmaları, Muallim Naci'yi bir şiir ve edebiyat mihrakı haline getirmeleri de bu hadiseye sebebiyet vermiştir.

⁶ Ali Ekrem, Recaizade Mahmut Ekrem Bey, İstanbul 1339, s.83.

⁷ Ali Çankaya, Mülkiye Tarihi C.1., Ankara 1954, s.345- 346.

Recaizâde Ekrem ile Muallim Naci arasında geçen eski ile yeni ve romantik ile realist anlayışların çarpışmaları gibi yorumlanan bu tartışmanın önemi, her iki şairin de öğretmen olmaları, şiir anlayışı ile ilgili kitapların bulunmasıdır.⁸ Recaizâde Mahmut Ekrem'den sonra Mekteb-i Sultanî ve Mülkiye'de edebiyat hocalığı yapan Muallim Naci bu tartışmayı sürdürmüş, şahsi meseleye dönüştürmüştür. Recaizâde-Naci tartışması Muallim Naci'nin vefatından sonra da devam etmiştir. Öyle ki Servet-i Fünun Edebiyatının kurulmasında bu tartışmanın büyük rolü vardır.

Recaizâde'nin edebiyat alanında ve memuriyette huzursuz bir dönem yaşamasının yanında özel hayatında da sıkıntıları bitmek bilmiyordu. Oğlu Emced, yıllarca yatalak olarak hasta yatağında yatıyordu. İşte böyle bir ortamda, onu mutlu edecek, hayata bağlayacak Mehmet Nijad dünyaya geldi. Gerçekten de dünyasının tek adamı bu zeki çocuk olur. Sıkıştığı zamanlarda ona sığınır, onunla avunur. Arkasından, bir buçuk yıl sonra, Ahmet Kemal Ercüment doğar.

Mülkiye ve Galatasaray'daki hocalığından ayrılışı, Naci ve arkadaşlarının saldırısı, biraz da Abdülhamit yönetiminin baskısı Ekrem'in sanatını etkiler. Bu dönemde şiirle pek uğraşmaz. Küçük hikaye denemelerine girer. 1888'de "Saime" adlı hikayesi ile bir başlangıç yapar. Bu hikaye Saadet gazetesinde yayımlanır. Ancak jurnalciler boş durmaz. "Toplumun yaşayışına aykırı" düşüncesi ile yayın yarıda kesilir. Bu olayla iyiden iyiye sıkılan yazar, İstanbul'dan uzaklaşmayı düşünür. Trablusgarp'a görev için gönderilmesi ile bir fırsat bulur ve gider.

İtalyanların 1890'da Trablusgarp'a saldırıları sırasında bulaşıcı bir hastalığın baş göstermesi sonucu gönderilen inceleme komisyonuna Recaizâde başkan seçilir. Zorlu bir yolculukla Trablusgarp'a ulaşılır. Ekrem orada üç ay kalır. Dönüşte kaçmayı düşündüyse de Malta Konsolosu tarafından tekrar İstanbul'a gönderilir. Bu arada Ekrem, saraya rahatsızlığını ileri sürerek hava değişimi ister. Abdülhamit ise Avrupa yolculuğunun ona yaramayacağını, Büyükkada havasının daha iyi geleceğini, orada bir ev kiralamasını, İstanbul'a hiç inmeyerek bir süre dinlenmesini bütün masraflarının da

---

⁸ İnci Enginün, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Dergah Yay., İstanbul, 2006, s.783.

hazineden ödenmesini emreder.⁹ Büyükada'da iki yıl kalır. Oğlu Nijad'la hoş hatıralar yaşar.

Onun bu şekilde dinlendirilmesi sanat çevresinden kopmasına da yol açtı. Namık Kemal ölmüş, Hamit İngiltere'yi yarı vatan edinmiş, hatta bir daha edebiyatla uğraşmayacağına dair saraya söz vermişti. Ekrem bu durumda yalnız kalmıştı. Onun yapacağı tek şey suya sabuna dokunmadan yeni bir edebiyat çevresi edinmek, Naci'den arda kalanlara karşı, düzenli bir yenilik cephesi kurmaktı. Bunu da gerçekten başarmıştı. “Şemsâ” adlı hikayesi bu ortamın doğmasına ön ayak olmuştur.

Recaizâde Ekrem, Şemsâ'yı Selanik'te çıkan “Asır” gazetesinde yayınlamış, arkasından kitap olarak bastırmıştı. Bir süre sonra “Musavver Ma'lumat”ı çıkaran Baba Tahir, bu hikayeyi Ekrem'e danışmadan yayımlar. Bu sırada “Servet-i Fünûn” adlı dergide “Şemsâ”yı öven bir yazı çıkar. Dergiyi çıkaran Ahmet İhsan, Ekrem'in Mülkiye'den öğrencisidir. Tevfik Fikret'i Ahmet İhsan'la tanıştıran Recaizâde, Fikret'in Servet-i Fünun'da yazmasını istediğini belirtir. Bundan sonra Fikret, Servet-i Fünun'un başındadır. O vakte kadar fen bilimleri üzerinde yayın yapan bu dergi, Halit Ziya, Cenap Şehabettin ve diğerlerinin katılımıyla edebiyat alanına kayar. O günlerde “Araba Sevdası yahut Bihruz Bey'in Aşıklığı” bu dergide yayımlamaya başlar.

Recaizâde Mahmut Ekrem, yenilikçi gençleri bir araya getirmekle kalmaz, haftanın belirli günlerinde toplantılar yapar. Oğlu Nijad da bu toplantılara katılır.

Ekrem yaradılıştan huzursuz, tedirgin, bir türlü özlediği hayata, mutluluğa ulaşamamış, onu elde ettiği zaman da başka bir olayla bütün dünyası kararmış, karamsar bir ruh portresi çizer. 1 Mart 1898'de oğlu Nijad'ı kaybetmesi onu yıkmıştır. Adeta hayatında yapayalnız kalmıştır. O yıl Nijad'ın hatıralarını kaleme alır. Onun için şiirler yazar. Bu yıl içinde Nijad Ekrem'in I. cildini bitirir. Fikret-Ali Ekrem kırgınlığının ortaya çıkması da onu oldukça üzen başka bir olaydır. Bütün barıştırma çabaları sonuçsuz kalır. Fikret'in yazı işlerini bırakmasıyla Servet-i Fünun dergisinin dağılım süreci başlar. Derginin dağılıştından sonra şair, Büyükdere'deki evine çekilir. Küçüksu sırtlarını seyrederek vaktini geçirir. 1907'de Arnavut Ferit Paşa'dan emekliliğini ister.

---

⁹ İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.47.

Amacı yalnızca yazdıkları ile avunmak, önceden çıkan eserlerini yeniden gözden geçirerek bastırmaktır. Ancak emeklilik isteği kabul edilmez. O da mecburen eski görevinde kalır. 1908’de II. Meşrutiyetin ilanı, bütün aydınlar cephesinde olduğu gibi, onda da ister istemez bir umut yaratmıştır.

Meşrutiyet sonrasında kurulan Kâmil Paşa hükümetinde Ekrem, “Evkâf Nazırlığı”na getirildi (7 Ağustos. 1908), Ancak o, her cuma Abdülhamit’in karşısına çıkmamak için bu görevi kabul etmedi. II. Hükümette ise “Maarif Nazırlığı” verildi (22 Kasım 1908). Bu görevde de isteksiz görüldü. O yılın aralık ayında Senato üyeliğine getirildi. Ölünceye dek bu görevinde kaldı.

31 Ocak 1914 günü İstanbul Şişli’deki evinde vefat etti. Kabri, Küçüksu Mezarlığı’nda kendinden önce ölen oğlu Nijad Ekrem’in yanındadır.

1. 2. SANATI

Recaizâde Mahmut Ekrem, şiir, hikaye, roman ve tiyatro yazarı, münekkidi ve edebî bilgiler müellifi olarak eserler vermiş bir Tanzimat edebiyatçısıdır.

Recaizâde Mahmut Ekrem, Türk edebiyatı tarihinde 1860’lı yıllarda Şinasi ile başlayıp, Namık Kemal ve Abdülhak Hamit ile gelişen yenileşme akımının belli başlı temsilcilerinden biridir. Ekrem Bey tıpkı bahsi geçen Tanzimat edibi gibi şiire Divan şairi olarak girmiş, üstadâne olmamakla birlikte bir takım münacatlar, tevhid ve naatler, bilhassa gazeller, terkib-i bent ve terci-i bentler, muhammesler, tesdisler, şarkılar söylemiştir. Bu şiirlerinde de Avrupalı bir bütünlük arz eder. Recaizâde Mahmut Ekrem’in şiirinde bir devamlılık bir tema ve mevzu birliği görülmektedir. Şairin Zemzeme adlı eserindeki Dem-i Seher redifli gazelinde görüldüğü gibi bir takım şiirlerini nesirle açıklama ihtiyacı görülmektedir.

Recaizâde’nin asıl edebî kişiliğini bulduğu yer Tasvir-i Efkâr’dır. Başta Namık Kemal olmak üzere Yeni Osmanlılar Cemiyeti mensuplarıyla kurduğu yakın ilişkisine rağmen politikaya karışmamış, etkinliklerini daha çok edebiyat alanında ve edebiyatın yenileşmesi yönünde yoğunlaştırmıştır. Devrin edebiyat hayatında, Recaizâde, bir taraftan yüksek tahsil gençlerine edebiyat hocalığı yapmış ve o devirde tam ölçüde bir lise seviyesindeki Galatasaray Sultanisi hocalığı ile de Türk dili ve edebiyatına hizmette bulunmuştur. Bu arada ince ve kibar davranışlarıyla, zeki ve kültürlü şahsiyetiyle

talebesi üzerinde büyük saygı ve inanç uyandırmıştır.¹⁰ “Üstad-ı Ekrem” ünvanıyla anılması bunun ispatıdır.

Edebiyat-ı Cedide topluluğunun kurulmasında başlıca rolü oynayan Recaizâde Ekrem yeni edebiyatın gelişmesinde yapıtlarından çok düşünceleri ve gençlere yol göstermesiyle önderlik etmiştir. 1880 yılından sonraki dönemlerde Abdülhak Hamit’in yenilikçi girişimleri karşısında daha muhafazakar bir anlayışı savunan Muallim Naci ve arkadaşları arasında yaşanan tartışmalarda Hamit tarafında yer almış ve bu tavrıyla yenileşmeye katkı sağlamıştır. Recaizâde Ekrem, Abdülhak Hamit’in yolundan gitmiş kendisini de yeni edebiyatın üstâdı olarak görmüştür. Muallim Naci etrafında toplanan gençlerin, Naci’nin yeni şiirlerinden çok eski gazellerine nazireler yazmaları, Muallim Naci’yi bir şiir ve edebiyat mihrakı haline getirmeleri de bu hadiseye sebebiyet vermiştir. Recaizâde Mahmut Ekrem’den sonra, Mekteb-i Sultâni ve Mülkiye’de edebiyat hocalığı yapan Naci’nin öğrencileri üzerinde iyi bir etki uyandırmasının bu tartışmalarda rolü olduğu bilinir. Recaizâde ve Nacinin arasında daha çok şahsi nedenlerden kaynaklanan bu tartışmaları devrin edebî hayatında büyük yankı uyandırmıştır. Recaizâde-Naci çatışması, Muallim Naci’nin vefatından sonra da devam etmiştir. Öyle ki Servet-i Fünun Edebiyatının kurulmasında bu çatışmanın büyük rolü vardır.

Yaradılıştan duygulu ve düşünmeyi sever bir insan olduğu için yaşamını çerçeveleyen her olayı bir duygu ve düşünce manzumesi halinde şiire aksettirmeye çalışmıştır. Recaizâde Mahmut Ekrem’in Divan şiiriyle başlayan ve gittikçe batılılaşan manzumelerinde biraz elemlî, biraz düşündürücü bir çoğu âşıkane ve zaman zaman ölümle alâkalı olmak kaydıyla ince bir duyuş ve düşünüş hali gözlenir. Ancak şiire ses vermek bakımından bazen güzel bir söyleyişe rastlansa da aksayan yönü çok fazla olan manzumeleri de fazladır. Genellikle aruz vezni kullanmış olsa da bu vezni, Muallim Naci ile ölçülebilecek bir ustalıkla kullanamamıştır.

Bu yüzden imalesiz, zihafsız ve şiir için gerekli, tam bir ses ve söz anlaşması halinde söylenmesi icap eden Avrupalı Türk şiirinin bir tür aruzu vücuda getirmek yolundaki ilk şairi, Recaizâde Ekrem olacağı yerde Muallim Nâci olmuştur. Bir misal olarak:

---

¹⁰ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, MEB Yay., İstanbul,1998, s.917.

Sen bu yerden gideli ey saçı zer
Seni söyler bana dağlar, tepeler
Gayret-i âhım ile bâd inler
Seni söyler bana dağlar, dereler.

Türküsünde tam bir Türk aruzuyla, pürüzsüz söylenen “seni söyler bana dağlar, dereler” mısrası, gerek ses, gerek şiir kalitesi bakımından müstesna bir diziliştir.¹¹

Edebiyat tarihlerinde Recaizâde Mahmut Ekrem, Namık Kemal’in coşkun söyleyişi ile Abdülhak Hamit’in metafizik derinliği arasında kalmış orta düzeyde bir şair olarak değerlendirilir. Mahzun ve dokunaklı şeyleri sevdiğini söyleyen Recaizâde Ekrem için solgun güller, bülbüller, birkelebek, ağaçlar, kitap sayfaları arasına konmuş kuru bir yaprak ya da bir çiçek bile şiir konusu olabilmektedir. Bu durum Abdülhak Hamit, Lamartine ve Musset’in etkisi altında kaleme aldığı aşk şiirleriyle yeni tarzdaki bütün şiirlerinde görülür. Bu yeni tarz şiirler arasında çocuklarının ölümünden sonra duyduğu ızdırapla yazdığı şiirler de vardır.¹²

Recaizâde özellikle “Talim-i Edebiyat” adlı eserinde o döneme kadar yapılmamış bir şeyi yapmıştır. Recaizâde Ekrem’e gelinceye kadar güzel sanatlar ile edebiyat arasındaki ilişkiye değinmesi yaptığı yeniliklerden sadece bir tanesidir. Talim-i Edebiyat dışında, yazdığı takriz ve diğer yazılarında sık sık güzel sanatları ve onun bir dalı olan edebiyatı ele almış, birbirleriyle olan yakınlıkları veya ayrılan yanları belirtmeye çalışmıştır. Ekrem, edebiyatın şiir türüne ağırlık vermiş, birçok yerde edebiyat derken şiiri belirtmek istemiştir.

Recaizâde için “sanat” güzellik demektir. tabiattaki güzelliklerin insan ruhuna hitap etmesi ve kişilerce değişik yollardan değerlendirilmesi güzel sanatları meydana getirir. Sanatta kadın, ilham, güzel sanatlar ve sanatçı konularında özgün düşüncelere sahiptir.

Ekrem’e göre, şiirin tek gayesi güzelliktir. Şiir, ne ahlâka hizmet etmek ne de mantığa uymak zorundadır. Şiir, ahlak dışı olamaz. Fakat ahlakla ilgilenmeye de mecbur değildir, “lâ-ahlâki”dir. Şiirin tek gayesi olan güzellik, tabiatta ve insandadır.

---

¹¹ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.2, MEB Yay., İstanbul, 1998,s.918.

¹² Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, c. II, YKY, İstanbul, 2003, s.654.

“Güzel olan şey” şiirin konusudur. Böylece şiirin konusu birdenbire genişler. Ekrem; şiirde “hissî”, “hayalî” ve “fıkri” olmak üzere üç türlü güzellik düşünür ve aynı zamanda onda – Fransız Klasik Okulu’ndan gelme bir görüşle – “Hakikate benzerlik” de arar. Şiiri bir bütün olarak kabul ettiği için muhteva ile birlikte şekilde de büyük bir titizlik gösteren Ekrem’in asıl üzerinde durduğu unsurlar, “dil” ve “üslup”tur. Tanzimat edebiyatının ilk nesline aykırı olarak şiirin, “konuşma dilinden ayrı, özel bir dile sahip olması” lüzumunu savunur. Servet-i Fünun dilinin konuşma dilinden o kadar çok uzaklaşmasındaki hareket noktası da onun bu düşüncesidir. Fakat aynı zamanda söyleyişin “tabii” ve “külfetsiz” olması lüzumuna da inancı, onu üslupta “konuşma dilinin üslubuna” – ister istemez – yaklaştırmıştır. Ancak Yadigâr-ı Şebâb’ta başlamış olan bu “tekellüfsüz” ve “safdilâne” söyleyiş tarzı Abdülhak Hamid’in Sahra’sında gelişirse de yaygınlaşmaz. Bu söyleyiş tarzının tutunamayışında, Ta’lim-i Edebiyat’ın üçte birini kaplayan “üslup” bahsinde “sâde”, “müzeyyen” (süslü) ve “âli” (yüksek) olarak ayırdığı üslup çeşitlerinden kendisinin en çok “müzeyyen” üslubu tercih etmesinin de tesiri büyüktür. Bu yeni üslup anlayışında kelimelerin tek hedefi, cümlenin anlamını kolay anlaşılır hale getirmek değil, onu güzelleştirmektir. Böylelikle kelime, ifadede bir anlam unsuru olmaktan çok, estetik bir unsur haline gelir. Bütün bunlara – şiiri diğer edebî türlerden ayıran bir özellik ve yine Batı’dan gelme bir unsur olarak – “ilham perisi” tasavvuru da eklenirse Ekrem’in Türk şiirine tam bir plan dahilinde yerleştirmek istediği esaslar belirtilmiş olur.¹³

Recaizâde Mahmut Ekrem, düşünceleriyle Modern Türk Şiirinin edebiyat kuramını oluşturan en önemli isim olmasına rağmen düşündüklerini uygulamada pek çok eksiğinin olduğunu görürüz. Düşünceleri ile uygulamaları arasındaki bu ayrılık onun ilk önce almış olduğu şiir kültürünün Klasik Türk Edebiyatı olması, geçiş dönemi şairi olması ve mizacının elverişsizliği ile açıklanabilir. Bunun yanında şiir kudreti açısından da pek elverişli olmadığı söylenebilir. Bu nedenle Türk Edebiyatındaki en önemli yeri, kuramcılığı olmuştur.

Şiirlerinde işlediği temaların başında Tanrı-tabiat, aşk, mezarlık, ölüm, hüzn ve melal, hayattan bıkkınlık ve metafizik düşünceleri gelir.

---

¹³ Kenan, Akyüz, Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997, s.50.

Şiirlerinde konu güzelliğini yaratabilmek için Recaizâde tabiat kavramına çok önem verir. Çünkü kendisi tabiatı konu olarak seçen şairlerin şiirde başarılı olduklarına inanır. Tabiat, onun için sonsuz bir kaynaktır. “Zerrâttan şümûsa kadar her güzel şey şiirdir” şeklinde bir ifadeye bulunması da bu düşüncesini doğrular. Tabiat bir başka deyişle, şiirde konunun özünü oluşturur.

“Ormanlarda kuşların hazin ötüşü, derelerde suların latif latif çağlayışı, hatta dağlarda kavalların garib aksedişi şiir olduğu gibi, bir sühan-verin bir musikî-perverin akvâl ve nagamât-ı mevzunesi içinde tabî’ata muvafık, ervaha nafiz ve müessir olanlar da şiirdir”.¹⁴

“Tabiat gibi bir hâce-i bedâyi dururken şundan bundan ta’lim-i şi’r etmeğe tenezzül mü edilir.”¹⁵

Şiirde tabiatın çok önemli ve konunun özünü oluşturduğu düşüncesi Abdülhak Hamit’in tabiata bakış açısıyla da örtüşür. O döneme kadar sıradan bir dekor olarak tabiatı ele alış tarzı, Recaizâde ve Hamit’le büsbütün değişiyor, tabiat gerçek değerini kazanıyor.

Aşk teması da bütün şairlerde olduğu gibi Recaizâde’de de en çok değer verilen temalardandır. Tanrı-tabiat dekoru içinde giderek insan sevgisinden soyut bir aşka dönüşüne şiirlerinde sık sık rastlanır. Belli başlı bir sevgili tipinden ziyade aşkın güzelliği ve romantik duygusu şiirlerinde kendini gösterir. Hikayelerinde olduğu gibi şiirlerinde de ürkek, çekingen aşık modeli görülür. Kavuşamayan, acı çeken sevgili figürüne sıkça rastlanır. Eski edebiyatın klişe aşık ve sevgili anlayışından sıyrılmış, aşktan gelme sızlanmış, çoğu şiirlerinde görülür.

Bir şiirinde bu tema gayet açık bir şekilde görülür:

“Ahval-i kalb-i zâre nigâh eyler ağlarım
Cism-i alîli gamla tebâh eyler ağlarım
Sahrâ vü kûhu câ-yı penâh eyler ağlarım
Ol bî-vefâyı yâd eder, âh eyler, ağlarım.”

¹⁴ İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.69.

¹⁵ İsmail Parlatır, a.g.e., s.69.

Aşk acılarıyla başlayan gözyaşları, ileride çocuğunu yitiren bir babanın elemeleriyle daha da coşacak, hassas şair, ağladıkça ağlayacaktır; bir başka deyişle, belki daha doğru bir ifadeyle ağlamaya çalışacaktır.¹⁶

Aşk teması içinde kadının gerçek ve estetik bir şekilde değerini alması ilk olarak Ekrem’le olmuştur. Kadın ve şiir Ekrem’in “sanat”ı bütünleyen iki kavram olarak nitelediği soyut bir olgudur. Klasik güzellik anlayışındaki “ideal” kadın imajından ziyade gerçek değerinde yaşayan, duyan, ağlayan, sadece sevilen değil, seven kadın imajı şiirlerinde yerini bulur.

“Câ-yı tenhâda bir hakir mezar
Bir kadınla yanında bir ma’sum
Kadın ağlar-sabî güler oynar
Ağlayan zevcedir gülen mahdûm
Nev-te’ehhüldü galibâ merhûm.”¹⁷

Hüzün ve melâl temaları dönemin melankolik atmosferine uygun olarak en çok işlenen temalardandır. Bu kadar yoğun şiire yansıtılmasında Ekrem’in pek beğendiği Fransız romantiklerinden Musset ve Lamartine’in etkisi görülür.

“Ne bir enîn-i te’ellüm ... ne bir nevâ-yı te’essür
Ne bir figân-ı teşekkî... ne bir melâl-i tefekkür

Terennümâtına mevkûf olup ferahlı ferahlı
Olurdu rûhuma zevk-âver-i bük-â-yı tahassür!..”

Feryat, figan, gözyaşları dönemin genel bir özelliği olarak onun şiirlerinde de sıkça yerini bulur, III. Zemzeme’de; “En bükâ-engîzdır eş’ardan müstahzarım, mısra’ıyla başlayan muhammese ka’il oldum. Onun içindir ki (Volter)in en güzel eserler insanı girye-bâr-ı te’essür edenlerdir sözüne ziyadesiyle ehemmiyet veririm” der.

---

¹⁶ İsmail Parlatır, Rezaizade Mahmut Ekrem, M.E.B. Yay., İstanbul, 2005, s.100

¹⁷ İsmail Parlatır, a.g.e., s.116

Hayattan bıkkınlık içinde olduğunu birçok mektubunda belirten şair bu duyguyu sık sık şiirlerinde yansıtır. Huzursuzluğu, hayat karşısındaki güçsüzlüğü, aile sorunları, evladını kaybedişi, dönemin baskıcı yapısı şairi bu duygulara sevk eder. Hamit'e yazdığı bir mektubunda;

“Mazi mün’adım, hâl mu’lim, alî muzlim. Âh ben bu hayattan bir şey anlamadım. Anlamayacağım. Niçin geldim dünyaya acaba?...” diyor.¹⁸

Ölüm ve mezarlık, şiirlerinin ve diğer edebi türlerdeki eserlerinin temel konularındandır. Hayatın son noktası olan ölüm ve ölüm gerçeğinin somut anlamda en çok hissedilen mekanı olan mezarlık şiirinde pek çok kere yerini alır. Ölüm duygusu tüm gerçekliği ve ferdiliğiyle hissedilir. Ölümün yarattığı çaresizlik, acı, sızlanış, gözyaşı ve sorgulama metafizik düşüncelerin doğmasına neden olur. Şairin ferdi hayatında da en acısıyla ölüm gerçeğinin olması bu duyguyu en sarsıcı şekilde yaşamasına sebep olmaktadır. Ölüm gerçeğinin bir sonucu olarak fazla derinleşmeyen metafizik düşünceler şairde görülür.

Recaizâde Ekrem’in, Namık Kemal’in etkisi altında ve şairane bir üslupla kaleme aldığı öyküleri, o dönemin edebi modasına uygun konuların işlendiği öykülerdir. Hikaye ve roman türüne Recaizâde M.Ekrem biraz geç girer. Bunu, şiirde Muallim Naci’nin bunaltıcı saldırılarıyla ilişkilendirmek yanlış olmaz.

“Namık Kemal Hikaye ve romanın okuyucuyu eğlendirmek olduğu kadar onları eğitmek amacı ile yazılmasını ileri sürmüş, tiyatrodaki olduğu gibi, bu türde de bir “fayda” gözetmişti. Oysa Ekrem, yol gösterici ile aynı görüşte değil. O, hikaye ve romanı “vakit öldürmek için” yazar. Bir başka deyişle kendisini eğlendirir. Kemal ile aralarındaki sanat anlayışı bir de bu noktadan farklılık gösterir.”¹⁹

Sanat hayatının ilk yıllarında tiyatroya da merak sarmıştır. Ancak pek başarılı olduğu söylenemez. Batılı oyunları çevirir ya da konuları alarak tiyatroya uyarlar. Namık Kemal izleri tiyatro denemelerinde görülür. Ayrıca Ekrem, o dönemde yazılan tiyatro eserlerini pek beğenmez. Kendisi de bu türde iddialı olmadığını açıklar.

¹⁸ İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.121.

¹⁹ İsmail Parlatır, a.g.e., s.241.

1. 3. ESERLERİ

Recaizade Mahmut Ekrem'in şiir, nesir, hikaye ve roman, tiyatro, tenkit ve tedkik alanlarında kaleme aldığı te'lif ve tercüme eserleri oldukça önemli bir yer tutar. Türlerine göre şu şekilde sıralandırılabilir:

1. 3. 1. Şiir Türündeki Eserleri

Recaizâde M.Ekrem'in eski tarzda yazdığı şiirleri Nağme-i Seher ve Yadigâr-ı şebâb adlı kitaplarda toplanmıştır.

Nağme-i Seher, eski tarz şiirlerini ihtiva eden kitabıdır. Burada Klasik Türk Şiiri geleneklerine bağlıdır. Kendisi de Harbiye'ye giderken yazdığı, nazım şekillerine kadar eski tarz şiirin bütün özelliklerinin görülebileceği bu şiirlerin Divan Edebiyatı örneklerinden olduğunu belirtir. İlk hevesle yazdığı bu şiirleri 1871'de "Nağme-i Seher" adı altında yayınlar. Bu kitap onun şiirdeki ilk kitabıdır. Bu kitapta tevhid, naat, kaside, terkiib ve terci-i bend, gazel ve şarkı tarzında şiirler sıralanmıştır.

Şairin ikinci şiir kitabı "Yadigâr-ı Şebâb"dır. Bu kitap, şair henüz 25-26 yaşlarında olmasına rağmen yazdığı, gençlik günlerini yâd ederek söylediği bir hatıra ve özleyiş şiiridir. Her biri gazel şeklinde söylenmiş altı beyitle her altı beytin sonunda bir yedinci beyit olarak tekrarlanan;

"Geçti rü'ya gibi âh ol demler

O güzel günler o hoş âlemler"

beytinden meydana gelmiş on manzumeden ibarettir. Şair, bu manzumelere, ayrı ayrı "Lahn" (Lahn: Nağme) başlığı koymuştur. Böylelikle Yadigâr-ı Şebâb, tek bir tema üzerinde söylenmiş, on altı sayfalık on bentlik bir tercî-i bend ahengindedir. İstanbul'da 1873 tarihinde yayınlanmıştır.

Yadigâr-ı Şebâb'tan sonra Zemzeme I, II, III, 1881, 1883, 1884 yıllarında yayınlanır. Bu kitaplar Recaizâde'nin daha çok ilgi ve şöhret uyandırmasına neden olmuştur. Bu kitaplardaki şiirler genellikle yeni olmasına rağmen aralarında klasik örnekler de bulundurmaktadır.

I. Zemzeme'de Tevhîd, Tasvîr, Tahassür, Mersiye, Girye-i Hasret, Hasbihal, Tesdis, Gazel, Tahmis vb. başlıklı, eski tarz şiirler bulunur. Ancak bazılarının

söylenişinde yeni şiir anlayışı dikkat çeker. Bu yenilik umumiyetle şiirin belirli bir tema üzerinde birleşen ve söylenişleri de divan şiirinden mühim farklarla ayrılan mısralarla terennüm edilmiş olmasındandır. Aynı kitapta “Bahar” gibi “Çiçek” gibi, “Çoban” gibi “Beyan-ı Aşk” gibi, kısmen Hamid’in te’siri altında söylenmiş, her bakımdan yeni şiirler de vardır. Bununla beraber tamamıyla eski şiir zevkinin ve eski şiir ananesinin bir devamı olarak, Muallim Nâci’nin;

“Nedir o nevha şu vîrânenin civârında

Dokundu hâtırına hâl-i inkisârında

Havada yaprağa döndürdü rüzgâr beni

Hazâne muntazırım ömrümün bahârında”

gibi beyitlerle söylediği, tanınmış ve sevilmiş bir gazeli tahmis de (Tahmîs-i Gazel) başlığı ile, şairin bu birinci Zemzeme’sindedir.²⁰

II. Zemzeme şu bölümlerden meydana gelir; Muhammes, Tesdis, Gazel ve Şarkı. Bu eserde bazı doğum ve ölümlere tarih düşüldüğü de görülür. Bu kitapta yer alan “Acep Kimdi?”, “Pek Severim”, “Muhammes”, “Latife”, “Şarkı” gibi manzumeleri yenilik yolunda dikkat çeken denemelerdir. Bu Zemzeme’de “Nağme”, “Hülyada Bir Temâşâ”, “Me’ruka”, “Hased-Hâsid” gibi manzumeleri de iç ve dış özellikleriyle yeni sayılabilecek manzumelerdir.

Bu kitaptaki şiirler arasında, şairin Nâz ü Niyâz adını verdiği ve;

“Süzüp süzüp de ey melek

O çeşm-i nim-hâbını

Neden ya rağbet etmemek

Dağıtmağa sehâbını

Gönül beğendi, sevdi pek

Hitâbını, cevâbını

---

²⁰ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, MEB Yay., İstanbul, 1998, s.920.

İç imdi iç şerâbını
Ko bir yana hicâbını
Aç imdi aç nikâbını
Ayan et âfitâbını”

gibi yarı kâfiye ile raksan şiirleri, daha bir kısım benzerler gibi bestelenerek yaşatılmıştır.²¹

Tefekkür adlı 1886’da yayınlanan eseri; Recaizâde’nin diğer şiir kitaplarında oğlu Nijad için yazdığı manzum ve mensur yazıları içerir. Bu kitabın yalnızca birinci kısmı yayınlanmıştır.

Pejmürde ise 1894’te yayınlanmış, Pejmürde adlı eseri şiirlerinden çok mensureleri ihtiva eden bir eserdir.

1910’da yazdığı Nefrîn isimli, uzun manzumesi, Sultan Abdülhamid devrine aittir. Bu şiir kitabı edebiyat dünyasında ciddi bir etki uyandırmıştır.

1910’da yayınlanan Nijad Ekrem de oğlu Nijad için düzenlediği en önemli eseridir. Bu kitapta, Nijad için yazdığı şiirler, mensur hatıralar, Tevfik Fikret’le Halit Ziya’nın Nijad’a dair yazıları ve bizzat Nijad’ın bazı yazıları vardır.

Nijad için Tefekkür adlı kitabında da şiirler söylemişti. Ancak Nijad Ekrem yalnızca oğluna atfettiği bir kitap olduğu için çok önemlidir. Şiirlerinde hayat-ölüm, metafizik, tabiat, mutsuz baba konularının ağırlığı görülür.

Âh Nijad

Hasret beni cayır cayır yakarken
Bedenimde buzdan bir el yürüyor.
Hayâline çılgın çılgın bakarken
Kapanası gözümü kan bürüyor.

Dağda kırdı rast gelirim bir dere,
Gözyaşlarım akıtarak çağlarım.
Yollardaki ufak ufak izlere,
Senin sanıp bakar bakar ağlarım.

---

²¹ Nihat Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C.2, MEB Yay., İstanbul, 1998, s.921.

Güneş güler, kuşlar uçar havada,
Uyanırlar nazlı nazlı çiçekler.
Yalnız mısın o karanlık yuvada?
Yok mu seni bir kayırır, bir bekler?

Can isterken hasret odiyle yansın,
Varlık beni alil alil sürüyor.
Bu kayguya yürek nasıl dayansın;
Bedenciğin topraklarda çürüyor.

Bu ayrılık bana yaman geldi pek,
Rûhum hasta, kırık kolum kanadım.
Ya gel bana, ya oraya beni çek,
Gözüm nûru oğulcuğum Nijad'ım.

Bir Kuş

Nerden uçmuş zavallıcık bir kuş!...
Bana bak, hişt!.. Sakın kaçıp gitme!
O kedernâk, o sâkitâne duruş
Böyleyim ben... dokundu rikkatime.

Münkisirsen, benim de var elemim.
Gel, yakın gel, seninle dertleşelim!

Ne içindir gönülcüğün meksûr,
Bunu ben etmek isterim tahmin.
Mütehassir, benim gibi meftûr,
Bu yerin sen de bir garibi misin?

Dertliyim, ooh! Bakma güldüğüme,
Yok mu rûhunda bir hazin nağme?

Söyle, ben anlarım lisânından...
Bu sükûtun yakışmıyor, söyle!
Ne zaman düştün âsumânından?
Yaşamak pek mi güç tahassürle?

Sana lakin bütün ufuklar açık...
Pek sıkıldınsa âsumânına çık.
Duracaksın, sebep ne rencide?
Uç bu berzahtan, oynasın kanadın.

Hiç kalır mıydı hâk-i süflide,
Âh, olaydı kanadları Nijad'ın.

1. 3. 2. Hikaye Ve Roman Türündeki Eserleri

1. 3. 2. 1. Hikayeleri

Recaizâde Mahmut Ekrem Zemzeme'den sonra hikaye ve roman denemelerine girer.Şiirindeki zayıflığa karşılık Recaizade Ekrem'in hikaye ve tiyatro yazarlığı daha kuvvetlidir.²² Önce Saime'yi yazar. Bunu İkdâm gazetesinde yayımlamaya başlar (1888). Ancak Abdülhamid, Jurnalci Baba Tahir'in ağzına bakarak hikayeyi yarıda kestirir, gazetede kalan kısmını da saraya aldırır; gerekçe hikayenin “Toplumun yaşayışına aykırı oluşu”dur. Ekrem, buna oldukça sinirlenir, Saray'a gider, hikâyeyi ister, ancak bu dileği yerine getirilmez.²³

Daha sonra toplum yaşayışına eğilmeyen, bir başka ifadeyle saraya dokunmayan hikayeleri Muhsin Bey (1888) ve Şemsa adında küçük hikayesini yayımlar (1895).

Şemsa 1895'te yayımlanmıştır. Konusunu yaşanmış olaylar dizisinden alır. Bunu hikayenin önsözündeki şu ifadelerden anlıyoruz:

---

²² İnci Enginün, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Dergah Yay.,İstanbul,2006, s.252.

²³İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.47.

²⁴İsmail Parlatır, a.g.e., s.495.

“Şemsa, bir vak’a-i âdiyyeyi musavverdir ki âlem-i insâniyyet her günde yüz binlerce emsâlini görüp geçirdiği cihetle umum için hiçbir ehemmiyeti haiz değildir; fakat benim için nasılsa bir facia hükmünü aldı.”

Ayrıca hikayede Nijad ve Ercümend adlı oğullarının geçmesi de bunu doğrulamaktadır.

Asıl adı Seher olan Şemsâ, annesini ve babasını yitirmiş bir Anadolu çocuğudur. Yazar, onu yanına alır; kendi çocuğu gibi yetişmesini ister; bir kere sevgisi düşmüştür. Ancak, küçüğe gösterilen bu yakın ilgi ve özen, “Onun Anadolu’dan getirdiği zatürree karşısında etkisiz kalır. Hekimlerin çabaları da fayda vermez, sonuç ölümdür.”²⁴

“Eve alınan, sofrada bir kuş gibi beslenen, muharrire bir çok “tefekürat-ı amîka” vesilesi veren bu dört yaşındaki köylü kızının hikayesiyle biz daha ziyade Sami Paşazade Sezai’nin “Küçük Şeyler”inin dünyasına gireriz. Eserde kendisine ithaf edilmiştir. “Şemsa” da küçük bir şeydi. Hikayenin bazı geliştirmelerinin çok muvaffakiyetle ve Servet-i Fünun şiir ve nesrindeki merhamete yol açan eserlerden biri olduğunu söyleyelim. Bittabii bu küçük hayattan Recaizâde’nin sanatı hakikaten büyük bir eser çıkaramazdı.

Mersiye bir çığlık gibi bu yaşanmış ızdırabı çarçabuk benimseyecekti. Şemsâ’nın asıl adının Seher olduğunu ve efendisi tarafından bu ismin kendisine verildiğini de söylersek dil karşısındaki vaziyetini bir tarafından aydınlatmış oluruz.

Bizce Recaizâde’nin hikayeciliğinin “Araba Sevdası”yla bittiğini kabul etmek ve “Şemsâ”yı sadece tekniğiyle ayırdığı şiirlerinin arasında saymak en doğrusudur.”²⁵

“Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi” adlı hikayesi İstanbul’da 1889’da yayımlanmıştır.

“Muhsin Bey’de konu aşktır; tipik “romantik” bir aşk. Goethe bile Genç Werther’i Muhsin Bey gibi kıvrandırmaz; aşkı, kahramanına sindire sindire tattırır.

---

²⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1997, s.495.

Sonra da onun uğruna yok eder. Ekrem ise, kendi deyişiyile, “Zavallı Muhsin’i öldürücü soğuklarda, mezarlıkta dolaştırır, bir türlü hayatın içine sokmaz! Genç şair Muhsin, doğarken annesinden aldığı veremden ölen sevgilisi Dilârâ’nın acısı ile için için yanar. Bu yetmiyormuş gibi tabiatın hışmına uğrar. Dilârâ’nın mezarı başında geçirdiği o soğuk gecede “zatürree”ye tutulur; iki ayrı dert onu yer bitirir. Bu dünyada doyamadığı sevgilisine öteki dünyada kavuşur.”²⁶

“Muhsin Bey” işte bu poetiğin nesre geçen ilk hikyesidir. Bununla beraber Ekrem Bey’in şiirinde olduğu gibi burada da acıklı şairanenin yanı başında bir nevi yaşanmış hayatın peşinde koşuş da vardır. “Muhsin Bey”in “Graziella” gibi dokunaklı bir aşk hikyesi olmak arzusuyla yazıldığı âşikârdır.

Bu itibarla hikyenin ikinci adı olan “Şairliğin Hazin Bir Neticesi”nde sadece bu poetiğe karşı hedefine varamamış bir hiciv arzusunu görmemiz icab eder. Bu iki ismin karşılaşması Ekrem Bey’in sanatındaki kararsızlığı gösterir. Yazık ki hikaye tecrübesi çok az olan Recaiâde aşkın kendisinden ziyade ölen sevgilinin arkasından çekilen ızdırabı anlatmıştır. Bu yüzden hikyeye, âdetâ bitmesi gereken yerden başlar denebilir.”²⁷

1. 3. 2. 2. Romanları

Araba Sevdası, Muhsin Bey’den sonra, 1889’da yazılmış Servet-i Fünun topluluğunun kuruluşu ile de yayımlanmaya başlamıştır. Eser, eski harflerle 1896’da, yeni harflerle 1940’ta basılmıştır. Eserin bir özelliği de ressam Halil Paşa’nın kalemi ile resimlenmiş ilk roman oluşudur. Romanın bugüne kadar kullanılmayan ikinci adı da “Bihruz Bey’in Şıklığı”dır.

Yazarın yaşadığı dönemde İstanbul’daki genç insanlar arasında başlayan alafranga hayat özentisinin romanlarından biri olarak sayılabilir.

“Romanın konusu, babadan kalma servetini Batılı yaşayışa özenerek pervasızca harcayan ve küçük yaştan beri yanlış yolda eğitilen bir gencin aşkıdır. Ekrem’in bu romana “Bihruz Bey’in Şıklığı”da demesi buradan geliyor. Ayrıca, o dönemde çoğu gençlerin gösterişe aşırı düşkünlüğü “Araba Sevdası” ile nitelenmiş. Romanın her iki adında da bir alay seziliyor. Yazar da bunu; “... (Muhsin Bey) hikyesi erbâb-ı

²⁶ İsmail Parlatır, Recaiâde Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.69

²⁷ A.Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1997, s.489.

mütalâ'aca ağlanacak şeylerden görülmüş olduğu halde bu (Araba Sevdası) gülünecek hallerden addolunsa gerekir” (A.S. s.2) deyişiyile belirtir.

Romanda yazar, Bihruz Bey'in yaşayışı ile elinden geldiğince alay eder, haklı olarak da böylesine olayların daha üzücü, daha acı olduğunu ileri sürer. Bunlar da gösteriyor ki, Ekrem, sosyal bir konuyu ele almış, değişik temalarla geliştirmiştir.²⁸

Yer yer realist çizgilerle ve ince bir satirik dille yazılan Araba Sevdası'nda ve bu eserin Bihruz Bey tipinde yalnız batıya özenen paşa çocuklarından değil biraz da Avrupa edebiyatının temsilcilerinden çizgiler görülebilir. Yahya Kemal'in bizzat Ekrem Bey'in alafrangalığından fıkralar anlatarak ve biraz karikatürize ederek de olsa “Ekrem Bey, Araba Sevdâsındaki Bihruz Bey'dir.” deyişi bu bakımdan anlamlıdır.

1. 3. 3. Recaizade Mahmut Ekrem'in Tiyatroları

1. 3. 3. 1. Batı Kaynaklı Oyunları

Recaizâde'nin “Batı Kaynaklı” iki tiyatro eseri vardır. Bunlar: Afife Anjelik ve Atala'dır. Bu iki oyunun konusu batılıdır. Olayları yürüten ve geliştiren kişiler yabancıdır.

Afife Anjelik'in kaynağı Genevieve de Barabant efsanesidir. Bu eserin Tercüme-i Hikâye-i Jeneviev adı altında, ilk çeviriler arasında Türkçe'ye aktarıldığı görülmektedir. 1870 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır.

Oyunun konusu, kocası savaşa giden yeni evli kontese göz koyan saray hizmetkârının kötü emelleri ve genç güzel kadının, bu yolda, namusu uğruna çektiği acı ve üzüntü üzerine kurulmuştur.

Ekrem, bu eseri dram olarak nitelendirmektedir. Ancak eserin sonundaki mutlu son ve okuyucu ve seyircide uyandırdığı etkiler göz önüne alınırsa melodram türüne daha yakın bir tür olduğunu görebiliriz.

Recaizâde'den sonra aynı konuyu Mehmet Rıfat “Pakdâmen” (1874), Ali Nazmi ise “Fıraklı Muhabbet” (1874) adlı oyunlarda işlemişlerdir.

---

²⁸ İsmail Parlatır, Recaizade Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.190.

Atala'nın telif tarihi ise 1873'tür. Kaynağını batıdan alan bu eser Chateaubriand'ın aynı adlı romanından yazar tarafından Türkçe çevirisinin oyun haline getirilmiş biçimidir. Atala "egzotik" bir oyun olarak nitelendirilebilir. Bu oyunda, medeniyetten yoksun Amerika yerlilerinin içine giren iki beyaz gencin karışık duyguları ile inançlarına olan bağlılıkları anlatılmıştır. Bu eser Avrupa'da romantizm akımının öncülüğünü yapmıştır. Recaiâde M. Ekrem bu eserini "Atala yâhut Amerika Vahşileri" adıyla telif etmiştir.

1.3.3.2. Yerli Oyunları

Vuslat; verem ve ölüm teması üzerinde işlenmiş, kuvvetli sayılamayacak bir eserdir.

Vuslat'ta işlenen konu aşktır. İstanbul'un tanınmış ailelerinden Tefik Efendi'nin oğlu Muhsin Bey ile küçük yaşta konağa besleme olarak alınan Vuslat iki kardeş gibi büyürler. Bu yakın ilgi aşka dönüşür. Sonra bir takım talihsiz olaylar gerçekleşir. Muhsin verem döşegindedir. İki genç birleşir, sonra o yatakta can verirler. Oyunda, "romantik aşk" temasının gerisinde asıl vurgulanmak istenen tema "evlenecek gençlerin bu kararı önce kendi aralarında almaları, anne-baba gibi büyüklerin araya girerek kötü sonuçların doğmamasının sağlanmasıdır". Bu oyunun diğer adı "Vuslat yâhut Süreksiz Sevinç"tir. Vuslat, konu olarak Namık Kemal'in "Zavallı Çocuk" ve Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı tiyatrolarına da tema açısından benzemektedir.

"Çok Bilen Çok Yanılır" Recaiâde M.Ekrem'in son oyunudur. Bu tiyatro oyununun iki adı daha vardır: "Kaz Kuyuyu Boyunca", "Kemlik Eden Kemlik Bulur". Müellifin ölümünden sonra 1914'te Celal Nuri Tarafından Hürriyet-i Fikriyye mecmuasına ilave olarak basılan "Çok Bilen Çok yanılır" ikinci defa 1941'de Mustafa Nihat Özön tarafından yayınlanmıştır.

Dört perdelik bu oyunun olaylar dizisi Maraş yöresinde geçmektedir. Halep valisi İlyas Paşa'nın oğlu Süeda Bey, güzelliği ile o yörede ün yapan, Maraş Kaymakamı Edip Efendi'nin kızı Hasene Hanım ile evlenecektir. Ancak daha kızı görmemiştir. Alacağı kadını yakından görmek isteyen genç adam, kılık değiştirerek Maraş'a gelir. Öte yandan kaymakamın kızının vali paşanın oğlu ile evlenmesi

söylentisini duyan kadı Azmi Efendi buna pek sevinemez. Üstelik, kaymakamın değeri daha da artacak düşüncesine kapılır, bu evliliği engellemek ister.²⁹

Bu oyun “1001 Günden” adlı hikayenin geliştirilmesi ile kaleme alınmıştır. Recaizâde’nin en kuvvetli tiyatro eseri olarak değerlendirilebilir.

1. 3. 4. Tenkit Ve Tedkik Eserleri

Talim-i Edebiyat, bu sahada yazılmış en dikkate değer eseridir. Mekteb-i Mülkiye öğrencileri için, verdiği dersleri bir araya toplamak suretiyle yazdığı edebî bilgiler kitabıdır. Kitapta konuları daha iyi açıklamak için örnekler verir. Örnekleri daha çok Hamit gibi yeni yetişenlerden ve ünlü batılı yazarlardan alır.

Edebi bilgiler kitabı olarak değerlendirebileceğimiz bu kitabın ilk örnekleri Ahmet Cevdet Paşa’nın Belâgat-ı Osmaniye’si ve Süleyman Paşa tarafından yazılan Mebaniyü’l-İnşa adlı eserdir.

Belâgat-ı Osmaniye başlangıcı Arap Edebiyatında bulunan, Klasik Doğu Edebiyatının edebî bilgileriyle oluşturulmuş, yeni edebiyata yabancı bir eserdir. Mebâniyül’-İnşa’da ise bu bilgilerin yanı sıra kısmen de olsa Batı Edebiyatına dair bilgilerden de faydalanılmıştır.

Ta’lim-i Edebiyyat dört bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölüm “Kuvâ-yı Zihniyenin Edebiyattaki Fi’lidir. Burada soyut ve somut kavramların anlaşılmasını sağlayan zihin kuvvetinin üzerinde durur. Bunu meydana getiren unsurları açıklar. İkinci bölümde “Esâlib” üzerinde durur. Öncelikle üslubun ne olduğunu açıklar, sonra sağlam bir üslubu meydana getiren kuralları sıralar: Fesâhat, Vuzuh, Tabi’iyyet, Münakkahiyet, Heng-i Selâset, “Muvafakat” bu kuralları meydana getirir. Üçüncü bölümde Ekrem, “Üslûb-ı Hakîkî” ve “Üslub-i Mecâzî” üzerinde durur. Dördüncü ve son bölümde yazar, “Sanâyi-i Lafziyye”yi ele alır.

Ta’lim-i Edebiyat’ın çıkışı, edebiyat çevresinde birçok kişiyi sevindirirken eski edebiyatı sürdürenlerce pek iyi karşılanmaz. Hele Hamit gibi yenilerin yazdıklarından

---

²⁹ İsmail Parlatır, Recaizâde Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.170.

örneklerin alınması onları büsbütün çileden çıkarır. Bir de o kitapta Arapça kurallara fazla yer verilmemesi onu eleştirenlere ayrı bir açık kapı bırakmış olur.³⁰

Talim-i Edebiyyat'ın çıkışından sonra başlayan eski-yeni edebiyat tartışması, o dönemde iki cephenin doğmasına yol açmıştı. Eskiden yana olanlar, Muallim Naci'nin önderliğinde Tercüman-ı Hakikat'ın "Edebiyat Köşesi"nde birleşti. Onları Elhâc İbrahim, Said Bey, Salahi Bey gibi kişiler destekledi. Yeni edebiyatın savunuculuğunu ise Ekrem yüklenmişti. Ancak, bunların belirli bir yayın organı yoktu. Bir de Ekrem'i destekleyecek güçler birbirinden uzaktaydı. Kemal, Midilli'de, Hâmit ise Avrupa'daydı. Yeni yetişenler de daha eskiler ile boy ölçüşebilecek nitelikte değildi. Bu durumda Ekrem, eskileri yalnızca yazdıklarında daha çok III. Zenzeme'nin ön sözü, Takdir-i Elhan ile takrîzlerinde eleştirdi. Onların başında da Naci geliyordu.³¹

Recaizâde'nin Ta'lim-i Edebiyat'ta üslûbu sâde, müzeyyen ve âli olarak sınıflaması ve üslup üzerinde sanatta şahsiyetin en yüksek noktası gibi durması o dönem için çok yeni şeylerdir. Eserin ilk yayını 1881'de yapılmıştır.

Zenzeme Mukaddimesi, Recaizâde Ekrem'in diğer önemli tenkit yazısıdır. Bu önsözde şiir ve edebiyat hakkındaki düşüncelerini belirtir. "En güzel eserler onlardır ki okuduktan sonra da insanı bir müddet düşünmeğe mecbur ederler" cümlesiyle fikirlerini özetler. Sözde "yücelik" ve "güzellik" aradığını belirtir. Hamid'in şiirini müdafaa eden sözlerinin geniş yer bulduğu mukaddimedeki Muallim Naci'yi kızdıracak imâli sözler de bulunur.

Recaizâde M. Ekrem Menemenlizâde Tahir isimli bir gencin Elhân adlı şiir mecmuasına yazdığı Takdir-i Elhan isimli takrîz ve tenkit makalesi Muallim Naci'yi büsbütün kızdırır. Bu olaydan sonra Naci "Demdeme"sini yayınlar.

Takdir-i Elhan'da Recaizâde, Muallim Naci'nin oldukça güzel, dil ve zevk bakımından mükemmel yakın "gark-ı nur" redifli gazelini eleştiriyor ve küçümsüyordu. Muallim Naci bu durumu görmezlikten gelmedi, Demdeme ile şiddetli bir cevap verdi.

³⁰ İsmail Parlatır, Recaizâde Mahmut Ekrem, MEB Yay., İstanbul, 2005, s.217.

³¹ İsmail Parlatır, a.g.e., s.223.

“Kudemâdan Birkaç Şair” isimli biyografik bir eseri de bulunur. Bu kitaptan başka bazı şiir ve nesir kitaplarını bir araya getirerek oluşturduğu Takrızât adlı bir kitabı daha bulunmaktadır.

Kudemâdan Birkaç Şair’de biyografileri verilen eski şairler: Sinan Paşa, Fuzûli, Ebûssuûd Efendi, Baki, Nef’i, Nâbi, Nedim, Çelebizâde Asım, Şeyh Galip, Pertev Paşa ve Sami Paşa’dır.

1. 3. 5. Tercümeleri

1870 sonrasında Recaizâde çeviri denemelerine başlar. Bu yolda ilk olarak Atala ile yayın hayatına girer. Chateaubriand’ın güçlü eserlerinden olan bu romanın çevirisini Hakayık gazetesinde bölüm bölüm yayımlar. Bunun arkasını getiremeyerek bir süreliğine çevirisine ara verir. Daha sonra bıraktığı yerden çevirisine devam eder. Bu eserin orijinali gayet güzel bir üslupla yazılmış, romantizm akımının baş yapıtlarından biri olarak kabul edilir. Ancak Recaizâde’nin tercümesi, düzensiz ve kuru bir dille yapılmıştır ve romanın orijinal yapısını bozacak bir tarzdadır.

Değişik Fransız yazarlarından yaptığı nesir çevirilerini bir kitapta toplar ve “Müntehabât-ı Ebediyye” adıyla yayımlar. Ancak pek yankı bulan bir kitap değildir.

Çevirileri içinde en çok ün yapmış çevirisi Mes Prisons çevirisidir. İtalyan yazar Silvio Pellico’nun dokuz yıllık tutukluluk anılarını anlatan bu eser önce Fransızca’ya çevrilir. Fransızca’dan da dilimize Recaizâde Ekrem vasıtasıyla tercüme olur.

Recaizâde Mahmut Ekrem, 1880’den sonra şiir çevirilerine de başlar. Çeviri anlayışına göre, şiirin kendi yazıldığı dildeki anlam bütünlüğü korunmalı, asıl anlam ve güzelliğini verebilmek için ufak değişiklikler yapılabilmelidir. Ona göre yine de şiir çevirisinin, kendi dilindeki güzelliğinin yarı yarıya kaybedileceği görülmektedir.

Bu anlayışla çevirdiği şiirleri “Naciz”de toplar. Daha sonra fabl türündeki nesir çevirilerini şiirlerinin sonuna ekler. Bunları ayrı bir bölüm gibi düzenler. Şiirlerin sonuna da batılı yazarların değişik konular üzerindeki güzel sözlerini “Mülâhaza-i Mütenevvia” başlığı altında eklemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DİL İNCELEMESİ

2.1. Ses Bilgisi

2.1.1. Ünlüler

2.1.1.1. Ünlü Uyumları

Türkçe asıllı bir kelimedeki kullanılan ünlülerin birbirleriyle olan uyumudur.

2.1.1.1.1. Kalınlık İncelik Uyumu

“Kalınlık-incecik uyumu bir kelimedeki vokallerin kalınlık-incecik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçe’de bir kelimedeki vokallerin hepsi ya kalın ya ince olabilir.”³² Hikayelerde bu uyum sağlam bir şekilde bulunmaktadır.

- “yigirminci” (s.5/MB)
- “soğuduğı” (s.11/MB)
- “göğsünde” (s.60/MB)
- “bunların” (s.38/Ş)
- “istenilirse” (s.45/Ş)
- “bırakılmış” (s.40/Ş)
- “sarmışlar” (s.29/Ş)

Köklerle eklerin birleşmesinde uyum bakımından sonra gelen önce gelene tabi olurken biri ince biri kalın iki kökün birleşmesiyle tek kelime diğeri kendisine benzetir. Bu hadiseye enkliz denir.³³ Hikayelerde bu tür örneklere de rastlanır.

- “öbür” (s.4/Ş)
- “böyle” (s.54/MB)

2.1.1.1.2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük – yuvarlaklık uyumu Türkçe’de bir kelimedeki düz ünlüleri düz ünlülerin, yuvarlak ünlüleri ise dar-yuvarlak veya düz-geşik ünlülerin takip etmesi olayıdır. Bu uyum Türkçe’nin her döneminde sağlam bir şekilde görülen bir uyum değildir.

Düzlük – yuvarlaklık uyumunu kuvvetli bir şekilde Türkiye Türkçesinde görebiliyoruz. Eserlerde bazı kelime köklerinde ve çoğunlukla eklerde bu uyumun yer yer bozulduğunu görmekteyiz. Aşağıda düzlük yuvarlaklık uyumu ve uyum dışında kalanlar örneklendirilmiştir.

³² Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul,1997, s.70

³³ Muharrem Ergin a.g.e.,s.71

- “keyifsizlik” (s.21/Ş)
- “korkunc” (s.12/MB)
- “ruhumı”(s.15/Ş)

Uyum Dışı Örnekler:

- “yatsu” (s.54/MB)
- “yolu” (s.35/MB)
- “yürimeğe” (s.41/MB)

2.1.2. Ünsüzler

2.1.2.1. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu sedalı-sedasız karşılıklı ünsüzlerle ilgili bir uyumdur. Bir kelimedede karşılıklı ünsüzlerden ya sedalılar ya sedasızlar bir arada bulunabilir. Yani b,c,d,g,ğ,ğ,j,v,z ünsüzleri ile p,ç,t,k,k,h,,ş,f,s ünsüzleri bir kelimedede yan yana gelemezler. Bu uyum Türkçe asıllı kelimeler için yeni bir uyumdur.

Eserlerde sedalı-sedasız olarak karşılıklı çift şekilleri bulunan ünsüzler yan yana gelebilmektedir. Sedalı veya sedasız ünsüzler ile başlayan tek şekilli ekler, sonu sedalı veya sedasız sesle biten her köke aynı şekilde eklenmekte, köklerle eklerin birleşmesinde herhangi bir ünsüz benzeşmesi durumu bulunmamaktadır.

- “gösterdikden” (s.42/MB)
- “toprakda” (s.47/MB)
- “urdukca” (s.40/MB)
- “dinledikce” (s.23/MB)
- “yaratdığım” (s.45/MB)
- “kesdirildiği” (s.12/Ş)
- “Türkce” (s.23/MB)
- “mirascı” (s.16/MB)
- “uzakdan” (s.37/Ş)

2.1.3. Ünlü – Ünsüz Uyumu

Ünlülerle bir kısım ünsüzler arasında görülen bir uyumdur. Türkçe kelimelerde ince ünlülerle k,ğ,ğ,(ğ), ,h,h, kalın l ünsüzleri; kalın ünlülerle k,g,ğ ince l ünsüzleri bir arada bulunmaz.³⁴

- “kadınlık” (s.18/MB)
- “olmaksızın” (s.23/MB)
- “düşünülsün” (s.60/Ş)
- “güğsünde” (s.60/MB)
- “ileriledim” (s.31/Ş)

2.1.4. Ses Değişmeleri

2.1.4.1. i>e Değişimi

Türkçede kelime başında ve ilk hecede bazı i’lerin “e” olması durumudur.

- “gice” (s.30/Ş)
- “it-” (s.28/Ş)
- “vir-” (s.61/MB)

2.1.4.2. g>ğ (y) Değişimi

Batı Türkçesinde Eski Anadolu Türkçe’sinden sonra meydana gelmiş bir ses değişimi olayıdır.

- “beğ” (s.6/MB)
- “yigirmi” (s.6/MB)
- “eyildi” (s.50/MB)

2.1.4.3. t>d Değişimi

Kelime başında görülen ve Batı Türkçesinde geniş ölçüde bulunan bir değişikliktir. Eski Türkçedeki bazı t’ler Eski Anadolu Türkçesinde d olmuşken Osmanlıca’dan sonra bugünkü Türkçede tekrar t’ye dönmüştür.³⁵ Eserlerde kelime başında d sesinin bulunduğu örnekler tespit edilmiştir.

- “dane” (s.47/MB)
- “dürlü” (s.19/MB)

³⁴Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım-Yayımlar-Dağıtım, İstanbul,1997, s.63.

³⁵ Muharrem Ergin, a.g.e., s.91

2.1.5. Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

İkiden fazla heceli gramer birliklerinde sonunda ünsüz olmayan orta hece ünlüsünün çok defa düştüğü görülür.

- “boynunu” (s.26/Ş)
- “burnu” (s.29/Ş)
- “gönli” (s.55/Ş)
- “ufka” (s.38/MB)
- “karnım” (s.26/MB)
- “oyna-” (s.52/MB)

2.1.6. Son Seste Ünsüz Düşmesi

Bazen kelime köklerinden sonra ilave edilen bir ek söyleyiş zorluğundan dolayı o kelimenin son sesinin düşmesine sebep olur. Eserlerde birkaç kelimedede bu ses olayı görülmektedir.

- “küçürek” (s.11/Ş) < küçük + rek
- “ufarak” (s.11/Ş) < ufak + rak
- “sıcacık” (s.26/MB) < sıcak + cık
- “büyücek” (s.38/MB) < büyük + cek

2.1.7. Ünlü Birleşmesi

Ünlü ile biten bir sözcüğün yine ünlü ile başlayan bir sözcükle kullanımında ilk sözcükteki ünlü düşer, iki kelime birleşerek bir kelime haline gelir.

- “nasıl” (s.12/Ş) < ne asıl
- “niçün” (s.49/MB) < ne için
- “bozdığıçün” (s.21/Ş) < bozdığı için
- “oldığıçün” (s.43/Ş) < olduğu için

2.1.8. Ünlü Daralması

Geniş ünlüyle biten bir fiile şimdiki zaman eki “-yor” getirilince fiilin sonundaki geniş ünlü daralır.

- “parlıyor” (s.40/Ş)
- “söylüyorum” (s.45/MB)

2.1.9. İmla ile İlgili Özellikler

a) “c” sesi Türkçede hiçbir devirde hiçbir şekilde hece ve kelime sonunda bulunmamıştır. Batı Türkçesinde eski yazıda ç’lerin çok defa “c” ile işaretlenmiş olduğu görülür. Eserlerde bu imla özelliğinden dolayı bazı hece ve kelime sonundaki “ç”ler “c” olarak gösterilmiştir.

- “ağac” (s.42/MB)
- “korkunc” (s.12/MB)
- “genc” (s.46/Ş)
- “sevinc” (s.34/MB)
- “güc” (s.4/MB)

b) Eserlerde günümüzde kelime başında ve içinde d’li olarak kullandığımız bazı seslerin t’li olarak işaretlendiğini görürüz. Bu durum imla ile ilgili bir özelliktir. Eski Anadolu Türkçesinde “tı” harfi yalnız “t” sesi için kullanılmıştır. Bu “t” lerin bazıları sonradan “d” olduğu halde Osmanlıca’da bunların da “tı” harfi ile işaretlenmelerine devam olunmuş, böylece Osmanlıca’da bilhassa Eski Anadolu tesirinden kurtulmuş bulunan son devirlerinde “tı” harfi başta hem “t”, hem de “d” yerine kullanılmıştır.³⁶

- “tayanır” (s.27/MB)
- “turabilir” (s.11/MB)
- “toğrı” (s.49/MB)
- “tolayı” (s.8/Ş)
- “toyurdum” (s.26/MB)
- “tağ” (s.54/MB)
- “Anatoli” (s.8/Ş)
- “ota” (s.56/MB)

c) Türkçe kelime ve hece sonundaki “p” sesi eserlerde “b” şeklinde işaretlenmiştir. Batı Türkçesinde Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıca devrelerinde bir çok hece ve kelimelerin sonlarında “b” yazılmış olduğu görülür: gelüb, gidüb gibi. Bu tamamiyle bir imlâ meselesi olup hece ve kelime sonunda “b” harfi ile yazılan ses

---

³⁶ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul, 1997, s.92

“p”den ibarettir. Yani hece ve kelime sonunda “p” sesini işaretlemek üzere “b” harfi kullanılmış, fakat “b” sesi hiçbir zaman sonra bulunmamıştır.³⁷

- “bilüb”(s.12/Ş)
- “yutdırılıb”(s.23/Ş)

d) Eserlerde soru eki +mI şeklindedir. Eserlerde bu ekin imlası klişeleşmiştir ve yalnızca dar-düz şekilleri mevcuttur.

- “öyle mi” (s.18/Ş)
- “yaşıyor mıyım” (s.63/MB)

e) Eserlerde teklik ve çokluk 3. şahıs emir ekleri (+sUn), (+sUnlAr) şeklinde yalnız yuvarlak şekilleriyle kullanılmıştır.

- “getirilsün” (s.60/Ş)
- “alınsun” (s.60/Ş)
- “alsunlar” (s.20/Ş)

f) Eserlerde daha çok Eski Anadolu Türkçesi döneminde karşılaştığımız kelime kullanımlarına da rastlarız.

- “temür” (s.35/MB)
- “imdi” (s.17/Ş)
- “ol” (s.66/MB)
- “ur-” (s.37/Ş)
- “altun” s.60/Ş)
- “yatsu” (s.54/MB)
- “kapu”(s.30/Ş)

---

³⁷ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul,1997, s.62

2. 2. ŞEKİL BİLGİSİ

2. 2. 1. Ekler

2. 2. 1. 1. İsim Çekim Ekleri

İsimlerin kendi aralarında edatlar ve eylemlerle olan ilişkilerinde aldıkları eklerdir.

2. 2. 1. 1. 1. İyelik Ekleri

İsmin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye ait olduğunu ifade eden eklerdir. Eserlerde iyelik ekleri bugünkü Türkçe'deki iyelik ekleri ile aynıdır. Ayrıca hikayelerde çokluk 2. şahıs iyelik eki örneklerine rastlanmamıştır.

TABLO – 1

İYELİK EKLERİ

Kişi	Teklik	Çokluk
1.	+m +(I)m / +(U)m	+mIz, +mUz +(I) mIz, + (U) mUz
2.	+ ñ + (I) ñ /+(U) ñ	
3.	+(s) I(n)	+ lArI

a) 1. Tekil Şahıs İyelik Eki +m,+(I)m/+(U)m

- “eserim” (s.45/MB)
- “yarelerimden” (s.17/MB)
- “ruhuma” (s.16/Ş)
- “elimle” (s.16/Ş)
- “inzivahanem” (s.12/Ş)
- “zihnimi” (s.12/Ş)
- “yanımda” (s.20/Ş)
- “uğraşdığım” (s.20/Ş)
- “revanıma” (s.63/Ş)
- “çağımdan” (s.63/Ş)
- “gönlüm” (s.50/Ş)

- “gözüm” (s.51/Ş)
- “kolum” (s.62/Ş)
- “yüreğime” (s.12/MB)
- “nazarımda” (s.12/MB)

b) 2. Teklik Şahıs İyelik Eki +ñ,+(I) ñ** /+**(U) ñ****

- “vaveyla-yı tıflaneñi” (s.58/Ş)
- “dünyañdan” (s.49/MB)
- “gidişñ” (s.49/MB)
- “cismiñ” (s.49/MB)
- “ruhuñ” (s.66/MB)
- “gonçeñ” (s.66/MB)
- “kademñ” (s.67/MB)

c) 3. Tekil Şahıs İyelik Eki +(s) I(n)****

- “hayali” (s.20/Ş)
- “kolu” (s.39/Ş)
- “kefenin yukarı ucu” (s.40/Ş)
- “anun hissi” (s.45/MB)
- “sun-ı marifeti” (s.45/MB)
- “etrafı” (s.39/MB)
- “nurundaki” (s.56/MB)
- “pîşindeki” (s.31/MB)
- “göğsünde” (s.60/MB)
- “gülüşü” (s.50/MB)

d) 1. Çokluk Şahıs İyelik Eki +mIz, +mUz,+**(I) mIz, + **(U) mUz********

- “güft u şinidimiz” (s.20/Ş)
- “köyümüzün” (s.17/Ş)
- “ağlayışımız” (s.43/Ş)

e)2. Çokluk Şahıs İyelik Eki

Eserlerde 2.çokluk şahıs iyelik ekine rastlanmamıştır.

f) 3. Çokluk Şahıs İyelik Eki +lArI

- “bazı mektublarımı” (s.12/MB)
- “hayatları” (s.8/Ş)
- “buldıkları” (s.9/MB)
- “bulacaklarımı” (s.58/MB)
- “suretleri” (s.59/MB)
- “aldırdıkları” (s.59/MB)
- “çocuklukları” (s.59/MB)

2. 2. 1. 1. 2. Hal Ekleri

İsimlerin cümle içinde diğer kelimelerle olan ilgilerinin sağlanması için aldıkları eklerdir. İsmi bazen isme, çoğu zaman da fiile bağlarlar.

a)Yalın Durum (Nominative)

İsmin başka bir kelimeyle ilgisinin olmadığını gösterir.

- “aşk ve muhabbet” (s.19/MB)
- “toprak” (s.23/MB)
- “hastalık” (s.24/Ş)
- “can” (s.26/Ş)
- “şiiir” (s.59/MB)
- “insan” (s.18/MB)

b) İlgi Durumu (Genetive)

Bir ismin başka bir isimle ilgili olduğunu gösterir. Bu halin ekleri + (n) İñ şeklindedir.

- “Dilara’nıñ” (s.29/MB)
- “asma kilidiñ” (s.32/MB)
- “çocuğuñ” (s.12/Ş)
- “Şemsa’nıñ” (s.12/Ş)
- “kızıñ” (s.9/Ş)
- “anlarıñ” (s.19/MB)
- “letafetiñ” (s.54/MB)
- “Muhsin’iñ” (s.55/MB)
- “kağıdıñ” (s.55/MB)

- “yavrucaklarıñ” (s.33/Ş)
- “ömrüñ” (s.15/MB)
- “ruhuñ” (s.15/MB)
- “günümüñ” (s.17/MB)

Eserlerin bazı yerlerinde ilgi durumunun kullanılmadığını görmekteyiz.

- “Bu korkunc tasavvur zihnime ne sûretle musallat olduğunu bilemiyorum.”
(s.12/MB)

c) Yükleme Durumu (Accusative)

İsmin geçişli fiillerin etkisi altında olduğunu gösterir. Bu halin ekleri +I, +(y)I şeklindedir.Eserlerde imlası klişeleşmiş olarak yalnız dar-düz şekilleri kullanılmıştır.Çok az olmak üzere bazı kelimelerde yükleme durumunun eki kullanılmamıştır.

- “Kadıköyi” (s.34/MB)
- “çocuğı” (s.33/MB)
- “kızcağızı” (s.19/Ş)
- “zihnimi” (s.20/Ş)
- “lahidleri” (s.34/Ş)
- “hürmetsizliğı” (s.36/Ş)
- “bekamı” (s.20/MB)
- “gözleri” (s.14/MB)
- “münasebeti” (s.6/MB)
- “Şemsâ’yı” (s.28/Ş)

Yükleme durumunun eki bazı durumlarda kullanılmaz.Eserlerde özellikle manzum bölümlerde eksiz yükleme durumu söz konusudur.

- “İhmâl-i ziyaret-i gubârın
Gördüm bugün inkisâr içinde” (s.62/MB)
- “Derdin kime söylesin bu me’yus”(s.63/MB)

d) Yönelme Durumu (dative)

Eğer bir isim, kendisine yaklaşma ifade eden bir fiille kullanılacaksa, sonuna bu halin ekini alır. Bu ek ismin sonuna gelen +A,+y (A) ekidir.

- “ikiye bölünmemiş” (s.45/MB)
- “meydana” (s.45/MB)
- “böceklerle” (s.12/Ş)
- “sofraya” (s.15/Ş)
- “yatağa” (s.7/MB)
- “mertebeyeye” (s./MB)
- “bataklıklara” (s.18/MB)
- “insana” (s.20/Ş)
- “banyoya” (s.23/Ş)
- “sıvamağa” (s.31/Ş)
- “derinliğe” (s.32/Ş)

e) Bulunma Durumu (Locative)

Bir ismin, kendinde bulunma ifade eden fiillerle ilgili olduğunu gösteren halidir. +DA şeklindedir. Eserlerde bu ekin yalnızca sedalı şekli mevcuttur.

- “göğsünde” (s.57/MB)
- “yüreğinde” (s.12/Ş)
- “elde” (s.10/Ş)
- “tarafında” (s.10/Ş)
- “esnada” (s.44/Ş)
- “on ikide” (s.20/Ş)
- “sonlarında” (s.11/MB)
- “içinde” (s.9/MB)
- “fevkinde” (s.20/MB)

Bazı durumlarda bulunma hali, ayrılma hali yerine kullanılır. Eserlerde bununla ilgili örneklere rastlamaktayız.

- “O tarihte dört beş ay sonra gelecek olan bahar” (s.11/MB)

f) Ayrılma Durumu (Ablative)

Bu halin eki +DAn şeklindedir. Bir ismin kendisinden çıkma, ayrılma ifade ettiğini gösterir. Eserlerde bu ekin yalnızca sedalı şekli mevcuttur.

- “kiler**den**” (s.58/MB)
- “memleket**den**” (s.10/Ş)
- “halleri**nden**” (s.14/Ş)
- “terennümleri**nden**” (s.14/Ş)
- “kalp**den**” (s.18/MB)
- “pencer**eden**” (s.55/MB)
- “olması**ndan**” (s.10/Ş)
- “cemaat**den**” (s.31/Ş)
- “kazmalarda**n**” (s.37/Ş)
- “mermer**den**” (s.44/Ş)

g) Vasıta (Instrumental)

İsme zaman ve vasıta ifadesi kazandıran bu ek “n” şekliyle kalıplaşmış olarak bazı kelimelerde bulunmaktadır.

- “kış**n**” (s.11/MB)

“ile” kelimesinin ekleşmesiyle oluşan “+IA” eki de eserlerde günümüzdeki gibi kullanılmıştır.

- “ilaclar**la**” (s.52/MB)
- “ümidler**le**” (s.47/MB)
- “değişmek**le**” (s.11/Ş)
- “bacaklar**la**” (s.10/Ş)
- “hırkan**la**” (s.58/Ş)
- “kürek**le**” (s.37/Ş)
- “sefalet – i maişet**le**” (s.28/Ş)

h) Eşitlik Durumu (Equative)

Eşitlik, gibilik, benzerlik ifade eder. Bu durumun eki eserlerde +cA şeklindedir.

- “yalnız**ca**” (s.37/MB)
- “ailesi**nce**” (s.7/MB)
- “seneler**ce**” (s.12/Ş)
- “neşesiz**ce**” (s.12/Ş)
- “haftalar**ca**” (s.19/MB)
- “mürtefi’**ce**” (s.32/Ş)

- “kendilerince” (s.36/Ş)

ı) Yön Gösterme Durumu (Directive)

Bu hal ismin bağlandığı fiilin istikametini gösterir. Kalıplaşmış, yapım eki durumuna gelmiş örnekleri mevcuttur. +rA, +ArI şeklindedir.

- “içerilek” (s.11/Ş)
- “sonra” (s.54/MB)
- “dışarıda” (s.35/Ş)

2. 2. 1. 1. 3. Çokluk Eki

Aynı cinsten birden fazla varlığı belirtmek için kullanılır.+lAr şeklindedir.

- “sonlarında” (s.11/MB)
- “havaaların” (s.34/MB)
- “kazmalardan” (s.37/Ş)
- “mezarlılar” (s.190/Ş)
- “renkler” (s.5/MB)
- “edibler” (s.4/MB)
- “günler” (s.27/Ş)

Ayrıca hikayelerde yer yer Arapça ve Farsça çokluk şekilleri de kullanılmıştır.

- “âlâm-ı maneviyye” (s.20/MB)
- “tevellüât” (s.19/MB)
- “ehibbâsına” (s.53/Ş)
- “iltifatkârân” (s.7/Ş)
- “nihâlân” (s.27/MB)

2. 2. 1. 2. Soru Eki

Aslen bir edat olan soru eki, isimlerin sonuna gelerek, ismi fiile soru şekliyle bağlar. +ml şeklindedir.Eserlerde bu ekin imlası klişeleşmiş ve yalnızca dar-düz şekilleriyle mevcuttur. Arapça ve Farsça soru edatlarına rastlanmaz.

- “Lazım **mi**?” (s.17/MB)
- “Yaşıyor **mıyım**?” (s.63/MB)
- “Söyle hele pek güzel değil **mi**?” (s.31. /MB)
- “Yalnızlığı hoş-nüma değil **mi**?” (s.30/MB)

- “Yeni **mi** yapıyorum sanıyorsun?” (s.37/Ş)
- “Öyle **mi**?” (s.18/Ş)

2. 2. 1. 3. Fiil Çekimi

Çekim yoluyla anlam kazanan fiillerin bu özelliği fiilleri diğer kelime türlerinden ayıran bir özelliktir. Çekimli bir fiil üç bölümden meydana gelmektedir.

Fiil kök veya gövde + şekil veya zaman eki + kişi ekleri

2. 2. 1. 3. 1. Fiil Çekiminde Kullanılan Şahıs(Kişi) Ekleri

Fiilin bildirdiği iş ya da hareketin hangi şahıs tarafından yapıldığını gösteren eklerdir. Fiilin çekiminde zaman ve kip eklerinden sonra kullanılır.

Şekil ve fonksiyonları net olarak takip edilebilen iki tip şahıs eki vardır.

2. 2. 1. 3. 1. 1. Şahıs Zamiri Asıllı Şahıs Ekleri

Kullanımı en geniş olan şahıs ekleridir. Öğrenilen geçmiş, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ve gereklilik kiplerini taşıyan fiillerin sonuna eklenir. Şahıs zamirlerinin değişime uğrayarak ekleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

1. Teklik Şahıs: +(I)m, +(U)m

- “söylüyorum” (s.44/MB)
- “gönderirim” (s.17/Ş)
- “kazıyorum” (s.37/Ş)
- “alırım” (s.17/Ş)
- “sayacağım” (s.46/Ş)

2. Teklik Şahıs: +sIn

Eserlerde bu ek imlası klişeleşmiş tek şekliyle mevcuttur.

- “olacaksın” (s.32/MB)
- “gezeceksin” (s.33/Ş)
- “saklayacaksın” (s.59/Ş)
- “sanıyorsun” (s.37/Ş)

3. Teklik Şahıs: Eksizdir.

- “vuku buluyor” (s.19/Ş)

1.Çokluk Şahıs: +(I)z, +(U)z

- “göremiyoruz” (s.47/MB)
- “anlarız” (s.24/Ş)
- “çekinmeyiz” (s.43/Ş)
- “çevireceğiz” (s.47/Ş)

2. Çokluk Şahıs: +sInIz

- “Ne dirsiniz?” (s.25/Ş)
- “gönderirsiniz” (s.52/MB)
- “geçirirsiniz” (s.52/MB)

3.Çokluk Şahıs: +IAr

- “virmek isterler” (s.19/MB)
- “ağlaşıyorlar” (s.49/Ş)
- “haber virdiler” (s.29/Ş)

2. 2. 1. 3. 1. 2. İyelik Eki Asıllı Şahıs Ekleri

Yalnızca görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılır. Bu ekler hem şahıs hem de zaman ifade ederler. Üçüncü teklik şahıs burada da eksizdir.

1.Teklik Şahıs: +m

- “itsem” (s.65/MB)
- “anladım” (s.26/Ş)
- “gördüm” (s.29/Ş)
- “gitdim” (s.29/Ş)
- “oldum” (s.32/Ş)
- “bulunursam” (s.46/Ş)

2.Teklik Şahıs: +ñ

- “girdiñ” (s.46/MB)
- “tatmadıñ” (s.48/MB)

3.Teklik Şahıs: Eksizdir.

- “yürimeğe başladı” (s.41/MB)
- “intikâl oldı” (s.49/Ş)

- “hoş geldi” (s.60/MB)

1.Çokluk Şahıs: +k

- “kalmışidik” (s.38/Ş)
- “olmuşidik” (s.28/Ş)

2.Çokluk Şahıs: +nIz,

- “gördiniz” (s.19/Ş)

3.Çokluk Şahıs: +IAr

- “uyuyor didiler.” (s.18/Ş)
- “haber-i siyâhını getirdiler” (s./Ş)
- “aldılar” (s.38/Ş)
- “başladılar” (s.46/Ş)

2. 2. 1. 3. 2. Fiillerde Şekil Ve Zaman Ekleri

Fillerin kullanım sahasına çıkması ve şahıslara bağlanması için kalıplara girmesi gerekir. Bu kalıplar bildirme (haber) ve tasarlama (dilek) kalıplarıdır. Bu kalıplara kip adı verilir. Haber kipine bağlı olarak beş değişik zaman kalıbı vardır. Bunlar: şimdiki, görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş, gelecek ve geniş zamandır.

Konuşulan kişinin, yapılan işin niyet ve duygusunu ifade etmesi için de, tasarlama (dilek) kiplerini kullanması gerekir. Bunlar ise şart, istek, gereklilik ve emir kipleridir.

2. 2. 1. 3. 2. 1. Fiil Kipleri

2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. Haber (Bildirme) Kipleri

Yapılmış, yapılıyor, yapılacak olan bir iş, oluş ve kılışı bildiren fiil kipleridir.

2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 1. Geçmiş Zaman

a) Görülen Geçmiş Zaman

Meydana gelen hareketin görüldüğünü, olaya şahit olunduğunu belirtir. Bu ek eserlerde –DI şekliyle mevcuttur.

- “muzdarib olmağa başladı” (s.43/MB)
- “tercih itdi” (s.36/MB)

- “çekildim” (s.21/Ş)
- “çekişiyordı” (s.22/Ş)
- “uçuşdı” (s.36/MB)
- “katardı” (s.36/MB)

b) Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman

Konuşan kimsenin olayı duyduğunu ya da bir başka kişiden öğrendiğini, sonradan farkına vardığını belirtir. Fiil kök ve gövdesine –mİş, -mUş eklerinden uygun olanı getirilerek yapılır.

- “gaib itmış” (s.8/Ş)
- “idebilmiş” (s.8/Ş)
- “çalışılıyormuş” (s.21/Ş)
- “gönderilmemiş” (s.21/Ş)
- “istemışler” (s.9/Ş)
- “getirmiş” (s.9/Ş)
- “uyuşmuş” (s.40/MB)
- “katılaştırmış” (s.40/MB)
- “bölünmemiş” (s.35/MB)
- “başlamamış” (s.35/MB)
- “sönmüş” (s.22/MB)

2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 2. Şimdiki Zaman

Fiilin belirttiği iş veya oluşun başladığını ve devam ettiğini bildiren –(I,U)yor ekidir. Hikayelerde şimdiki zaman eki günümüzdeki kullanımı gibi kullanılmıştır.

- “göremiyoruz” (s.47/MB)
- “add olunuyor” (s.45/MB)
- “uyuyor” (s.18/Ş)
- “düşüyor” (s.48/MB)
- “görüyor” (s.31/Ş)
- “kaçıyor” (s.51/MB)
- “bulunuyorum” (s.26/MB)
- “yatıyor” (s.24/MB)

“-mAktA”, “-mAdA” ekleri de şimdiki zaman çekimi için kullanılmıştır.

- “bitmekde” (s.17/MB)
- “akıtmakda” (s.49/MB)

2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 3. Geniş Zaman

Her zaman ifadesi taşır. –r, - (I)r/-(U)r,-Ar ekleridir. Bu kip ekini alan fiiller geniş zamanın yanısıra şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanı da içine alabilir.

- “aşkım yetişir” (s.16/MB)
- “gözedir” (s.13/MB)
- “dirsiniz” (s.24/Ş)
- “muzdarib ider” (s.25/Ş)
- “düşünür” (s.22/MB)
- “olur” (s.27/MB)
- “yalvarır” (s.52/MB)

Geniş zaman kipinin olumsuzu, birinci teklik ve çokluk şahıslarında –mA- olumsuzluk; ikinci, üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında ise olumsuz geniş zaman eki durumundaki –mAz eki ile kurulur.

- “kalmaz” (s.52/MB)
- “olmaz” (s.51/Ş)
- “geçemez” (s.27/MB)
- “bilemem” (s.19/Ş)

2. 2. 1. 3. 2. 1. 1. 4. Gelecek Zaman

Fiilin gelecek zamanda olacağını ifade eder. Bu ek –(y)AcAk ekidir. Hikayelerdeki kullanımı günümüzdekiyle aynıdır.

- “mahv olacağım” (s.46/MB)
- “çevireceğiz” (s.46/Ş)
- “gelecek” (s.45/Ş)
- “yazacak” (s.49/Ş)
- “gezeceksin” (s.49/MB)
- “olacaksın” (s.49/MB)

-(y)AcAk bazı durumlarda sıfat – fiil eki olarak da kullanılmıştır.

- “Keyifsizlik de merak idilecek bir şey değil imiş” (s.21/Ş)
- “Hastalığı teşhise medâr olacak bir şey bulamadı” (s.23/Ş)

Fiilleri olumsuzlaştırmak için –ma, -me ekini fiil tabanına ekleriz. Şimdiki zamanda bu ek –mI şekline dönüşür.

- “keder sezilmedi” (s.50/Ş)
- “yakışdıramamış” (s.58/Ş)
- “istemiyordu” (s.65/MB)

2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. Tasarlama Kipleri

2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 1. İstek Kipi

Dilek fonksiyonlu zaman ifade etmeyen bir kiptir. Bu kipin eki – (y)A şeklindedir. Hikayelerde istek kipi fazla kullanılmamıştır.

- “yerinde **kalaydı**” (s.28/Ş)
- “sabah **olaydı**” (s.56/MB)

2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 2. Emir Kipi

Zaman ifadesi bulunmayan, şekil olarak tasarlama fonksiyonuna sahip fiillerin kullanışa çıkarken girdiği kalıptır.

Fiil kök ve gövdesine getirilen emir ekleri aynı zamanda şahsı da ifade eder.

TABLO –2

EMİR EKLERİ

Kişi	Teklik	Çokluk
1	-(y) –AyIm	- (y) –AlIm
2.	----	- (y) – İñ -(y) –İñİz, -(y) UñUz
3.	-sUn	-sUnlAr

Eserlerde teklik ve çokluk üçüncü şahıs emir ekleri yuvarlak şekilleri ile kullanılmıştır.

- “düşün**üsün**” (s.60/Ş)
- “getiril**üsün**” (s.60/Ş)
- “al**ınsun**” (s.60/Ş)
- “teselli bulay**ım**” (s.48/MB)
- “itmeyi**ñ**” (s.20/Ş)
- “alsun**lar**” (s.20/Ş)

- “gönderiñ” (s.20/Ş)
- “ur” (s.37/Ş)
- “al” (s.37/Ş)
- “düşün” (s.63/Ş)
- “oku” (s.63/Ş)
- “görün” (s.63/Ş)

Hikayelerde karşılıklı konuşma olayı pek görülmediği için emir kipi kullanımı da pek fazla değildir.

2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 3. Gereklilik Kipi

Gereklilik anlamında tasarlama ifade eder. Bu kipin eki “-mAlI” şeklindedir.

- “korkulacak bir şey olmamalı” (s.52/MB)
- “yad itmeliyim” (s.64/MB)
- “gelmeliyim” (s.64/MB)

2. 2. 1. 3. 2. 1. 2. 4. Şart Kipi

Hareketin şarta bağlandığını gösterir. Bu ek ünlü uyumuna uygun olarak kullanılan –sA ekidir.

- “düşse” (s.31/MB)
- “bulunursam” (s.45/Ş)

2. 2. 1. 4. Cevher Fiili (i-)

Cevheri fiil ya da ek fiil adı da verilen bu fiil, isim soylu kelimelerin sonuna gelerek onların cümlede yüklem olmasını sağlayan, basit zamanlı fiillerin sonuna gelerek de birleşik zamanlı çekimler yapan bir fiildir. Dört çekim vardır:

- a) Şimdiki (geniş) zamanda çekimi
- b) Görülen geçmiş zamanda çekimi
- c) Öğrenilen geçmiş zamanda çekimi
- d) Şart kipinde çekimi

Şimdiki (Geniş)Zamanda Çekimi:

- “bundadır” (s.49/MB)
- “yetimim” (s.25/Ş)
- “nasılsın” (s.25/Ş)
- “ağırdır” (s.24/Ş)

- “muhakkak**dır**” (s.19/Ş)
- “sayelik**dir**” (s.33/Ş)
- “tazed**dir**” (s.34/Ş)
- “kabil mid**ir**” (s.60/Ş)

Görülen Geçmiş Zamanda Çekimi:

- “Seher dört yaşında **idi.**” (s.10/Ş)
- “Ahvâl ü muâmelâtından anlaşılırdı ki Seher zeki **idi.**” (s.11/Ş)
- “Çünkü o tarih nisanın tokuzunu gösteriyordu ki ittifâk-ı garîbeden olarak geçen senenin bu günü **idi.**” (s.50/Ş)

• “İşte Şemsâ'nın kendisine bakanlara şimdilik mükâfatı bundan ibaret **idi.**” (s.13/Ş)

- “Ümid-i selamet yok**dı**” (s.24/Ş)
- “Ben ise vürudumdan beri hiç deęiřdirmedięim noktada kaimen durmakta **idim.**” (s.43/Ş)

Öğrenilen Geçmiş Zamanda Çekimi:

“- Ah ben... ben herkesden de vefasız, ben herkesden de liyakatsiz **imişim.**” (s.26/MB)

Şart Kipinde Çekimi:

- “nasıl**sa**” (s.55/MB)
- “hâkilik **ise**” (s.10/Ş)
- “neresinde **ise**” (s.8/Ş)
- “her kim **ise**” (s.8/Ş)

İsim fiilin olumsuzunu yapmak için “değil” edatından faydalanırız.

- “parlak güzellerden **değil**” (s.15/MB)
- “çocuklardan **değil**” (s.55/Ş)
- “elimde **değil**” (s.47/MB)

Cevher Fiilinin, Fiillerin Birleşik Çekimlerini Oluşturması :

a) Hikaye Birleşik Çekimi

- “buldum**du**” (s.62/MB)
- “virmiř**idi**” (s.10/MB)
- “gösteriliyord**ı**” (s.7/MB)

- “olsay**dım**” (s.33/MB)
- “istesey**di**” (s.36/MB)
- “sabah olay**dı**” (s.60/MB)
- “kalay**dı**” (s.29/Ş)
- “güldirmeli **idim**” (s.15/Ş)
- “virmeli **idim**” (s.15/Ş)
- “şakalaşmalı **idim**” (s.15/Ş)
- “çağırmalı **idim**” (s.15/Ş)”

Şimdiki zaman hikaye çekimi fonksiyonunda - mAkda eki de kullanılmıştır.

- “dur**makda idim**” (s.42/Ş)

Hikayelerde gelecek zamanın hikaye birleşik çekimi örneklerine rastlanmamıştır.

b) Rivayet Birleşik Çekimi

“(I)mİş,-(U)mUş ekleri kullanılarak yapılır. Görülen geçmiş zaman ve emir kipi hariç, diğer kiplerin rivayeti bulunur.

- “Ma’ mâfih faidesi mücerreb, zararı gayr-ı melhuz o ilaçlar ile teskin-i âlâmına çalış**ılıyormuş**.” (s.21/Ş)

c) Şart Birleşik Çekimi

İsim fiilin “ise” şart ifadesi, basit zamanlı fiillerin kip ekiyle şahıs eklerinin arasına girerse “birleşik şart çekimi” gerçekleşir.

- “ Seyr it bunu **görmedinse** şâyed Mahzûnluk içinde şâd bir yer.” (s.31/MB)
- “Eğer ben de o zaman sağ **bulunursam**, Şemsa’nın öyle bir hâle gelmesine sebep olanlardan olduğum için, ben de kendimi mes’ûd sayacağım.”(s.46/Ş)
- “Her nerde **olursa** olsun.” (s.39/Ş)

2. 2. 1. 5. Yapım Ekleri

İsim veya fiil kök ve gövdelerine eklenip yeni kelimeler yaparlar. 4 ana grupta incelenir.

1. İsimden İsim Yapım Ekleri
2. İsimden Fiil Yapım Ekleri
3. Fiilden İsim Yapım Ekleri
4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

İsimden İsim Yapım Ekleri

“- IIk”, “- IUk”

Bu ekin fonksiyonu eklendiği kelimeye “tahsis, bir şey için” anlamı veren isimler türetmektir.

- “iyilik” (s.54/MB)
- “hastalık” (s.24/Ş)
- “aralık” (s,32/Ş)
- “gariplik” (s.15/Ş)
- “öksüzlük” (s.15/Ş)

“-II, - IU”

Her isme gelebilen ve isimden isim ve sıfat türeten en işlek eklerden biridir.

- “ferahlı” (s.14/Ş)
- “hünerli” (s.46/Ş)
- “acıklı” (s.16/Ş)
- “terbiyeli” (s.46/Ş)
- “dehşetli” (s. 8/MB)
- “dürlü” (s.49/MB)
- “yollu” (s.53/MB)

“- sIz”, “-sUZ”

Bu ek, isimden “yokluk, eksiklik” bildiren olumsuz anlamda sıfatlar türeten bir ektir.

- “cansız” (s.43/MB)
- “vakitsiz” (s.18/Ş)
- “ruhsuz” (s.30/Ş)
- “rahatsız” (s.50/MB)
- “hürmetsiz” (s.36/Ş)
- “zararsız” (s.6/MB)

- “öksüz” (s.15/Ş)
- “lüzumsuz (s.5/Ş)

“-cIk”, “-cUk”

İsimlere ve sıfatlara küçültme, pekiştirme, sevgi ve acıma ifadesi katan bir ektir.

- “ufacık” (s.24/MB)
- “sıcacık” (s.26/MB)
- “hayvancık” (s.33/Ş)
- “yavrucuk” (s.32/Ş)

“-cA”

Eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma görevinde bir isim çekim eki olan bu ek zamanla bir yapım ekine dönüşmüştür. Eserlerde yalnız c’li şekilleri mevcuttur.

- “yalnızca” (s.38/MB)
- “kendilerince” (s.36/Ş)
- “ailesince” (s.6/MB)
- “günlerce” (s.27/Ş)

“-cAğIz”

İsimlerden ve isim niteliğinde olan kelimelerden küçültme, sevgi, acıma ifadesi veren isimler türetir. Eserlerde yalnız c’li şekilleri kullanılmıştır.

- “kızcağız” (s.8/Ş)
- “başcağız” (s.11/Ş)
- “mezarcağız” (s.32/Ş)

“- Incl ”

Sayı isimlerinden sıra sayı sıfatları türeten çok işlek bir ektir. Eserlerde imlası klişeleşmiş bir şekilde yalnız dar-düz şekilleriyle mevcuttur.

- “on üçüncü” (s.16/Ş)
- “yigirminci” (s.6/MB)
- “üçüncü” (s.6/MB)
- “yüzüncü” (s.27/Ş)

“-rAk”

Karşılaştırma ve küçültme sıfatları türeten bir ektir.

- “küçürek” (s.11/Ş)
- “ufarak” (s.11/Ş)

İsimden Fiil Yapım Ekleri

“-A ”

Bu ek genellikle tek heceli isim köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller yapar.

- “oyna-” (s.33/Ş)
- “benze-” (s.60/MB)

“-lA-”

Tek ya da çok heceli her türlü isim kök ve gövdeleriyle sıfat, zarf gibi isim soylu sözcüklere de gelerek geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir.

- “karşıla-” (s.53/MB)
- “sayıkla-” (s.54/MB)
- “başla-” (s.28/Ş)
- “pamukla-” (s.29/Ş)
- “lekele-” (s.41/MB)
- “kirle-” (s.14/Ş)
- “keçele-” (s.12/Ş)
- “feyizle-” (s.42/MB)

Fiilden İsim Yapım Ekleri

“(y)A”

Fiil köklerine eklenerek isim türeten çok eski bir zarf-fiil ekidir.

- “gide gide” (s.31/Ş)
- “oynaşa oynaya” (s.33/Ş)
- “koşa koşa” (s.61/Ş)
- “dinlene dinlene” (s.39/MB)
- “düşüne düşüne” (s.14/MB)
- “zorlaya zorlaya” (s.13/MB)

“-Ak”

- “işlek” (s.59/MB)
- “yatak” (s.58/MB)
- “kapak” (s.30/Ş)
- “parlak” (s.7/MB)

“-Ik, -Uk”

Ünsüzle biten tek ve çok heceli geçişsiz fiil kök ve gövdelerinden sıfatlar türetir.

- “sönük” (s.20/Ş)
- “öksürük” (s.12/MB)
- “karışık” (s.21/Ş)
- “tonuk” (s.53/Ş)

“-tI ”

Genellikle geçişsiz fiil gövdelerinden, fiil gösterdiği işin sonucu ve ürünü olan isimler türetir. Eserlerde klişeleşmiş imlası dolayısıyla +tI şekilleri mevcuttur.

- “yığıntı” (s.32/Ş)
- “bürünti” (s.40/Ş)

“-(y)Ub”

Fiilin gösterdiği işten biraz önce veya onunla aynı zamanda yapılan bir işi gösteren zarf-fiiller türetir. Eserlerde imlası klişeleşmiş olarak bu şekilde bulunmaktadır.

- “söyleyüb” (s.19/Ş)
- “açub” (s.25/Ş)
- “kapartub” (s.26/Ş)
- “gülüb” (s.47/MB)

“-iken, -ken, -(y)ken”

Fiilden zaman gösteren zarf-fiiller türetir.

- “tururken” (s.10/Ş)
- “virirken” (s.15/Ş)

“-m, -(I)m, -(U)m”

Geçişli ve geçişsiz tek bazen de çift heceli fiillerden isimler türetir.

- “büküm” (s.40/Ş)
- “sevimli” (s.10/Ş)
- “adım” (s.32/Ş)
- “takım” (s.36/Ş)
- “biçim” (s.40/Ş)

“-mAdAn”

Fiilden şahsa ve zamana bağlı olmayan olumsuz zarf-fiiller türetir.

- “basmadan” (s.47/MB)
- “gönderilmeden”(s.47/MB)

“-dIkcA”, “-dUkcA”

Geçişli, geçişsiz, tek ve çok heceli bütün fiillere gelebilen bu ek “-dığı sürece” anlamı veren ve bir işin art arda veya belirli aralıklarla tekrarlandığı gösteren bir görev yüklenir.

- “ilerledikce” (s.45/Ş)
- “itdikce” (s.45/Ş)
- “oldukca” (s.13/MB)
- “kabartdıkca”(s.13/MB)
- “urdukca” (s.40/Ş)

“-(y)ArAk”

-(y)A zarf fiil ekinin -rAk karşılaştırma ekiyle genişletilmesinden oluşmuş bir zarf- fiil ekidir.

- “giyinerek” (s.28/MB)
- “düşünerek” (s.8/Ş)
- “yürüdererek” (s.9/Ş)
- “bularak” (s.9/Ş)
- “iderek” (s.22/Ş)
- “basarak” (s.9/Ş)
- “karışarak” (s.42/MB)

“(y)An”

Geçişli ve geçişsiz tek ve çok heceli fiillerden sıfatlar türeten bir işi yapanı gösteren isim olarak da kullanılan bir ektir.

- “bağrışan” (s.23/MB)
- “bakan” (s.13/Ş)
- “işidilen” (s.18/Ş)
- “gören” (s.31/Ş)
- “görinen” (s.24/MB)

“-dik”

Bir sıfat-fiil eki olarak geçmiş zaman işlevinde bazı sıfatlar türetir.

- “hoşlanmadık” (s.14/Ş)
- “itdiğine” (s.25/Ş)
- “yaratdığım” (s.45/MB)
- “buldukları” (s.58/MB)
- “oldukları” (s.33/MB)

“-miş, -muş”

Aslında bir sıfat-fiil eki olan bu ek, yapılmış, bitmiş işler gösteren sıfatlar türetir.

- “giyinmiş” (s.60/Ş)
- “mahv olmuş” (s.22/MB)
- “yanmış” (s.47/MB)

“-mA”

Fiilin gösterdiği oluş,kılış ve durumları yalın birer iş olarak belirten isimler yapan bir isim-fiil ekidir.

- “kazmayı” (s.37/Ş)
- “dinmeğe” (s.18/Ş)
- “gelmesindeki” (s.13/Ş)
- “olmağa” (s.40/MB)

“-mAk”

Fiildeki soyut hareketleri isimlendiren, onları isim biçimine sokan bir ektir.

- “değişmekle” (s.11/Ş)
- “aramağa” (s.13/Ş)
- “sarsılmak” (s.8/MB)
- “geçmek” (s.8/MB)
- “ürpermek” (s.33/MB)

“(y)Iş”

Fiilden isim türeten isim-fiil ektir. İmlası klişeleşmiş olarak yalnız dar-düz şekilleri kullanılmıştır.

- “anlayış” (s.10/Ş)
- “zorlayış” (s.39/Ş)
- “yürüyüş” (s.10/Ş)
- “idiş” (s.40/MB)

Fiilden Fiil Yapım Ekleri

“-dIr-”

Ünsüzle biten geçişli ve geçişsiz fiil kök ve gövdelerine gelerek “oldurma” ve “yaptırma” bildiren geçişli fiiller türetir. Eserlerde yalnızca “-dır-“ ve “-dir-“ şekilleri kullanılmıştır.

- “toldır-” (s.32/MB)
- “söndir-” (s.65/MB)
- “indir-” (s.39/Ş)
- “kavuşdur-” (s.59/Ş)
- “andır-” (s.58/MB)
- “çekdir-” (s.7/Ş)

“(I)l-, -(U)l-”

Genellikle, ünsüzle biten geçişli fiil kök ve gövdelerden “olma” veya “yapılma” bildiren edilgen fiiller türetir.

- “yediril-” (s.18/Ş)

- “sarıl-” (s.10/Ş)
- “uyudul-” (s.9/Ş)
- “süzül-” (s.28/MB)
- “düşünül-” (s.25/Ş)

“-n-, -(I)n-, -(U)n-”

Genellikle geçişli fiilerden “olma” ve bazen de “yapma” bildiren dönüşlü fiiler türeten işlek bir çatı ekidir.

- “gelin-” (s.20/Ş)
- “olun-” (s.47/MB)
- “keçelen-” (s.12/Ş)
- “feyizlen-” (s.12/Ş)
- “hoşlan-” (s.14/Ş)
- “görün-” (s.18/MB)
- “din-” (s.18/MB)

“-(I)ş-, -(U)ş-”

Fiil kök ve gövdeleriyle isimden türemiş fiillere gelerek ortaklaşa yapma anlamı veren bir ektir.

- “çatış-” (s.42/MB)
- “oynaş-” (s.33/Ş)

“-(I)r-, -(U)r-”

Fiil köklerinden ettirgen anlamlı fiiller türetir.

- “yatır-” (s.40/Ş)
- “geçir-” (s.5/Ş)

2. 3. CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ)

Cümle:

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir durumu, bir olayı ya da bir isteği yargı bildirerek anlatan kelime ya da kelime grubuna cümle denir.

Bir dilin en küçük ifade birimi cümledir. Cümle ya da cümlelerden oluşan dil birlikleriyle duygu, düşünce ve olaylar anlatılır.

2. 3. 1. Cümlelerin Öğeleri

Cümleyi meydana getiren, cümlede görev yüklenmiş olan kelime ve kelime grupları cümlelerin öğeleridir. Bu öğelerin bir kısmı ana öge, bir kısmı da yardımcı ögedir. Ana öğeler eylemin ortaya çıkması için gerekli temel unsurlardır. Yardımcı öğeler ise yüklemi zaman, durum, yer gibi durumlarda tamamlayan unsurlardır.

Öge:

Bir cümleyi oluşturan bölümlerin her biri ögedir. Öğeler bir araya gelerek anlamlı bir bütün halinde cümleyi oluştururlar. Her öge, anlam ve görev yönünden temel unsur olan yükleme eşlik eder ve onu çeşitli yönlerden tamamlar.

2. 3. 1. 1. Yüklem

Yüklem, bir cümlede iş ve oluşu bir zaman ve şahsa bağlı olarak bildiren kelime ya da kelime grubudur.

“Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge yüklemidir. Yüklem cümlelerin ana ögesidir. Diğer öğeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır.”³⁸

Yüklem, cümlelerin temel ögesi olduğu için yüklemsiz bir cümle düşünülemez. Tek bir öge olarak yüklem, o ifadenin cümle olması için yeterlidir. Diğer öğeler, temel unsur olan yüklemi destekler, anlamına eşlik eder.

Türkçe söz diziminde asıl üye olan yüklem genellikle sondadır. Kurallı cümle tanımını içinde değerlendirebileceğimiz bu ifadede diğer unsurlar sıralanır, yüklem sona

---

³⁸ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi; Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.14.

yerleştirilir. Türkçe’de ana unsur olan yüklem sona bulunması, Türkçe’yi bir çok dilden farklı kılar.

İş, oluş, hareket bildirmeyen isim cümlelerinin yüklemi ek fiil ile çekimlenmiş bir isimdir. Bu isim, sıfat, zarf, zamir, edat gibi sözcük türlerinden de olabilir.

Yüklem bazen tek bir kelimedenden oluşur, bazen de kelime grubudur.

Ana unsur olan yüklem bir cümlede yalnızca bir tanedir. Bir cümlede yardımcı unsur olan özne, zarf tümleci, dolaylı tümleç, nesne birden fazla olabilir.

Eserlerde cümleler genellikle çok uzundur. Yüklemeleri ise çoğunlukla isim + yardımcı fiil şeklinde belirlenmiş birleşik fiil tarzındadır. Olay unsurunun bulunduğu bölümlerde ise basit kipli fiiller daha çok bulunmaktadır. Görülen geçmiş zaman, eserlerde en çok kullanılan fiil kipidir. Eserlerde kurallı cümleler çoğunlukla kullanılmış olup bu cümlelerin yüklemeleri de birleşik fiil şeklindedir.

2. 3. 1. 1. 1. Fiil Cümlelerinde Yüklem

2. 3. 1. 1. 1. 1. Basit Kipli Fiillerin Yüklem Olması

- “Hekim, hastasının gögsünü, sırtını dinledi.” (s.23/Ş)
- “ Biz yalnız bir kürre-i kamer görüyoruz ki yanmış yanmış da bir cesed-i bî-rûh kalmış.” (s.47/MB)
- “ O bir kâtil-i bî-amandır tenhâ yerler gözedir.” (s.13/MB)

2. 3. 1. 1. 1. 2. Birleşik Kipli Fiillerin Yüklem Olması

- “ Zavallı güya bütün hissiyatı ölmüş... bütün hayâlâtı sönmüş ... fikri uyuşmuş ... kalbi katılaştırmış ... rûhı soğumuş velhâsıl o mücessem şevk ve muhabbet bir cism-i câmid kesilmiş idi.” (s.40/MB)
- “ Ben ise vürûdumdan beri hiç değışdirmediğim noktada kâimen durmakda idim.” (s.42/Ş)

2. 3. 1. 1. 1. 3. İsim + Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Fiillerin Yüklem Olması

- “ Adımlarımı biraz daha süratlendirerek kenâr-ı mezâra vâsıl oldum” (s.32/Ş)
- “O yanış o vücut içindeki rûh-ı nâlânı nasıl muzdarib ider?” (s.25/Ş)
- “Hayâlât-ı şâirânesi bu vaka-i nâgeh-zuhûru ne dürlü müessir şekiller ne yolda can-hıraş renkler içinde tasavvur ittirmek iktiza iderse öyle tasavvur itdirirdi.” (s.8/MB)

2.3.1.1.1.4. Birleşik Fiillerin Yüklem Olması

- “ O zaman mevtanın kefeni başının biçimini gösterir olduğu halde meydana çıkıverdi.” (s.42/Ş)
- “Şemsâ keyfini bozduğuçün gönderilememiş.” (s.21/Ş)

2.3.1.1.2. İsim Cümlelerinde Yüklem

2.3.1.1.2.1. Yükleme Tek Kelime Olan İsim Cümleleri

- “İşte ihtimal ki öyle dünyandan kâim almaksızın ukbâya gidişindeki hikmete makrun olan merhamet-i ilahiye de bundadır.” (s.162/MB)

2.3.1.1.2.2. Yükleme Kelime Grubu Olan Cümleler

2.3.1.1.2.2.1. İsim Grubunun Yükleme Olması

- “Anladım ki kazılan şey Şemsâ'nın mezarıdır.” (s.32/Ş)

2.3.1.1.2.2.2. Sıfat Grubunun Yükleme Olması

- “Sanki cennetdeki hürilerin gözlerinden uçmuş da hikmet-i bâliğanın bir sun'-ı garîbiyle bu vaz-ı can-rübâyı almış musavver bir nurdur.” (s.23/MB)
- “Mevttten tevahhuş ve tenebbüh itmek, emvâta hürmet eylemek fitrat-ı asliyye-i beşerde merkûz olan hâlâtdandır.” (s.35/Ş)
- “Fakat o vücûd bildiğim Şemsâ değil... başka bir çocuk.” (s.22/Ş)

2.3.1.1.2.2.3. Bağlama Grubunun Yükleme Olması

- “ Bakışı zaîf ve latîf ” (s.11/Ş)

2.3.1.1.2.2.4. Edat Grubunun Yükleme Olması

- “ İslâmiyetin uhuvvet ve teâvün esaslarına mübteni olan bu âdeti ne kadar güzeldir.” (s.31/Ş)
- “ Bu güzel yavrucakların oynaşmaları da kendileri gibi güzeldir. (s.32/Ş)

2.3.1.2. Özne

Yüklemle belirtilen iş, oluş, hareket, durum ve kılışı yerine getiren, hakkında bilgi ve haber verilen öğedir. Yani o eylemi yapan ya da olanı karşılayan unsurdur.

Cümle içerisinde özne tek bir kelimedenden oluşabileceği gibi kelime gruplarından da oluşabilir.

Ele alınan eserlerde özneler tek bir kelimedenden oluştuğu gibi kelime gruplarından da oluşabilmektedir.

2.3.1.2.1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler

- “ İşte Şemsa bu derece-i harâretle aynı yanmış yanmış da ateş kesilmiş bir haşeb-pâre-i şu'ledâr idi.” (s.25/Ş)
- “ Muhsin hekimin virdiği ilaçlarla değil kendi kendine gice yarısına doğru gözlerini açtı.” (s.25/MB)
- “Hekim hastanın göğsünü, sırtını dinledi.” (s.23/Ş)

2.3.1.2.2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler

2.3.1.2.2.1. İsim Grubunun Özne Olması

- “ Bu vaka'dan iki ay sonra Âdile Hanım'ın mirascıları köşke vürûd ile sandıklar, sepedler, dolablar içindekilerden maada meydanda öteye beriye atılmış bırakılmış bir çok mücevherât ve evâni-î sîm ü zer vesa'ir zî-kıymet eşya bulmuşdu” (s. 58/MB)
- “Yemek vakti geldi.” (s.19/Ş)
- “İslâmiyetin uhuvvet ve teâvün esaslarına mübtteni olan bu âdeti ne kadar güzeldir.” (s.31/Ş)
- “Kefenin uçları toplandı, büküldü.” (s.30/Ş)

2.3.1.2.2.2. İsim – Fiil Grubunun Özne Olması

- “ Mevtden tevahhuş ve tenebbüh itmek, emvâta hürmet eylemek fitrat-ı asliyye-i beşerde merkûz olan hâlâtdandır.” (s. 35/Ş)

2.3.1.2.2.3. Sıfat Grubunun Özne Olması

- “Sabah olunca ufacık bir tabut ile ufacık bir teneşir geldi.” (s.29/Ş)
- “Bî-çâre öksüz birdenbire ga'ib ittiği ve nereye gittiğine da'ir aylarca haber alamadığı nineciğini araya araya âkıbet mezarını buldı.” (s.55/Ş)
- “Zavallı Muhsin bu defa ciddi hastalanmış idi.” (s.33/MB)
- “İlk işim Şemsâ'nın gidüb gitmediğini sormak oldu.” (s.21/Ş)

2. 3. 1. 2. 2. 4. Ayrılma Grubunun Özne Olması

- “ Benimle beraber on bir kişiden ibaret olan cema’at münâvebe ile o bâr-ı uhrevîyi götürmeğe başladılar.” (s.30/Ş)

2. 3. 1. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Özne Olması

- “ Zevc ü zevce biribirini sevüb, biri birinden memnun olub mesûd olacaklar.” (s.46/Ş)
- “Bu hayâl ile hamûşâne vukû bulan güft ü şinîdimiz pek hüzn-âmiz geçdi.” (s.20/Ş)
- “Mes’ûd idi cân ü dil velâkin.” (s.62/MB)

2. 3. 1. 2. 2. 6. Edat Grubunun Özne Olması

- “ Bu güzel yavrucakların oynaşmaları da kendileri gibi güzeldir.” (s.32/Ş)
- “O gice sabahlara kadar gördüğüm bir takım karışık rüyalar hâb u huzurumu ihlâl itmiş idi. “(s.21/Ş)
- “Halbuki bizim kabristanlara sığır, inek, koyun, keçi gibi hayvanlar böyle ez-kaza dâhil olmazlar.” (s.33/Ş)

2. 3. 1. 2. 2. 7. Ünvan Grubunun Özne Olması

- “ Âdile Hanım hastanın böyle bir iyilik göstermesinden ferahlanarak yatsu namazını edâ için odadan çıkdı.” (s.54/MB)
- “ Muhsin Bey- ki yigirmi iki yaşında ...” (s.6/MB)

2. 3. 1. 3. Nesne

Cümlede öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen ve bildirilen unsurdur.

Yüklemi geçişli fiil olan fiil cümleleri nesne alır. Yükleme neyi, kimi, ne sorunları yöneltildiğinde alınan cevap nesnedir.

“Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli

fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez.”³⁹

İsimler, zamirler, adlaşmış sıfatlar, tamlamalar, kelime grupları ve iç cümleler nesne olabilir.

Nesne olan öge cümle içinde daima yükleme halinde olur. Yükleme hali ekli ya da eksiz olabilmektedir.

“İsim cümleleri nesne almaz. Ancak kural dışı, örneklere de rastlanır.”⁴⁰

Eserlerde her iki türlü yani yükleme hali eki alan nesnelere de, eksiz nesnelere de rastlanır.

Yükleme Hali Eki Alan Nesnelere:

- “Bir saat sonra “Şemsâ sizlere ömür!” haber-i siyâhını getirdiler!” (s.26/Ş)
- “Saçlarını nasıl bir iştiyak ile kokladı?” (s. 61/Ş)
- “Bu mülâhazatı müteakib Muhsin yerinden kıyâm ile mumı söndürdü” (s.26/MB)
- “Muhsin hekimin virdiği ilaçlarla değil kendi kendine gice yarısına toğrı gözlerini açdı.” (s.52/MB)

Nesnenin Yükleme Hali Eki Almaması:

- “Derdin kime söylesin bu me’yus” (s.63/MB)
- “AnIn üzerine bir saat kadar uğraşdı, bazı şeyler yazdı.” (s.51/MB)

2. 3. 1. 3. 1. Nesnenin Tek Kelimededen Oluşması

- “Güzel piyano çalacak.” (s.46/Ş)
- “Sevdim çemeni” (s.15/Ş)
- “Söndirdi hayalimi te’essür”(s.65/MB)
- “Daha âlem-i sabâvetde iken karâbetleri münasebetiyle çok görüb konuştuğı Muhsin’e rûhânî bir hiss-i mâsûmâne ile müncezîb olarak tıflâne bir meyl-i tabî ile muhabbet peyda itmiş idi.” (s.15/MB)

³⁹ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi; Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.25

⁴⁰ Leyla Karahan, a.g.e., s.27

2. 3. 1. 3. 2. Kelime Grubunun Nesne Olması

2. 3. 1. 3. 2. 1. İsim Grubunun Nesne Olması

- “O mücehhez ahiret gelinini hacle-i sükûnı içinde gördüm.” (s.30/Ş))
- “O gice tabiat gündüzki letâfetin başka bir nev’ini arz idiyordu.” (s.54/MB)

2. 3. 1. 3. 2. 2. Sıfat Grubunun Nesne Olması

- “O bir kâtil-i bî-amandır, tenhâ yerler gözedir.” (s.13/MB)
- “Hiç olmaz sen bu merâreti tatmadın!” (s.48/MB)
- “Bu giceyi yazacağım ilaçlarla geçiriniz.” (s. 48/MB)
- “O gün bütün bütün başka bir manzara-i vahşetnüma kesb itmişidi.” (s.154/MB)

2. 3. 1. 3. 2. 3. Bağlama Grubunun Nesne Olması

- “O gice sabahlara kadar gördüğüm bir takım karışık rüyalar hâb u huzûrumu ihlâl itmiş idi.” (s.21/Ş)

2. 3. 1. 3. 2. 4. Ayrılma Grubunun Nesne Olması

- “O ise zaaf hâline de bakmayarak aşağıdan sahil yolundan gelmeyi tercih itdi.” (s.36/MB)

2. 3. 1. 4. Yer Tamlayıcısı

Cümlede yüklemi yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek tamamlar. Yer tamlayıcısı –A (yönelme), -dA (bulunma), -dAn (ayrılma, uzaklaşma) hal eklerini taşımaktadır.

Eserlerde bu unsur yaklaşma, bulunma, ayrılma eklerinden birini almış halde bulunmaktadır.

Yaklaşma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları:

- “Adımlarımı biraz daha süratlendirerek kenâr-ı mezâra vâsıl oldum.” (s.33/Ş)
- “Toğrica mezâra vasıl oldu.” (s.41/MB)
- “Âdile Hanım hastanın başı ucunda bir koltuğa oturmuş sessiz sessiz ağlayarak Allah’a yalvarırdı” (s.52/MB)

Bulunma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları:

- “ Sol yanımda yine bir çocuk ayak üzerinde duruyordu.”(s.20/Ş)
- “Muhsin’in hânesi köyün iççerilerinde bağ ile muhat bir güzel köşk idi.”
(s.36/MB)
- “Aşk ateşi varken gelecek sende ne vardı?” (s.17/MB)

Ayrılma Hali Eki Alan Yer Tamlayıcıları:

- “Cân hasta düşüb şiddet-i sevdâ-yı serimden
Kan toldı ciğer hûn-ı dil-i pür-kederimden.” (s.17/MB)
- “ Fakat anasını bilmiyordu; babasından hiç haberi yokdı.” (s.11/Ş)

2. 3. 1. 4. 1. Tek Kelimededen Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları

- “ Sofraya inildi.” (s.19/Ş)
- “Aşk ateşi varken gelecek sende ne vardı?” (s.17/MB)

2. 3. 1. 4. 2. Kelime Gruplarından Meydana Gelen Yer Tamlayıcıları

2. 3. 1. 4. 2. 1.İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- “ Bu suretle İstinye’nin islam mahallesine varıldı.” (s.30/Ş)
- “ Hayatı söndü yazık bir demin içinde garibin.” (s.51/Ş)
- “ Şimdi şu dakikada yaş topraklar içinde yatıyor.” (s.25/MB)

2. 3. 1. 4. 2. 2. Sifat Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- “ Ben geldiğim zaman mezar bir metreye karîb derinliğe inmişidi.” (s.36/Ş)
- “ Halbuki bizim kabristanlara sığır, inek, koyun, keçi gibi hayvanlar böyle ez-
kazâ dâhil olmazlar.” (s.33/Ş)
- “Ekseriyâ sâf ve berrak olan menâbi-î tâhireye in’itâf iden ziyâsı bazen murdar
batalıklara müteaffin çirkâblara da düşer.” (s.18/MB)

2. 3. 1. 4. 2. 3. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- “Ahvâl ü muâmelatından anlaşılırdı ki Seher zeki idi.” (s.11/Ş)

2. 3. 1. 4. 2. 4. Ünvan Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması

- “ Vapurda Tabib Binbaşısı... Bey’e tesadüf itdim.” (s.16/Ş)

- “Bağçekapusunda... eczâhânesinde bulunur olduğunu söyledi.” (s.17/Ş)

2. 3. 1. 5. Zarf

Fillerin, fiilimsilerin, sıfatların ya da kendi türünden olan kelimelerin anlamlarını türlü yönlerden (yer-yön, zaman, durum, miktar,soru) etkileyen; onları belirten, dereceleleyen sözcüklere zarf denir.

Tek başlarına iken sıfatlar gibi isimden başka bir şey değillerdir. Zarf oldukları ancak cümlede belli olur.

Hikayelerdeki cümlelerde, zarf olan öğeler çeşitli şekillerde karşımıza çıkar.

2. 3. 1. 5. 1. Ek Almadan Zarf Olan Kelimeler

- “Pencereleri kâmilen açdı.” (s.26/MB)
- “Binâenaleyh bu iki sabî müstesna olmak üzere o gice hanenin içinde Şemsa’dan başka uykuda bir vücut onun gözlerinden başka yaşsız göz, onun yüreğinden başka sâkîn yürek yokdı.” (s.29/Ş)

2. 3. 1. 5. 2. Hal Ekleri Alarak Zarf Olan Kelimeler

- “Sol yanımda yine bir çocuk ayak üzerinde duruyordu.” (s.19/Ş)
- “Yüreği helecanlar içinde muztarib olmağa başladı.”(s.43/MB)
- “Muhsin hekimin virdiği ilaçlarla değil kendi kendine gice yarısına doğru gözlerini açdı.” (s.52/MB)

2. 3. 1. 5. 3. Eşitlik, Vasıta ve Yön Ekleri Alan Zarflar

- “Gâyetle hazîn iken o toprak üstünde yakışmamış mı mermer?” (s.30/MB)
- “Belki şiddetlice soğuk almış.” (s.52/MB)
- “Bir müvecceh ile kenâra düşdüm.” (s.59/MB)
- “Zîrâ o türlü ezhar-ı hod-pereste hadayık-ı hususiyede bin dürlü emeklerle yedişdirilen çiçekler gibi zarif çiçeklikler mükellef salonlar içinde günlerce tayanamaz.” (s.37/Ş)

2. 3. 1. 5. 4. Zarf Fiil Ekleriyle Teşkil Olan Zarflar

- “Girer girmez pehle taşının ayak ucına oturdu.” (s.43/MB)
- “Âdile Hanım hastanın başı ucunda bir koltuğa oturmuş sessiz sessiz ağlayarak Allah’a yalvarırdı.” (s.52/MB)

- “ Onlar da yine oynasa oynasa çekildiler, gittiler.” (s.33/Ş)

2. 3. 1. 5. 5. Çekim Edatlarıyla Zarf Olan Unsurlar

- “Bî-çâre Muhsin o halde bir müddet ağladıkdan sonra uykuya daldı.(s27/MB)
- “Bu giceyi yazacağım ilaçlarla geçiriniz ümid iderim ki sabaha kadar bir şey kalmaz.” (s.48/MB)
- “ Bence kızcağız için evvelden beri hiçbir ümîd-i selâmet yokdı.” (s.184/Ş)
- “ Parmaklıkdaki asma kilidin bir anahtarı da kendisinde olduğundan Muhsin her vakit kapıyı açub içeriye girdiği gibi bu defa da girmek istedi.” (s.32/MB)

2. 3. 1. 5. 6. Kelime Grubu Halindeki Zarflar

2. 3. 1. 5. 6. 1. İsim Grubu Halindeki Zarflar

- “O dürlü hudâyı nâbit fidanlar bağlarda, bağçelerde bağbanların takayyüdat-ı terbiyakârâneleriyle nümâ-yâb olan nihâlân gibi taht-ı intizâm-u ihtimâmda uzun müddet yaşayamaz az bir zaman içinde hastalanır, kurur, biter!” (s.16/Ş)
- “Gördüm bugün inkisar içinde” (s.66/MB)

2. 3. 1. 5. 6. 2. Sıfat Grubu Halindeki Zarflar

- “ Temmuzun on üçüncü Pencşenbih günü İstanbul’a iniyordum.” (s.16/Ş)

2. 3. 1. 5. 6. 3. Tekrar Grubu Halindeki Zarflar

- “Keskin güneşin amûden in’itaf eden eşi’e zer-efşanı o beyazlığa urdukça nûr-ı müzehheb gibi parıl parıl parlıyordu.” (s.40/Ş)
- “ Hıçkırığa hıçkırığa ağlamağa başladı.” (s.26/MB)
- “ Dilara’yı bütün bütün ga’ib itmiş idi.” (s.9/MB)

2. 3. 1. 5. 6. 4. Bağlama Edatı İle Zarf Olanlar

- “ Kendisi her hususda Allah’a rabt-ı kalb itmiş bir sâliha-ı mütedeyyine olduğ için gelebilecek bu felâketin dahi kemal-i sabr u sükun u teslimiyet ile karşılamağa hazırlanırdı.” (s.53/MB)

2. 3. 2. Kelime Grupları

“Bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılama veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelemek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.”⁴¹

2. 3. 2. 1. İsim Grubu (İsim Tamlaması)

Birden fazla ismin birbirinin anlamını tamamlayacak şekilde yan yana kullanılmasıyla meydana gelen kelime grubudur. Kelime gruplarında isimler aitlik, belirtme, sınırlandırma vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirlerine bağlanır.

İsim tamlamalarında asıl unsur sonda bulunur. İlk unsur tamlayan, ikinci unsur ise tamlanandır.

Belirtili isim tamlamalarının unsurları yer değiştirebilir, unsurlar arasına da başka unsurlar girebilir.

Hikayelerde bulunan isim tamlamaları Türkiye Türkçesi ile aynı özellikleri taşımaktadır. Tamlayan ve tamlana unsurlar tek bir kelimedenden oluşabileceği gibi, başka kelime gruplarından da oluşabilir. Cümle içersinde isim, sıfat, zarf, yüklem, özne gibi çeşitli görevler üstlenirler.

2. 3. 2. 1. 1. İsim Tamlamasının Kuruluşu

2. 3. 2. 1. 1. 1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi +(n)In, +(n) Un eki, tamlananı iyelik +(s)I, +(s)U eki olan isim tamlamasıdır.

- “Anatoli’nın Bolı’sında” (s.8/Ş)
- “Temmuzun on üçüncü pencşenbih günü” (s.16/Ş)
- “Tabutun baş ve ayak taraflarındaki birer kolı” (s.39/Ş)
- “O gicenin sabahı” (s.29/Ş)
- “Muhsin’in hanesi” (s.36/MB)
- “Etrafındaki morlu sarılı pembeli binlerce çayır çiçeklerini ve bunların arasındaki tek tük zuhûr itmiş güler yüzlü papatyaların güneşe karşı parıl parıl yanışı” (s.39/MB)
- “Nisanın tokuzı” (s.50/MB)

⁴¹ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.39.

- “İmam Efendi’nin emr ü işareti” (s.38/Ş)

2. 3. 2. 1. 1. 2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayanı eksiz, tamlananı iyelik +(s)I, +s(U) eki almış olan tamlamadır.

- “Öğle vaktine” (s.21/Ş)
- “Aşk ateşi” (s.17/MB)
- “Yemek vakti” (s.19/Ş)
- “Servi ormanı” (s.33/Ş)
- “Vapur içinde” (s.17/Ş)
- “Yeldeğirmeni tariki” (s.36/MB)
- “Ahiret gelinini” (s.30/Ş)
- “Kayış Tağı arkalarında” (s.54/MB)
- “Gül ve yasemin ağaçları” (s.42/MB)
- “Demir parçası” (s.32/MB)
- “Kadıköyü tarafı” (s.35/MB)
- “Hekim celbine” (s.33/MB)

2. 3. 2. 1. 1. 3. Tamlayan ve Tamlananın Yer Değiştirdiği İsim Tamlaması

- “ Oldı eseri bu i’tibarın
İhmal-i ziyâret-i gubârın” (s.169/MB)

2. 3. 2. 1. 1. 4. Araya Sıfat Girmiş İsim Tamlaması

- “Şemsâ’nın mûcib-i şikayet yalnız bir hali var idi.” (s.14/MB)
- “Temmuzun on üçüncü pencşenbih günü İstanbul’a iniyordum.” (s.16/Ş)
- “Parmaklıkdaki asma kilidin bir anahtarı” (s.32/MB)
- “Dilara’nın gonçe suretine temessül itmiş rûh-ı latîfi” (s.43/MB)

2. 3. 2. 1. 1. 5. Önünde Sıfat Bulunduran İsim Tamlaması

- “Zavallı öksüzün bu nâ-be-hengâm uykudan kalkamayacağımı bana bilâ-mülâhaza ihsâs iden kuvve-i maneviyyenin ne olduğunu bilmem.” (s.19/Ş)

2.3.2.1.1.6. Tamlayanı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlaması

- “Etrafındaki morlu sarılı pembeli binlerce çayır çiçeklerinin ve bunların arasında tek tük zuhur itmiş güleryüzlü papadyaların güneşe karşı parıl parıl yanışı” (s.39/MB)

2.3.2.1.1.7. Tamlananı Bağlama Grubu Olan İsim Tamlamaları

- “Bir masûm-ı bî-kesin şu vaz u hal-i garîbanesinden” (s.59/Ş)
- “İmam Efendi’nin emr ü işâretiyle” (s.38/Ş)

2.3.2.1.1.8. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Grubu Olan İsim Tamlaması

- “Girer girmez pehle taşının ayak ucına oturdu.” (s.42/MB)

2.3.2.1.2. Görevi Yönüyle İsim Tamlaması

2.3.2.1.2.1. İsim Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

- “Muhsin’in hanesi köyün içerilerinde bağ ile muhat bir güzel köşk idi.” (s.36/MB)
- “Muhsin’in üç cenahı olan yatak otası köşkün şark tarafında vaki gayr-i müsmir bir takım ağaçlar ile muhat idi.” (s.55/MB)
- “O zamanlar Haydarpaşa Çayırı şimdiki halde değil idi.” (s.35/MB)

2.3.2.1.2.2. İsim Tamlamasının Yüklem Olarak Görev Yapması

- “Anladım ki kazılan şey Şemsâ’nın mezarıdır.” (s.32/Ş)
- “Bir nur topuydu namım akdem.” (s.60/MB)
- “O şiir benim eserim. (s.45/MB)
- “Ya’ni Şemsâ’nın mâtem-nüma bir hayâli idi.” (s.20/Ş)

2.3.2.1.2.3. İsim Tamlamasının Nesne Olarak Görev Yapması

- “Bî-çarenin o halde bir beş dakika kadar zâr zâr ağlayışını bir sükût u sükûn takib itdi.” (s.59/Ş)
- “Bir muhtazırın mevtini lâzım mı ya ta’cil?” (s. 38/Ş)
- “Şu aşî kalemini de alsınlar.” (s.20/Ş)
- “Gözlerinin ağladığını hırkanla setr idebiliyorsun.” (s.58/Ş)
- “Hayır! Şemsâ bunların hiçbirisi değildi.” (s.48/Ş)

2. 3. 2. 1. 2. 4. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

- “ Bir parçasını **mezarın baş tarafına** amûda batırdılar.” (s.43/Ş)
- “ Bu sûretle İstinye’nin **İslâm mahallesine** varıldı.” (s.30/Ş)
- “ **Onun içinde** ufacık bir vücut serilmiş yatıyor.” (s.22/Ş)
- “ Âdile Hanım **hastanın başı ucunda** bir koltuğu oturmuş sessiz sessiz ağlayarak Allah’a yalvarırdı.” (s.52/MB)
- “ **Meyyitin sağ eli göğsünde** ve bu elin tuttuğu solmuş bir gonca **ağzı üzerinde** bulunuyordu.” (s.57/MB)

2. 3. 2. 1. 2. 5. İsim Tamlamasının Zarf Olarak Görev Yapması

- “ **Onların fikrinde** aşk ve muhabbet-i halise kalpden şa’şa’a-zâ-yı zuhûr olur.” (s.19/MB)
- “ **Günün birinde** bakılacak ki Şemsâ terbiyeli, hünerli, cazibeli bir hanım kız olmuş.” (s.46/Ş)

2. 3. 2. 2. Sıfat Grubu (Sıfat Tamlaması)

“Bir isim unsurunun bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.”⁴²

Türkçe’de özel olarak ortaya konulmuş “sıfat” diye bir kelime olmamasına rağmen hem bir varlık veya nitelik, hem de onların bir vasfına işaret eden bir isim sıfat adını alır.

Sıfat gibi kullanılan her isim, daima nitelediği ismin önünde herhangi bir çekim eki almadan kullanılır ve bu şekilde sıfat grubunu oluşturur.

2. 3. 2. 2. 1. Sıfat Tamlamasının Kuruluşu

2. 3. 2. 2. 1. 1. Tamlayıcı Tek Kelime Olan Sıfat Tamlamaları

2. 3. 2. 2. 1. 1. 1. Niteleme Sıfatı

- “ **Parlak ümidler**” (s.8/MB)
- “ **Yeşil duvaklar**” (s.43/MB)
- “Fakat bu çocuk **o gülec yüzlü,tatlı bakışlı, latife-gü Şemsâ** değil idi” (s.20/Ş)

⁴² Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.48.

- “Güzel yavrucakların” (s.32/Ş)
- “Neşât-âimiz cünbişleri” (s.32/Ş)
- “Bîçare çocuk” (s.9/Ş)
- “Nazlı çiçek” (s.23/MB)
- “Zavallı kadın” (s.34/MB)
- “Küçük hemşire” (s.28/Ş)
- “Yaşsız göz” (s.29/Ş)

2.3.2.2.1.1.2. Belirtme Sıfatları

2.3.2.2.1.1.2.1. İşaret Sıfatları

- “O gece” (s.54/MB)
- “Bu defa” (s.32/MB)
- “O dem” (s.60/MB)
- “Şu gülbünün” (s.50/Ş)
- “Bu emr-i zarûri” (s.50/Ş)
- “O tagayyür” (s.51/Ş)
- “Bu emr-i zarûri” (s.50/Ş)

2.3.2.2.1.1.2.2. Soru Sıfatları

- “Hangi yürek?” (s.27/Ş)
- “Nasıl bir câzibe-i melahat?” (s.21/MB)
- “Fakat ne sûretde gördi.” (s.21/Ş)
- “Gözlerini nasıl bir tahassürle öpdi.” (s.61/Ş)
- “Saçlarını nasıl bir iştiyak ile kokladı?” (s.61/Ş)

2.3.2.2.1.1.2.3. Belgisiz Sıfatlar

- “Bir vücûd-ı za’ffi nasıl yakar?” (s.25/Ş)
- “Her gün” (s.11/Ş)
- “Ba’z sözler” (s.41/MB)
- “Birtakım ağaclar” (s.54/MB)
- “Her olacak şey” (s.196/Ş)
- “Bir cansız dikenin” (s.43/MB)
- “Bir ye’s-i meftûrâne” (s.32/MB)

- “ **Birkaç tesbih**” (s.58/MB)

2. 3. 2. 2. 1. 1. 2. 4. Sayı Sıfatları

- “ **Yigirmi iki yaşında**” (s.6/MB)
- “ **İki genc**” (s.7/MB)
- “ **Muhabbetin üçüncü yılı**” (s.7/MB)
- “ **On üçüncü pencşenbih günü**” (s.11/Ş)
- “ **Birer arşun**” (s.29/MB)
- “ **Dört yaşında**” (s.10/Ş)

2. 3. 2. 2. 1. 2. “Ki” Eki İle Meydana Gelen Sıfat Tamlaması

- “ **İstanbul’daki eczâhânelerde**” (s.17/Ş)
- “ **Etrafındaki morlu sarılı penbeli binlerce çayır çiçeklerinin**” (s.39/MB)
- “ **Bağçesindeki büyücek havuzun**” (s.38/MB)
- “ **Bundaki hikmet nedir?**” (s.48/MB)
- “ **Gündüzki letâfetin**” (s.54/MB)
- “ **Mezârın yanındaki toprak**” (s.38/Ş)
- “ **Ağaçlardaki kuşların**” (s.39/MB)
- “ **Karşısındaki o muazzam âyine-i ebediyete**” (s.38/MB)
- “ **Parmaklıkdaki asma kilidin**” (s.32/MB)
- “ **Şimdiki halde**” (s.35/MB)
- “ **Başındaki şiddetli ağrıyı**” (s.40/MB)
- “ **Kadıköyü tarafındaki sırt üzerinde**” (s.35/MB)
- “ **Üst tarafındaki yazılar**” (s.32/MB)

2. 3. 2. 2. 1. 3. Adlaşmış Sıfatlar

- “ **Kemiklerine kadar teşir eden soğuk bîçarenin** âsâbına müdhiş bir gerginlik getirmiş.” (s.27/MB)
- “ **Zavallının** güya bütün hissiyatı ölmüş.” (s.40/MB)
- “**Zavallı öksüzün** bu na-behengam uykudan kalkamayacağını bana bila-mlahaza ihsâs eden kuvve-i ma’neviyyenin ne olduğunu bilemem.” (s.19/Ş)

2. 3. 2. 2. 1. 4. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

2. 3. 2. 2. 1. 4. 1. Tamlayanı Tekrar Grubu Olan Tamlamalar

- “ Derin derin mahzuniyetlere” (s.20/MB)
- “ Uzun uzun tedkikata” (s.20/MB)
- “ Korkunc korkunc şeyler” (s.56/MB)
- “ Büyük büyük serviler” (s.59/Ş)
- “ Ferahlı ferahlı terennümlerinden” (s.14/Ş)
- “ Çirkin çirkin hisleri” (s.20/Ş)

2. 3. 2. 2. 1. 4. 2. Tamlayanı Sıfat- Fiil Grubu Olan Tamlamalar

- “ Saf ve berrak olan menâbı-i tâhiriyye” (s.18/MB)
- “ Rutubetini muhafaza itmekte olan havâ-yı nesîmi” (s.8/MB)
- “ Çukur içine atılan toprak” (s.43/Ş)
- “ Bir boyda yükselmiş, hazırlanmış beş altı kadar tahtayı” (s.41/Ş)
- “ Hekimin virdiği ilaçlarla” (s.52/MB)
- “ Bir dolab içinde buldukları kilitli bir çekmece” (s.58/MB)
- “ Toprak olan kısmının” (s.29/MB)

2. 3. 2. 2. 1. 4. 3. Tamlayanı Edat Grubu Olan Tamlamalar

- “ İşlek ve güzel bir hat ile yazılmış diğer bir şiir” (s.58/MB)
- “ Yaprak gibi cismim” (s.17/MB)
- “ Şemsâ’dan başka uykuda bir vücut” (s.29/Ş)
- “ O kuş kadar çocuğun” (s.51/Ş)

2. 3. 2. 2. 1. 4. 4. Tamlayanı Ayrılma Grubu Olan Sıfat Tamlaması

- “ Son kazmalardan hasil olan toprağın” (s.37/Ş)
- “ Ayak tarafından kesilen parçayı” (s.40/Ş)

2. 3. 2. 2. 1. 5. Tamlananı Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

2. 3. 2. 2. 1. 5. 1. Tamlananı Bağlama Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

- “ Şu serv ü nihâl ü kabr-i yekser” (s.31/MB)
- “ O mücessem şevk ve muhabbet” (s.40/MB)
- “ Bu mülâhazat ve teessüratın” (s.43/MB)

2.3.2.2.2. Görevi Yönüyle Sıfat Grubu

2.3.2.2.2.1. Sıfat Tamlamasının Özne Olarak Görev Yapması

- “Fakat o **vücut** bildiğim Şemsâ değil.” (s.22/Ş)
- “**Zavallı kadın** me’yüsâne koltuğa geçti, oturdu.” (s.54/MB)
- “**Bî-çare Muhsin** bunları görmekten, bunlara karışmaktan da bir şey anlayamadı.” (s.40/MB)
- “Hepsinden anın güzeldi eyvâh
Altında yatan zavallı duhter!” (s.31/MB)

2.3.2.2.2.2. Sıfat Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

- “Nâhifü’l – mizâc **bir genc şair idi**” (s.6/MB)
- “Dilârâ şahsen öyle parlak güzellerden değil fakat **ifrât-ı câzibesi her bir rûhî düçâr-ı heyecân idecek melih nâzik dilberlerden idi.**” (s.15/MB)
- “Resim ise **Dilârâ ile Muhsin’in çocukluklarında beraber aldıkları bir fotografya idi.**” (s.59/MB)
- “Yani **Şemsâ’nın mâtem-nümâ bir hayali idi.**” (s.20/Ş)

2.3.2.2.2.3. Sıfat Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

- “**Bir hastalık** istedim Hüdadan” (s.65/MB)
- “**Bu yaprağı** çevireceğiz.” (s.46/Ş)
- “Hiç olmazsa sen **bu acıyı** duymadın.” (s.48/MB)

2.3.2.2.2.4. Sıfat Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

- “**Bir cennete** benziyordu her yer.” (s.61/MB)
- “Altı yaşındaki kız **bir hâneye** terahhuman kabul olunmuş.” (s.9/Ş)
- “Burada bakarsın ki **bir şulezârda** tenebbüt itmiş nazar-ı iltifat oluyor.” (s.27/Ş)

2.3.2.2.2.5. Sıfat Grubunun Zarf Tümleci Olarak Görev Yapması

- “Kışın **o uzun gicelerde** de bir iki saati olsun uyku ile geçirebilerek halinde oldukça bir iyilik gösterir.” (s.11/MB)
- “**O gice** tabiat gündüzki letâfetin başka bir nev’ini arz idiyordu.” (s.54/MB)

- “ **Bir tavr-ı anîf ile** kendilerini ürkütdi.” (s.33/Ş)
- “ **Bu suretle** İstinye’nin İslam mahallesine varıldı.” (s.30/Ş)
- “ Zavallı Muhsin **bu def’a** ciddi hastanmış idi.” (s.33/Ş)
- “ O zamanlar Haydarpaşa çayırı **şimdiki halde değil idi.**” (s.35/MB)

2. 3. 2. 2. 2. 6. Sıfat Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması

- “ **Semâdaki meleklerin** leblerinden kopmuş.” (s.33/MB)
- “ **Bu âlemin** fevkinde” (s.20/MB)
- “ **O gicenin** sabahı takarrüb idüb” (s.29/Ş)

2. 3. 2. 2. 2. 7. Sıfat Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması

- “ Şu hali bir nevi muacezlik gibi telakki iden mezarıcı hayvancıkların **bu cüretlerini** hoş görmedi.” (s.33/Ş)
- “ Yani Şemsâ’nın mâtem-nüma **bir hayali** idi.” (s.20/Ş)

2. 3. 2. 2. 2. 8. Sıfat Grubunun Ünlem Grubu Oluşturması

- “ **Âh ol kara günde** âh sad âh! (s.64/MB)
- “ Altında yatan **zavallı duhter!**” (s.31/MB)
- “ Seyr it **ne güzel** turur makber!” (s.30/MB)

2. 3. 2. 3. Sıfat Fiil Grubu

Bir sıfat fiil ve bu sıfat fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime gruplarına sıfat – fiil grubu denir. Sıfat – fiiller yargı bildirmez, isim fiil gibi kullanılır ve isim çekim eklerini bünyelerine katarlar.

-An Ekiyle Oluşan Sıfat Fiiller

- “ Nezdinde **o mevc uran çemenler**” (s.31/MB)
- “ **Gelen hekim** çocuğı ba’del-muâyene ağırca bir zatürreye tutulmuş olduğundan müdâvâtına dikkat olunmasını kemâl-i ehemmiyetle tavsiye itdi gitti.” (s.33/MB)
- “ Hani o etrafında **şevk ile uçuşan kelebekler** nereye gitti.” (s.25/MB)

- “ Kapakları biraz **aralık kalan ruhsuz gözleri** birer siyah boncuk gibi parlıyordu.” (s.30/Ş)
- “ Mezarlıkların en kuvvetlisi sağ eliyle **kemek istenilen parçayı** uc tarafından kavradı.”(s.39/Ş)
- “ **Pencereden içeriye giren nur**” (s.55/MB)

–mİş, -mUş Ekiyle Oluşan Sıfat – Fiiller

- “ Meyyitin sağ eli göğsünde ve bu elin tuttuğu **solmuş bir gonçe** ağzı üzerinde bulunuyordu.” (s.57/MB)
- “ El ayak parmakları üzerine mumya renginde birer **deri parçası sarılmış (kadid) parmağı**” (s.10/MB)
- O şey ise **henüz kızarmağa başlamış ve sık yaprakların arasına saklanmış bir gül gonçesi** idi.” (s. 43/MB)
- “ Allah’a **rabt-ı kalb itmiş bir sâliha-i mütedeyyine**” (s.53/MB)

–AcAk Ekiyle Oluşan Sıfat –Fiiller

- “ Ma’ mâfih **korkılacak da bir şey** olmamalı” (s.52/MB)
- “ Bu giceyi **yazacağım ilaçlarla** geçiriniz.” (s.52/MB)
- “ **Gıpta olunacak bir mertebeye** vardırılmış.” (s.16/MB)
- “Bâhusus **gideceğim yerde** benim bu hazin hayatıma sebep olan ve şu bedbaht kızını kimbilir nasıl bir iştiyak ile bekleyen nineciğimi bulacağım.” (s.12/MB)

–Dİk, –DUk Ekiyle Oluşan Sıfat Fiiller

- “ Türkce **her gördüğü şeyi anlayacak kadar okumak**” (s.16/Ş)
- “Gündeliği mukabilince aldığı yemişlerden ayırdığı hisseyi ve kırlarda ba’de’l-heva topladığı dürlü dürlü çiçekleri anın dâmen-i istiğnasına civân-merdâne nisar ederek masumane isbat-ı ‘uluvv-i hissiyat iderdi.” (s.56/Ş)

2. 3. 2. 3. 1. Görevi Yönüyle Sıfat – Fiil Grubu

2. 3. 2. 3. 1. 1. Sıfat – Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

- “ **Şu hâli bir nevi muaccezlik gibi telakki iden mezarlı hayvancıkların** bu cüretlerini hoş görmedi. (s.33/Ş)

- “ Geçen sene kendi eliyle dikdiği gül ve yasemin ağaçları ve bâ-husus o taflanlar gereği gibi feyizlenmiş her biri bir hayli boy almış.. “ (s.42/MB)

2. 3. 2. 3. 1. 2. Sıfat – Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

- “ Mevtten tevahhuş ve tenebbüh itmek, emvâta hürmet eylemek **fitrat-ı asliyye-i beşerde merkûz olan hâlâttandır.**” (s.35/Ş)

2. 3. 2. 4. İsim – Fiil Grubu

2. 3. 2. 4. 1. İsim – Fiil Grubunun Kuruluşu

Bir isim – fiil unsuru ile ondan daha önce gelen ona bağlı olan kelime ya da kelime gruplarının oluşturduğu gruba isim – fiil grubu denir. İsim – fiil grubu kesinlikle yargı ifade etmez.

- “ **Bu hâli görmeğe** hangi can tayanır”. (s.26/Ş)
- “ **Mevtten tevahhuş ve tenebbüh itmek, emvâta hürmet eylemek** firtat-ı asliyye-i beşerde merkûz olan hâlâttandır.” (s.35/Ş)
- “Seher dört yaşında idi; fakat **serbest yürüyüşü, güzel meram anlayışı, alıştığı lisanda düzgün söz söyleyişi** yaşını daha büyük gösteriyordu.”(s.11/Ş)
- “ **Senden ayrılmak fikri** beni titrediyor.” (s.13/MB)

2. 3. 2. 4. 2. Görevi Yönüyle İsim – Fiil Grubu

2. 3. 2. 4. 2. 1. İsim – Fiil Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

- “ Geçdi **oyun oynamak** zamanı
Virdim okumaktan imtihanı
Nakş u hatt u mûsikî beraber” (s.61/MB)
- “ **O yanış** o vücut içindeki rûh-ı nâlânı nasıl muztarib ider?”(s.25/Ş)
- “**Senden ayrılmak fikri** beni titretiyor.” (s. 13/MB)

2. 3. 2. 4. 2. 2. İsim – Fiil Grubunun Yüklem Olarak Görev Yapması

- “Cemaatden tecdîd-i vuzûya muhtac olanlar kollarını **sıvamağa başladılar.**”
(s.31/Ş)

2. 3. 2. 4. 2. 3. İsim – Fiil Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

- “Şimdi **yanından bile geçmek** istemiyor.” (s.25/MB)

- “Velev sakın sakın olsun ağlayışımızı halka göstermekden çekiniriz.” (s.43/Ş)

2. 3. 2. 5. Zarf Fiil Grubu

“Bir zarf –fiille bu zarf – fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.”⁴³ Zarf – fiil olan kelimeler grubu oluşturan kelimelerin her zaman sonunda bulunur. Anlamı ise cümlenin diğer öğeleriyle tamamlanır.

İncelenen hikayelerde zarf – fiil grupları oldukça sık bulunmaktadır. Bu gruplar zarf olarak görev yapmaktadır.

-(y)A

- “**Titreye titreye** pencereleri kapadı.” (s.28/MB)
- “İşte bu kuşun ilk nağme-i âşıkânesi minkârından zuhûr itdiği dakikada Muhsin’in de tâir-i rûh-ı muztaribi kafesden kurtulmuş bir kuş gibi **çırpına çırpına** âlem-i bâlâ-yı safâya uçdı, gitdi.” (s.56/MB)
- “Cenaze **gide gide** İstinye’nin çayıra toğrı tâ içerisindeki mescid-i şerîfe vardı.” (s.31/Ş)
- “**Gezine gezine** bir demir parçası eline geçirdi.” (s.33/MB)
- “Anlar da **oynaşa oynasha** çekildiler, gitdiler.” (s.33/Ş)

- Ub

Bu ekin yalnızca sedalı ve yuvarlak şekilleri kullanılmıştır.

- “İlk işim Şemsâ’nın **gidüb** gitmediğini sormak oldu.” (s.21/Ş)
- “Anadolu Türkçesi’yle kendini tuhaf tuhaf **söyledüb** bazen ben de taklidini yapmağa **kalkışub** gülmeli güldirmeli idim.” (s.15/Ş)
- “O saatlerde ber- mu’tâd aşağı yukarı **gezüb** koşduğu görülen, terennümâtı ve hiç olmazsa sadece sesi işidilen Şemsâ’dan bir nişâne **görüb** işidemeyince nerede olduğunu, ne yaptığını sordum.” (s.18/Ş)
- “**Sandal ile gidilüb** gelinecektir.” (s.20/Ş)
- “Terennümatına **mevkûf olub** ferahlı ferahlı olurdu ruhuma zevk-aver-i buka-yı tahassür!” (s.49/Ş)
- “Hattâ **etrafında pür-telaş gezüb hıdmet** idenlerin hiçbirisine bakmıyordu” (s.25/Ş)

⁴³ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.57.

- “ Terennümâtına **mevkûf olub** ferahlı ferahlı olurdu rûhuma zevk-âver-i bûkâ-yı tahassür!” (s.49/Ş)
- “ Burada bakarsın ki bir şûlezârda tebbüt itmiş zaif bir fidan **iki tarafına sallanub** muntazır-ı nazar-ı iltifat oluyor.” (s.27/Ş)

“- ArAk”

- “ Müzi böceklere senelerce yuva olduğundan tolayı **keçelenerek** bayağı hayatını ga’ib itmiş olan uzun saçları...” (s.12/Ş)
- “ Sabâvet hâlinden kadınlık âlemine intikalinde bi’t-tab’i tahvil-i tabî’at **iderek** o dereceye varmış idi” (s.15/MB)
- “ Ayak üzerinde **durarak**” (s.32/Ş)

“- (y) IncA, - (y) UncA”

- “ **Görünce** halini oldum duçar-ı hevl ü tahayyür”(s.22/Ş)
- “ Bârika-i hakikate karşı **gelince** birer hayâl-ı zaîf şeklinde rehîn-i izmihlâl oldu.” (s.48/Ş)
- “ Kış **gelince** lâ-yenkat’ yağın mü’zic yağmurlar” (s.10/MB)
- “ Muhsin vâlidesini o halde **görünce** hemen ellerini aradı, buldı.” (s.53/MB)
- “ Şemsâ’dan bir nişâne görüb **işidemeyince** nerede olduğunu, ne yaptığını sordum.” (s.18/Ş)
- “ Bir yüz seksen, iki yüz adım kadar **gidince** sağda kabristanın içinde iki şahsın kazma kürekle çalışdıklarını gördüm.” (s.31/Ş)

“- mAdAn”

- “ Bu kesmek işi nihayete **irmeden** destereyi bıraktılar.” (s.38/Ş)
- “ Seheri henüz tenevvüre **başlamadan**” (s.29/Ş)
- “ Fakat arası çok **geçmeden** acı bir ıztırâb-ı cismânî ile uyandı” (s.28/MB)

“-dIkA, -dUkA”

Bu ekin yalnızca sedalı şekilleri kullanılmıştır.

- “ Civârında bir edâ- yı âşıkâne ile bağrısan mübarek kuşlar **dinledikce** ferahlanıyor” (s.33/MB)
- “ Mülevven kelebekleri **seyr itdikce** neşeleniyor.” (s.23/Ş)

- “ Kışın o uzun gecelerde de bir iki sa’ati olsun uyku ile geçirebilerek halinde **oldukca** bir iyilik gösterir.” (s.11/MB)
- “ Ay bulutdan **kurtuldukca**” (s.55/MB)
- “ Şöyle yat! Bu tarafa dön! gibi sözler **söylendikce**” (s.25/Ş)

“- ken”

Bu ek sadece isim fiiline eklenmiş şekilde kullanılmıştır.

- “ Gâyetle hazîn **iken** o toprak” (s.30/MB)
- “ Zavallı kadın daha gençliğinde **iken**” (s.52/MB)

2. 3. 2. 6. Tekrar Grubu

2. 3. 2. 6. 1. Tekrar Grubunun Kuruluşu

“Bir nesneyi veya hareketi karşılamak için eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.”⁴⁴

Eserlerdeki tekrar grupları aynı kelimenin tekrarı ile oluşan ikilemelerdir. Bazı durumlarda çekim eki almış olarak kullanılır. Cümle içerisinde zarf, sıfat tamlamalarının da sıfat unsuru olarak görev yapmaktadırlar.

- “ **Derin derin** hayallere **hazin hazin** teessürata düşmekden kendisini alamayan hassas çocuk” (s.39/MB)
- “ Rûy-ı zemindeki cilve-i bahâra hevâda nazire yapmağa çalışır gibi **süri süri** gezen beyaz kelebeklerin ziyalar, şevkler içinde uçuşu” (s.39/MB)
- “ Nasiye-i subh-i ümîd **yavaş yavaş** ağarıyordu.” (s.56/MB)
- “ Keskin güneşin amûden in’itâf iden eşi’e-i zer-efşânı o beyazlığa urdukca nûr-ı müzehheb gibi **parıl parıl** parlıyordu.” (s.40/Ş)
- “ Tabutun üzerindeki puşideleri **birer birer** aldılar.” (s.38/Ş)
- “ Âdile Hanım hastanını başı ucında bir koltuğa oturmuş **sessiz sessiz** ağlayarak Allah’a yalvarırdı.” (s.52/MB)
- “ Yine **ağır ağır** yürimeğe başladı.” (s.41/MB)
- “ Mezarın içinde ne var ise **birer birer** meşmûl-i nigâh itmeğe başladı.” (s.42/MB)

⁴⁴ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.60.

2. 3. 2. 6. 2. Görevi Yönüyle Tekrar Grubu

2. 3. 2. 6. 2. 1. Tekrar Grubunun Zarf Olarak Görev Yapması

- “ Tebrik ile mâdere o câyı “
Düşdüm yere ... **pâre pâre** düşdüm” (s.62/MB)
- “ Fakat **yavaş yavaş** elbette bu fena huyunu da terk idecekti.” (s.14/Ş)
- “ Velev **sâkin sâkin** olsun ağlayışımızı halka göstermekden çekiniriz.” (s.43/Ş)
- “ Cihanı kendisine bir firdevs-âbâd-ı sa’adet gösteren o hiss-i latif-i âşikânesine bir gün gelüb de zevâl irişmek ihtimâlini der-hâtır itdikce **derin derin** mahzuniyetlere düşer.” (s.20/MB)
- “ Âlem-i cedîdinde bi’n-nisbe refahiyyete karîn bir ma’i şet-i mes’üdâne içinde **ferahlı ferahlı** şakıyub eğlenerek, serbest serbest gezüb koşarak büyüyecek (44/Ş)
- “ **Hafif hafif** nağme-nüvâz olurken birdenbire dem-beste vü lal oldu.”(47/Ş)

2. 3. 2. 6. 2. 2. Tekrar Grubunun Sıfat Tamamlamalarında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

- “Velhâsıl bir güler yüz görmediği için bir dereceye kadar müteselli olmağa başlayarak haline yalnızca **sakin sakin** ağlamakla turabilir.” (s.11/MB)
- “O manidar gözlerinde peydâ olan o **latîf latîf** hisleri ... o garip garip mefhumları teşrih ve tedkik ile uğraşmak ruhumı ne kadar lezzetyâb iderdi.” (s.15/Ş)

2. 3. 2. 6. 2. 3. Ünlem Kuruluşunda Tekrar Grupları

- “Bîçâre öksüz: **Nineciğim! Nineciğim!** diyerek uyandı.” (s.61/Ş)

2. 3. 2. 7. Edat Grubu

2. 3. 2. 7. 1. Edat Grubunun Kuruluşu

Bir isim veya zamirle ondan sonra gelen bir çekim edatından oluşur. “Bir isim unsuru ile bir çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur.”⁴⁵

2. 3. 2. 7. 1. 1. “-dAn sonra” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Bi-çâre Muhsin o halde bir müddet **ağladıkdan sonra** uykuya taldı.” (s.27/Ş)

⁴⁵ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.62.

- “ Tabib Efendi çocuğ **muayeneden sonra**: Vâkıa bir nöbet hâli anlaşılıyor.” (s.51/MB)
- “ **Andan sonra** kapağın ayak tarafından bir karış kadar yerini kör bir destere ile kesmeğe başladılar.” (s.38/Ş)

2. 3. 2. 7. 1. 2. “İçün” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Bence **kızcağız için** evvelden beri hiçbir ümid-i selâmet yokdı.” (s.36/Ş)
- “ Taze olmak üzre bir kalem aşıyı alub kalem kırılmamak aşı **zâyi olmamak için** kemâl-i itinâ ile cebime yerleştirdikden sonra işime gitdim.” (s.17/Ş)

Ayrıca hikayelerde filimsilerle birlikte bitişik olarak –Uçün şeklinde için edatının kullanıldığını da görürüz.

- “ Muhsin ise ana karşı bu hisde **bulduklarıçün** biraz yukarıda bahs olunduğı vechiyle” (s.22/MB)
- “ Ekser ahvalde ağlamak Allah’a râci’ bir keyfiyyet-ı rûhâniyye **oldığıçün**” (s.43/Ş)

2. 3. 2. 7. 1. 3. “Gibi” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Baksana çiçekler bile açıldıklarına **pişman gibi** görünüyor.” (s.40/MB)
- “ Şemsâ’yı **bir küçük hemşire gibi** tanımağa alışdırılan Nijad ve Ercümend’i bu hengâmelerden haberdâr itmemek için uzak bir yerde bulundırmağa mecbur olmuşidik.” (S. 28/Ş).
- “ Geçen sen kendi eliyle dikdiği gül ve yasemin ağaçları ve bâ-husus o taflanlar **gereği gibi** feyizlenmiş.” (s.42/MB)
- “ Vapurdan **çıktığım gibi** eczâhâneye gitdim” (s.181/Ş)
- “ **Armud gibi üzüm gibi** meyveleri kendisine verirken şakalaşmalı idim.” (s.15/Ş)
- “ O bî-haber sabî, **o benim gibi** değil idi.” (s. 14/Ş)
- “ O da **benim gibi** bir âciz.” (s.46/MB)”

2. 3. 2. 7. 1. 4. “Kadar” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Bir cansız dikenin parçasını **bu derecelere kadar** nâil-i nisâb-ı hayat iden” koca tabi-at-ı feyyaznın bir zavallı kızı üç gün daha ziyade yaşatmağa muktedir olamayacağındaki hikmet nedir.”(s.44 /MB)

- “Bu aralık **üç dört kadar** buzağı – bilmem nereden ve nasıl - peydâ oldılar.” (s.32 /Ş)
- “ Anın için ekseriyâ çocuk bağçede, sofalarda **oynadığı gezindiği kadar** marîz bir sadâ, masûmâne bir edâ ile Türkiler söyler.” (s.13/Ş)

2. 3. 2. 7. 1. 5. “ile” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Anın için infak u tenvîmi, tathir ü ilbâsı hususlarına **lâyıkıyla** dikkat olunuyordu.” (s.12/Ş)
- “ Bu **hayal ile** hamûşâne vukû bulan güft u şinîdimiz pek hüzn-âmiz geçti.” (s.20/Ş)
- “ Ben **anımla** tefahhur itmek istiyorum.” (s.45/MB)
- “ **İmanımla** tasdik iderim” (s.46/MB)
- “ Muhsin’in hanesi köyün içerilerinde **bağ ile** muhat bir güzel köşk idi.” (s.36/MB)

2. 3. 2. 7. 1. 6. “Da” İle Kurulan Edat Grubu

- “ **Kuşların da** vakitsiz bu derece cır cır edişi hakikaten çekilir şeylerden değil” (s.158/MB)
- “ Harap olmamak fenâ bulmamak **anın da** elinde değil.” (s.47/MB)
- “ Bu nâm Seher’in **kendisine de** hoş gelmiş olmalı ” (s.12/Ş)
- “ Fakat yavaş yavaş elbette **bu fenâ huyunu da** terk idecekti” (s.14/Ş)
- “ **Ben de** vahdethânemde saat üç buçuğa kadar neşesizce vakit geçirdikten sonra yatak otasına çekildim.” (s.21/Ş)

2. 3. 2. 7. 1. 7. “Bile” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Hatta **kitâb-i seng-i mezarın üst tarafındaki yazılar bile** bir hafif sütre-i beyza ile örtülmüş idi.” (s.32/MB)
- “ Baksana **çiçekler bile** açıldıklarına pişman gibi görünüyor.” (s.40/MB)
- “ Şimdi **yüzüne bile** bakmıyor.” (s.25/MB)

2. 3. 2. 7. 1. 8. “-e kadar” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Ümid ederim ki **sabaha kadar** bir şey kalmaz.” (32/MB)

- “ O gice **sabahlara kadar** neşesizce vakit geçirdikten sonra yatak otasına çekildim.” (s.21/Ş)

2. 3. 2. 7. 1. 9. “-dAn tolayı” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Müzi böceklere senelerce yuva **oldığından tolayı.**” (s.12/Ş)
“Dolayı” kelimesinin imlası eserlerde “tolayı” şeklindedir.

2. 3. 2. 7. 1. 10. “Üzre” İle Kuruluna Edat Grubu

- “ Akvâm-ı mütemeddine-i fâzılada bu alâyım ü âsâr temeddünün **îcâbâtından olmak üzre**, daha tekellüfli suver ü eşkâl içinde zâhir ve nümâyân olur”.
(s.35/Ş)
- “ **Taze olmak üzre** bir kalem aşığı alub kalem kırılmamak, aşî zâyî olmamak için kemâl-i itina ile cebime yerleşdirdikten sonra işime girdim.” (s.17/Ş)

2. 3. 2. 7. 1. 11. “-dAn beri” İle Kurulan Edat Grubu

- “ Bu hacle-i hazîn-i Dilârâ **üç aydan beri** mahrûm-ı iltifat ve ihtimam kaldığından mermerlerin yıldızları bozulmuş” (s.41/MB)
- “ Kim bilir **kaç günlerden beri** devam eden açıklıklarını teskine kim bilir ne sûretle çare bularak buraya kadar getirmiş.” (s.9/Ş)

2. 3. 2. 7. 2. Görevi Yönüyle Edat Grubu

2. 3. 2. 7. 2. 1. Edat Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

- “ Baksana **çiçekler bile** açıldıklarına pişman gibi görünüyor.” (s.40/MB)
- “ **Bu güzel yavrucakların oynaşmaları da** kendileri gibi güzeldir.” (s.32/Ş)

2. 3. 2. 7. 2. 2. Edat Grubunun Yüklemler Olarak Görev Yapması

- “ O bî-haber sâbî, o **benim gibi değil idi.**” (s.14/Ş)

2. 3. 2. 7. 2. 3. Edat Grubunun Zarf Olarak Görev Yapması

- “ Kapakları biraz aralık kalan ruhsuz gözleri **birer siyah boncuk gibi** parlıyordu.” (s.30/Ş)
- “ Bence kızcağız için **evvelen beri** hiç bir ümid-i selâmet yokdı” (s.24/Ş)

2. 3. 2. 7. 2. 4. Edat Grubunun Sıfat Tamlamasında Sıfat Unsuru Olarak Görev Yapması

- “ O gice **sabahlara kadar gördüğüm bir takım karışık rüyalar** hâb-ı huzûrumu ihlâl itmiş idi.” (s.21/Ş)

2. 3. 2. 8. Bağlama Grubu

2. 3. 2. 8. 1. Bağlama Grubunun Kuruluşları

Bağlama edatları ile birbirinde bağlanmış iki veya daha fazla unsurun meydana getirdiği kelime grubudur.

- “ Zavallı kadın daha gençliğinde iken **kocasını ve Muhsin’den evvel bir oğluyla bir de kerîmesini** birbirini müteakib gaib itmiş ve artık dünyaca bu bir tek evlâdından başka kendisine bir alâka-i irtibat kalmamış idi.” (s.53/Ş)
- “ Üzeri **kelime-i Tevhîd ü şehâdetle** muvaşşah **harir puşideler ve sair örtülerle** örtüldü” (s.30/MB)
- “ Vaktiyle **evlâd u âbâsına ... akrabâ vü ehîbbâsına aziz ve gayet sevgili** nice binlerce hâk olmuş vücudun masûl-ı gubârı olan bu otlar – **ki ne şâir ne de hakîm** olmaksızın hassas her kalb...” (s.34/Ş)
- Koltığının altında on dakika kadar kalan mizânü’l-harâre kırk **ile** sekizde bir dereceyi gösteriyordu.” (s.22/Ş)
- “Geçen sene **kendi eliyle diktiği gül ve yasemin ağaçları ve ba- husus taflanlar** gereği gibi feyizlenmiş.”(42/MB)
- “**Zir u bâlâ ve etraf u enhâyâ** ara sıra lâ- kaydâne atf-ı nazar ider ve **alem-i hayret ve fikrete** düşer kalırdı.”(40/MB)
- “ **Anatoli’nın Bolı’sında veya İnebolı’sında**” (s.8/Ş)
- “ **Ne bir enîn-i te’ellüm ..ne bir nevâ-yı te’essür.**” (s.14/Ş)
- “**Gâh saklanub gâh meydana çıkan** mah-ı garrâ günûde-i hâb-ı sükun olan arza nur yağdırıyor.” (s.55/MB)

Hikayelerde bağlama grubu örneklerine oldukça sık rastlamaktayız. Cümlelerin çok uzun olması beraberinde bağlama edatlarının fazla kullanılmasını da gerektirmiştir. Bağlama edatı isimleri, sıfatları, zarfları vb. kelime türlerini bağlar.

2.3.2.8.1.1. İsimleri Bağlaması

- “Şu serv ü nihâl ü kabr-i yekser.” (s.31/MB)
- “Ancak insaniyyetin tefahhus ve teşrîh-i hafâyasıyla meşgûl olan” (s.19/MB)
- “Bir melek-i vâcibü’t-tazim veyâhud bir şeytanı lazım’ut-tel’in”(s.20/MB)
- “Mes’ûd idi cân û dil velâkin” (s. 62/MB)

2.3.2.8.1.2. Ünlemleri Bağlaması

- “Ne bir enîn-i te’ellüm! ne bir nevâ-yı te’essür!
Ne bir figân-ı teşekkî!.. ne bir melâl-i tefekkür!” (s.14/Ş)

2.3.2.8.1.3. Ayrılma Gruplarını Bağlaması

- “Zavallı Muhsin bu hastalıkla tamam iki ay **esîr-i firâş** olduktan ve bir ay kadar da bir za’f-ı tâm ile evinde kapanub kaldıktan sonra bahârın vürûdî ile bunun da vücudunda meşy u harekete iktidâr hâsıl oldu.” (s.33/MB)

2.3.2.8.1.4. Edatları Bağlaması

“Kışın o uzun gecelerde de bir iki saati olsun uyku ile geçirebilerek halinde oldukça bir iyilik gösterir ve bundan başka ara sıra tahrir ve **mütalaa ile ve sair işiyle** gücüyle de meşgûl olurdu”. (s.11/MB)

2.3.2.8.1.5. Zıt Anamlı Kelimeleri Bağlaması

- “Saat üçten sonra Kayış Tağı arkalarından Şemsâ’yı sehâb-âlûd üzerinde hiss olunamaz bir sür’at ile yükselip giden ve **gâh saklanub gâh meydana çıkan** mâh-ı garrâ günûde-i hâb-ı sükûn olan arza nur yağdırıyor.”(s.55/MB)

2.3.2.8.2. Görevi Yönüyle Bağlama Grubu

Bağlama grupları aldıkları çekim ekinin durumuna göre özne, yüklem, yer tamlayıcısı, nesne ve zarf olarak görev yaparlar. Ayrıca isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan, birleşik fiillerde ise isim unsurunu meydana getirebilirler.

2.3.2.8.2.1. Bağlama Grubunun Özne Olarak Görev Yapması

- “Zevc ü zevce birbirini sevüp, biri birinden memnun olub mes’ûd olacaklar.” (s.46/Ş)

- “ Mes’ûd idi **cân ü dil** velâkin ben giryeye ... âh u zâra düştüm.” (s.62/Ş)

2. 3. 2. 8. 2. 2. Bağlama Grubunun Yüklemler Olarak Görev Yapması

- “ Şemsâ ne bir kuş, ne bir çiçek, ne de bir sitâre idi.” (s.47/Ş)
- “ Bunlardan birisine kendi muvaffakatiyle **akdu tezvîc olunacak.**” (s.46/Ş)
- “ Şemsâ ki meşgûf-ı terennüm bir murg-ı şikeste-per idi. Hafif hafif nağme-nüvaz olurken birdenbire **dem-beste vü lâl oldu.**” (s.47/Ş)

2. 3. 2. 8. 2. 3. Bağlama Grubunun Nesne Olarak Görev Yapması

- “ O gîce sabahlara kadar gördüğüm birtakım karışık rüyalar **hâb u huzûrumu** ihlal etmiş idi.” (s.21/Ş)
- “ **Nukûş u elvan-ı kâinatı** bir müddet lâübâliyaneye temâşâyâ taldım.” (s.48/Ş)

2. 3. 2. 8. 2. 4. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olarak Görev Yapması

- “ Zîr u bâlâ ve etrâf u enhâya ara sıra la-kaydâne atf-ı nazar ider ve müteakıben âlem-i hayret ve firkete düşer kalırdı.” (s.40/MB)

2. 3. 2. 8. 2. 5. Bağlama Grubunun Zarf Olarak Görev Yapması

- “ Biri birinden halâvetli birer **sadâ vü edâ ile** okumağa başladılar.” (s.42/Ş)
- “ Bu felâketi dahi **kemâl-i sabr ü sükun u tesimiyet ile** karşılamağa hazırlanırdı.” (s.53/MB)
- “ Verdim okumaktan imtihanı
- **Nakş u hatt u mûsikî beraber**” (s.61/Ş)

2. 3. 2. 8. 2. 6. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlayan Olarak Görev Yapması

- “ **Bu ihtimâmat ve takkayüdâtın** üstünde bulunan zeki bir mahlûk-ı garibin yüreğinde husûle getireceği hiss-i memnuniyet” (s.12/Ş)
- “ **Dilara ve Muhsin’in** çocukluklarında aldıkları” (s.59/MB)
- “ Ötesi berisi **kar ve yağmur** sularından yosunumsu yeşil bir renk ile lekelenmiş.” (s.41/MB)

2. 3. 2. 8. 2. 7. Bağlama Grubunun İsim Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması

- “ Tabutun **baş ve ayak taraflarındaki** birer kolunu da aşağı doğru basarak, ayırdıktan sonra iki mezarıcıdan biri çukura indi.” (s.39/Ş)

2. 3. 2. 8. 2. 8. Bağlama Grubunun Sıfat Tamlamalarında Tamlanan Olarak Görev Yapması

- “ Bî-çârenin o halde bir beş dakika zâr zâr ağlayışını bir **sükût u sükûnu** takib itdi.” (s.59/Ş)
- “ **Ye’s ve elemi**ni kat kat artıracak sûretde.” (s.10/MB)
- “ Böyle yaşında küçük, hissiyâтта büyük bir masûm-ı bî-kesin şu **vaz’u hâl-i garîbânesinden** mütessir oldu.” (s.59/Ş)

2. 3. 2. 8. 2. 9. Bağlama Grubunun Birleşik Fiilin İsim Unsuru Olarak Görev Yapması

- “ Akvâm-ı mütemeddine-i fâzılada bu âlâyim ü âsâr temeddünün icâbâtından olmak üzre, daha tekellüflü suver ü eşkal içinde **zâhir ve nümâyân** olur.” (s.35/Ş)
- “ En âlî en mübârek en pâkize hissiyât-ı latîfe ve rakîka içinde **perverîş-yâb-ı bekâ ve bahtiyârî** olur.” (s.19/MB)

2. 3. 2. 9. Kısaltma Grupları

2. 3. 2. 9. 1. Yükleme Grubu

Yükleme ekli bir isim unsurunun başka bir isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur.

- “ **Başcağızı küçürek; saçları kaşları, gözleri karaca; bakışı zâif ve latîf, çehresi gülec.**” (s.11/Ş)

2. 3. 2. 9. 2. Yaklaşma Grubu

Yaklaşma eki (-A) almış bir isim unsurunun, genellikle bir vasıf ismi olan ve yalın halde bulunan bir isimle kurduğu kelime grubudur.

- “Hemen **yarım saate karib** müddet güneşin **şiddet-i hararetine maruz** kalan ve cismen ziyadesiyle müteezzi olduklarından şübhe idilemeyen cema’at heman tağılub yerlerine şitaban oldılar.”(s.44/Ş)

2. 3. 2. 9. 3. Bulunma Grubu

Bulunma eki - DA almış bir isim unsuru ve ondan sonra gelen bir başka isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur.

- “Koltuğunun altında on dakika kalan mîzânü’l harâre kırk ile **sekizde bir dereceyi** gösteriyordu.” (s.22/Ş)
- “Çocuğun bu hali görülince hatıra gelebilirdi ki melekü’l-mevt böyle **yaşında küçük, hissiyatta büyük** bir masum-ı bi-kesin şu vaz’u hal-i garibanesinden müteessir oldu.” (s.59/Ş)
- Binaen’ aleyh bu iki sabi müstesna olmak üzere o gece hanenin içinde Şemsa’dan başka **uykuda bir vücud** anın gözlerinden başka yaşız göz, anın yüreğinden başka sakın yürek yokdı.” (s.28/Ş)

2. 3. 2. 9. 4. Uzaklaşma Grubu

Uzaklaşma eki –DAN almış bir isim unsurunun genellikle bir vasıf ismi olan başka bir isimle kurduğu kelime grubudur.

- “Biçare Muhsin o heva-yı nesîmiyi **teneffüsten edna derecede bir mahzuziyet** bile kesb idemedi.”(s.37/MB)

2. 3. 2. 9. 5. İsnat Grubu

Biri diğerine isnat edilen iki isim unsuru bir araya gelerek isnat grubunu oluşturur. Bu grupta isnat olunan unsur başta isnat edilen unsur ise sonda bulunur.İsnat edilen unsur ise genellikle bir vasıf ismidir.

- “Hazin simalı, garibane edalı, **nazarı sönük, vaz’ı mahzun** bir başka kızcağız, yani Şemsanın matem-nüma bir hayali idi.” (s.20/Ş)

2. 3. 2. 9. 6. Vasıta Grubu

Vasıta eki -IA almış bir isim unsuru ve ondan sonra gelen bir vasıf isminin oluşturduğu gruptur.

- “Muhsin’in hanesi köyün içerilerinde bağ ile muhat bir güzel köşk idi.”
(s.36/MB)

2. 3. 2. 10. Birleşik Fiil Grubu

Bir hareketin karşılanması veya bir hareketin tasvir edilmesi amacıyla bir araya gelmiş sözcükler topluluğudur.

Ele alınan hikayelerde birleşik fiil unsurlarına sıkça rastlanır. Bu birleşik fiillerin isim unsurları, tek kelime olabileceği gibi kelime grubu veya bağlama edatlarıyla bağlanmış isim olabilmektedir. İsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller oldukça fazladır. Özellikle Arapça, Farsça isim ve Türkçe yardımcı fiilden kurulmuş olan birleşik fiiller de eserlerde sıkça kullanılır.

2. 3. 2. 10. 1. Birleşik Fiil Kuruluşu

2. 3. 2. 10. 1. 1. Yardımcı Fiil Kuruluşundaki Birleşik Fiiller

2. 3. 2. 10. 1. 1. 1. Türkçe İsim + Yardımcı Fiil

- “ Can çekiş-” (s.24/Ş)
- “ Yürimeğe başla-” (s.41/MB)
- “ Gelmek iste-” (s.156./MB)
- “ Yatağa düş-” (s.33/MB)
- “ Ağlamağa başla-” (s.26/MB)
- “ Geçmek iste-” (s.25/MB)
- “ Söylemeğe başla-” (s.18/MB)
- “ İşitmeğe başla-” (s.14/MB)
- “ Sağ bulun-” (s.46/Ş)
- “ Sevimli bul-” (s.10/Ş)
- “ Kendinden geç-” (s. 54/MB)
- “ Sayıklamalara düş-” (s.54/MB)
- “ Söz ol-” (s. 16/Ş)
- “ Bembeyaz it-”(s.28/MB)

2. 3. 2. 10. 1. 2 . Yabancı Kökenli İsim + Yardımcı Fiil

- “ Taalluk it-” (s.46/ MB)
- “ Teselli bul-” (s.:48/MB)
- “ Teehhür it-”(s. 12/Ş)
- “ Peydâ ol-” (s.15/Ş)

- “İştirâk it-” (s. 16/Ş)
- “ihlâl it-” (s.21/Ş)
- “kâil ol-” (s.27/MB)
- “Tefekkürü başla-” (s.22/MB)
- “Tevellüd ol-” (s.19/MB)
- “Zuhûr ol-” (s.19/ MB)
- “Hicrân it- ” (s.17/ MB)
- “Musallat ol-” (s. 12/ MB)
- “Mükedder ol-” (s.31/MB)
- “Mahv ol-” (s.22/MB)
- “İhtar it-” (s. 41/Ş)
- “Şitâban ol-”(s. 44/Ş)
- “Mesüd say-”(s. 46/Ş)
- “Rehîn-i izmihlâl ol-”(S. 48/Ş)
- “Azâd eyle-” (s. 59/Ş)
- “Seyr it-”(s. 30/ MB)
- “Mecburiyet vir-” (s. 36/ MB)
- “Tercih it-”(s. 36/ MB)
- “Sûret al-”(s.41/ MB)
- “Vâsıl ol-”(s.41/ MB)
- “Bahş it-”(s. 24/ MB)

2. 3. 2. 10. 1. 3. Fiil+Yardımcı Fiil Kuruluşu

- “Oluvir-” (s.30/Ş)
- “Yapabil-” (s. 26/ MB)
- “Muktedir olabil -” (s.50/ MB)

2. 3. 2. 10. 1. 4. İki isim + Bir Yardımcı Fiil

- “Mecali kalmayarak muktedir olabildiği kadar **avdet ve muvasalat itdi.**” (s.51/ MB)

2. 3. 2. 11. Sayı Grubu

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur. “Gruptaki sayı isimlerinin dizilişi basamak sistemine göredir. Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur”⁴⁶

Sayı grubu bir isme sıfat olur. Cümle içinde ise sıfatın kullanıldığı görevi üstlenir. Sıfat tamlaması cümle içinde yüklem görevinde ise sayı grubu da onunla beraberdir.

- “ Koltuğının altında **on dakika** kadar mîzânül –harare kırk ile sekizde bir dereceyi gösteriyordu.”(s.22/Ş)
- “ Muhsin Bey ki **yigirmi iki yaşında**” (s. 6/ MB)
- “ Düşünölsün ki **kırk derece** harâret öyle bir vücûd-ı zaîfî nasıl yakar?” (s.22/Ş)
- “ Temmuzun **on üçüncü** pencşenbih günü İstanbul’a iniyordum.” (s. 16/Ş)
- “ Hayatının **yigirminci ve bu hayatı kendisine pek şirin- güvar eden muhabbetin üçüncü yılında** bâd-ı semûn ile hırpalanmış bir çiçek gibi birden bire solub sararmağa başladı.” (s. 6/ MB)

2. 3. 2. 12. Ünlem Grubu

Bir isim ve bir ünlemin oluşturduğu kelime grubudur. Hikayelerde en çok “Ey” ünlem edatının kullanıldığı görülür.

- “ **Ey mürd-i hayr-endîş ü seyyiât-girîz!**” (s.26/Ş)
- “ **Ey mürd-i hakâyık-cû!**” (s. 27/Ş)
- “ **Ey kurra-i ayn-ı cân Dilâra**” (s.66/MB)
- “ **Ey Hûr-ı hazîn-i cennet – ârâ**” (s. 66/MB)
- “ **Ey mâşuka-i bî-vücûd!... Ey hayâl olmuş Ümîd**”(s.48/MB)
- “ **Ey cânâne-i adem-nişîn! Ey nühüfte nûr-ı nazar!**” (s. 61/ MB)
- “ **Ey zâir-i itibâr-perver**”(s.30/ MB)
- “ **Ey verem el çek ciğerimden**” (s.18/MB)

⁴⁶ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s. 72.

2. 3. 3. Cümlede Yapı

2. 3. 3. 1. Cümle

Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hareketi, bir fikri, bir isteği, yargı halinde bildiren kelime veya kelime grubuna cümle adı verilir. Çekimli fiiller gibi tek kelimelik cümleler olduğu gibi çok daha fazla kelimedenden oluşan cümleler de vardır.

Cümlenin yapısı hakkında çok farklı çalışmalar ve buna bağlı olarak farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda en yaygın görüş cümlelerin basit, bileşik, sıralı ve bağlı cümle şeklinde dört ana başlık olduğu yönündedir. Bazı kaynaklarda birleşik cümle bahsinde, iç içe girişik cümle, girişik cümle, karmaşık cümle, ki'li birleşik cümle alt başlıkları da bulunmaktadır.

Son zamanlarda cümle bahsinde çalışmalar yapılmakta özellikle birleşik cümle konusu yeniden ele alınmaktadır. Türkçe cümle yapısı çerçevesinde ele alınan birleşik cümle konusunda yeni görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden bazılarına göre ki'li birleşik cümle aslında bağlı cümledir ve Türkçede “ki” ile birleşik cümlenin olmadığı yönündedir.

Bu görüş bağlı cümle olarak ifade edilen cümlenin aslında tek cümle olarak anlaşılması gerektiğini “ve”, ki v.b” edatlarla birbirine bağlı unsurların “cümle” olarak değil de “cümle topluluğu” olarak tanımlanmasının doğruluğunu vurgulamaktadır.

Bu konuda son zamanlarda yeni yaklaşımlarla dikkat çeken çalışmaların en önde gelen ismi Prof. Dr. Leyla Karahan'dır. Karahan; “Yapı bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine” adlı makalesinde cümleleri 2 grup olarak niteler.

1. Ayşe çok çalıştı ve sınıfını geçti.
2. Ayşe öyle çalıştı ki sınıfını geçti.

Bu iki söz dizisinin ortak özelliği “ve” ve “ki” bağlama edatlarıyla birbirine bağlanmış iki cümleden oluşmalarıdır.

Ve, fakat, ama vb. bağlama edatlarıyla bağlanmış cümleler gramer kitaplarında “bağlı cümle, bağlı tümce, bağlam cümlesi “ gibi isimlerle anılır. “ki” ile bağlanan cümleler ise bazı gramer kitaplarında bağlı cümleler içinde yer alarak “ki'li bağlı cümle”; bazılarında ise birleşik cümle içinde değerlendirilerek “ki'li birleşik cümle, ilgi tümcesi, ilinti zamiri cümlesi” şeklinde isimlendirilir.

Sözlü veya yazılı ifadelerde birbirini takip eden cümleler arasında tabii olarak anlam bağlantısı vardır. Cümlelerin arka arkaya gelmesi olmayabilir. Bağlantıyı pekiştirmek ve yönlendirmek için çeşitli edatlara başvurulabilir. Böylece karşımıza, “Ayşe çok çalıştı ve sınıfını geçti” ve “Ayşe öyle çalıştı ki sınıfını geçti” gibi “ ve, ki”

vb edatlarla birbirine bağı yapılar çıkar ki bunlar “cümle” değil “cümleler” topluluğudur. Aralarında gramatikal hiçbir bağlantı olmasaydı birbirini takip eden cümleler söz diziminin değil sadece metin dil biliminin sınırları içine girebilirdi. Ancak bağlantıya gramatiksel unsurlar müdahale ettiği için bu yapılar söz diziminin de konusu olmalıdır.”⁴⁷

Bir cümle içinde ikinci bir cümlenin, o cümlenin bir ögesi olarak görev yaptığını ifade etmelerine rağmen iç içe girişik cümle, karmaşık cümle gibi isimlendirmeler yapmaları arasında bir bağlantısızlık bulunmaktadır. Bu görüşe karşı olarak yeni görüşler ortaya atılmıştır.

Bu yeni görüşe göre “Ali okula gideceğim dedi.” cümlesinin kaynaşık cümle, girişik cümle şeklindeki isimlendirmeyi kabul etmeyip “okula gideceğim” kısmının başka bir cümle içine girmiş basit cümlenin “nesne” si olarak kabul edilmesinin gerektiğini belirtiyor.

Aynı makalede yaygın görüşe göre birleşik cümle olarak ifade edilen cümleler: “Ayşe koşarak okula gitti.”, “Ayşe iyileşirse okula gidecek,” “Ayşe okula gideceğim dedi.” ve “Ayşe okula gitti.” örneklerini vererek savunduğu düşüncesini şöyle özetlemektedir.

“... Söz dizilerinin hepsi birer cümledir ve tek yargı bildiren bir unsur ile onu tamamlayan unsurlardan oluşmaktadır. Tamlayıcıların sayısı ve niteliği cümlenin yapısını etkilememektedir. Bu cümleler arasında yapı bakımından kategorik bir fark yoktur.”⁴⁸

İsim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil eklerinin yer aldığı kelimelerin yan cümle kabul edilerek birleşik cümle içinde değerlendirilmesinin Türkçenin yapısıyla bağdaştırılmayacağı görüşü Prof. Dr. Hamza Zülfikar tarafından da savunulmaktadır.

Karahan, “Ayşe okula gitti”, “Ayşe koşarak okula gitti.” cümlelerini değerlendirirken bu iki cümle arasında hiçbir fark olmadığını belirlemektedir. Karahan’a göre “Ayşe telaşla okula gitti.” ve “Ayşe koşarak okula gitti” cümleleri arasında da fark zarf-fiil eki ve diğer yapılardan kaynaklanmaktadır.

Hem “koşarak” hem de “telaşla” kelimeleri zarf görevindedir. Aynı tarz ve görevde iki aynı cümleden bir diğerinin cümlenin yapısını değiştirecek özellik taşımadığı Karahan tarafından ileri sürülmektedir.

⁴⁷ Leyla Karahan, Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine, Türk Dili, s. 583, s.21.

⁴⁸ Leyla Karahan, A.g.m., s. 583, s.21.

Yan cümle konusunda Hamza Zülfikar şunları söylemektedir:

“Bu durum karşısında yüklem olmayan, çekimli fiil tanımına uymayan, yargı bildirmeyen bu biçimlerin bir birleşik cümlenin yan cümlesi olması mümkün değildir. Tamamen isim soyundan kelimeler haline gelen, zarf olan isim veya sıfat olan bu yapılar artık fiillikten çıkmış, bunlarla kurulan gruplar yalın cümlenin tamamlayıcıları, niteleyicileri, olmuşlardır.”⁴⁹

“Cümlede fiilden yapılmış isim, zarf ve sıfat görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez, dolayısıyla bu yapılar birleşik bir cümle diye gösterilemez.”⁵⁰

Cümlenin tanımı verilirken yapılan açıklamaların tümü yargıyı barındırmaktadır. Bu durumda öncelikle yargının tanımının yapılması gerekmektedir. “Yargı, vurgu veya ekle sağlanan bir “bitmişlik” ifadesidir.”⁵¹ Yukarıda belirtildiği gibi yan cümle, yan yargı kavramları ile “bitmişlik” çelişmektedir. Karahan bu konuda kesin bir hüküm vererek şöyle ifade etmektedir:

“Halbuki yargı ve yargısızlığın, yani bitmişlik ve bitmemişliğin “yan”ı, “yarım”ı olamaz. Bildirirse cümledir. Bildirmezse cümle değildir. Ancak birbirini takip eden cümleler ve o cümlelerin yargıları hakkında anlam ilişkilerine göre “temellik”, “yan”lık, “yardımcılık” ayırımı yapmak mümkündür. Böyle bir ayırım, tek bir yargıya dayanan “cümle” için geçerli değildir.”⁵²

Karahan, yapısında –sA ekli bir kelime bulunan bir cümlenin gramer kitaplarında, “şartlı birleşik cümle,” “şart birleşik cümleleri,” “koşullu tümce” gibi adlarla anılmasının yanlış olduğu değerlendirmesini, -sA ekli bir kelime veya kelime grubunun, zaman, şart gibi ifadelerle yüklem anlamını tamamladığını yoksa yeni bir cümle meydana getirmek için orada bulunmadığını, yargı bildirmeye muktedir olmadığını belirterek yapmaktadır. Zira – sA bitmişliği değil, aksine bitmemişliği ifade eder.

Prof. Dr. Gürer Gülsever’in “Türkçede –sA şart Gerundimu Hakkında” adlı makalesinde, “-sA şart ekinin istek ifade etmediği sürece bir kip eki değil de bir zarf fiil eki işlevinde kullanıldığını” ifade eden Karahan,⁵³ -sA ekinin zarf fiil ekleri

⁴⁹ Hamza Zülfikar, “Girişik Cümle Sorunu, Türk Dili, s.522, s. 646

⁵⁰ Hamza Zülfikar, “A.g.m., s. 648.

⁵¹ Leyla Karahan, Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine, Türk Dili, S. 583, s.17.

⁵² Leyla Karahan, a.g.m., s. 17.

⁵³ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.17.

kategorisinde yer alması gerektiğini, bundan dolayı da “şartlı bileşik cümle” anlayışının yeniden gözden geçirilmeye muhtaç olduğunu belirtir.

Bütün bu bahsedilen eser ve çalışmalardan hareketle, yapı bakımından cümle konusunda temel çıkış noktasının “yargı” ve “bitmişlik” kavramlarından olması gerektiği düşüncesinin, kabul edilir bir düşünce olduğu sonucuna varıyoruz.

2. 3. 3. 1. 1. İsim Cümleleri

- “ Muhsin’in üç cenâhı olan yatak otası köşkün şark tarafında vaki gayr-i müsmir birtakım ağaçlar ile muhât idi.” (s. 55/MB)
- “ Her gâileden emîn idim ben” (s. 59/MB)
- “ Babasından hiç haberi yokdı.”(s. 11/Ş)
- “ Diller hâmuş ise de gönüller pür-cûş idi” (s. 29/Ş)
- “ İslâmiyetin uhuvvet ve teâvün esaslarına mübtenî olan bu âdeti ne kadar güzeldir.” (s. 31/Ş)

2. 3. 3. 1. 1. 1. Öğelerin Sıralanışı Bakımından İsim Cümleleri

Örnekler:

Özne – Yüklem

- “ Bârîka-i hakîkat nedir.” (s. 48/Ş)
- “ Seher dört yaşında idi.” (s. 10/Ş)
- “ Evet, hal ağırdır.” (s. 24/Ş)
- “ Kâğıdın bir tarafı boş idi.” (s. 51/ MB)
- “ Vakit akşam idi.”(s. 51/ MB)
- “ Keyifsizlik de merak edilecek bir şey değil imiş.” (s. 21/ Ş)

Özne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “ Ben herkesden de liyâkatsiz imişim!” (s. 26/MB)
- “ Hâkîlik ise kızcağızın simâsına mahsus değil idi” (s. 10/Ş)
- “ Hayat nazarımda bir şey değil” (s. 12/ MB)

Özne – Zarf – Yüklem

- “ Muhsin zeki olmakla berâber buraları düşünemeyecek kadar sâde dillerden idi” (s.21/ MB)

Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem

- “ Taşları kırılmış, lahidleri bozulmuş birtakımı çökmüş, birtakım dümdüz olmuş kabirlerin üzerinde, kenarında, ötelinde, berilerinde bütün sene eksik olmayan otlar dâima yeşil, daima tazedir.” (s.34/Ş)
- “ Fezâ-yı kudretinde bu gördüğümüz güneşler o tahayyül itdiğimiz küreler mevhum birer zerre.” (s.44/MB)

Yer Tamlayıcısı – Zarf – Nesne – Yüklem

- “ Babasından hiç haberi yokdı.” (s.11/Ş)

2. 3. 3. 1. 2. Fiil Cümleleri

- “ Lakîn tokuz ay anasının rahmine zahmetler viren ve fakat yüreğini ümidlerle toldıran bir cenin-i bî günah toğacağı sırada boğulub dünyaya ayak basmadan ahirete gidiyor.”(s. 46/ MB)
- “ Görüyor mısın nasıl ağlıyorum!” (s. 48/ MB)
- “ Vücudı yukarıdan aşağıya hep o rengi sefâlete boyanmış idi”(s. 10/ Ş)
- “ Anın içinde ufacak bir vücut serilmiş yatıyor” (s. 22/ Ş)
- “ O gice sabahlara kadar gördüğüm bir takım karışık rüyalar hâb u huzûrumı ihlâl itmiş idi.” (s. 21/ Ş)

2. 3. 3. 1. 2. 1. Öğelerin Sıralanışı Bakımından Fiil Cümleleri

Örnekler:

Özne – Nesne – Yüklem

- “ Şu hâli bir nevi muaccezlik gibi telakki eden mezarıcı hayvancıkların bu cüretlerini hoş görmedi.” (s. 33/ Ş)

Özne – Zarf – Yüklem

- “ Ben yarın mahv olacağım.” (s. 47/ MB)
- “ Zavallı Şemsâ henüz can çekişiyordu.” (s. 184/ Ş)

Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “ Ben geldiğim zaman mezar bir metrete kârîb derinliğe inmiş idi.” (s. 36 / Ş)

- “ Tabutun baş ve ayak tarafındaki birer kolunu da aşağı doğru basarak ayırdıktan sonra iki mezarıcıdan biri çukura indi.” (s. 39/ Ş)

Zarf – Özne – Nesne – Özne

- “ O gice tabiat gündüzki letâfetin başa bir nevini arz idiyordu.” (s. 54/MB)

Nesne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Zarf – Yüklem

- “ Bir boyda yükselmiş hazırlanmış beş altı kadar enli tahtayı mezarın içine yukarıdan aşağı ve sağdan sola mâilen yan yana dizdiler.” (s. 41/ Ş)

Yüklem – Yer Tamlayıcısı

- “ Ey verem! el çek ciğerimden.” (s. 17/ MB)

Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem

- “ Can – gâhıma tıglar sokuldu.” (s. 61/ MB)
- “ Anun içinde ufacık bir vücut serilmiş yatıyor.”(s. 22/ Ş)

Yer Tamlayıcısı – Zarf- Yüklem

- “ Civarında bir edâ-yı âşıkâne ile bağırgan mübârek kuşları dinledikçe ferahlanıyor.”(s. 23/ MB)

Özne – Zarf – Zarf –Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “ Adile Hanım hastanın böyle bir iyilik göstermesinden biraz ferahlanarak yatsu namazını eda için otadan çıkdı.” (s. 54/MB)

Özne – Zarf- Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “ İki mezarıcı mûnâvebeten kaza kaza kabrin derece-i umkunu kendilerince ma'lûm olan nisâba vardurdılar.” (s. 36 / Ş)

Özne – Zarf – Zarf– Nesne – Yüklem

- “ Muhsin hekimin virdiği ilaclarla değil kendi kendine gice yarısına toğrı gözlerini açdı.”(s. 52/ MB)

Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “Başındaki şiddetli ağrıyı havanın sikletine haml itdi.” (s. 40/ MB)

Özne – Yer Tamlayıcısı –Yüklem

- “ Bârgâh-ı celâleti ezeliyyete kurulmuş.” (s. 44/ MB)

Nesne – Zarf – Yüklem

- “ Pencereleleri kâmilten açdı.” (s. 26/ MB)

Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem

- “ Büyük çınar ağaçlarına sâyegâh olan bir sed üzerindeki musalla taşına tabutı bıraktılar.” (s. 31/ Ş)

Zarf – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “Kabrın toprağı şekli tabutı aldığı gibi bir tarafda âmâde bulunan bir kova suyu kabarmış toprağa dökdiler.” (s. 44/Ş)

Zarf – Nesne – Zarf – Yüklem

- “Sağ elini yukarıya kaldırmağa çalıştığı kadar sağ eliyle de bedeninin mecmû-ı kuvvetini o noktaya sarf iderek basdı.” (s. 39/ Ş)

Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem

- “ Temmuzun on üçüncü Pençşenbih günü İstanbul’a iniyordum.” (s. 180/ Ş)

Zarf – Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem

- “ Bir yüz seksen, iki yüz adım kadar gidince sağda kabristanın içinde iki şahsın kazma kürekle çalışdıklarını gördüm.” (S. 31/ Ş)

2. 3. 3. 2. Cümle Toplulukları

Birden fazla yargıyı barındıran cümlelerin, bağlama edatı alsın veya almasın birlikte bulunmalarıyla oluşan topluluğa cümle topluluğu denir.

2. 3. 3. 2. 1. Bağlama Edatları (Cümle Bağlayıcıları) İle Oluşan Cümle Toplulukları

Bağlama edatları ile birbirine bağlanan cümlelerdir. Bağlama edatlarıyla iki cümle bağlandığı gibi ikiden fazla cümle dahi birbirine bağlanabilmektedir.

- “Bî-çare sevdâ-zede o kadar garibâne düşündi ve düşüne düşüne hayalati nazarında o kadar tecessüm itdi.” (s 13/MB)
- “Dilârâ şahsen öyle parlak güzellerden değil fakat ifrât-ı câzibesi her bir rûhı dûçâr-ı heyecân idecek melih, nâzik dilberlerden idi.” (s. 15/ MB)
- “Yalnız şunu bilirim ki böyle ba’z vukuâtı kable’l vukû bu yolda hiss idivermek herkesde vâkî olduğu gibi bende de ara sıra vukû buluyor.”(s.19/Ş)
- “Ne bir enin-i teellüm ne bir neva-yı teessür.” (s.44/Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 1. Cümle Topluluklarında Kullanılan Bağlama Edatları (Cümle Bağlayıcı Edatlar)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 1. “Ki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

Cümle bilgisi çalışmalarında “ki” bağlama edatı birleşik cümle kuruluşunda incelenir. İki cümleyi birleştirdiği fikrinin yanı sıra, birleşik cümlelerin olmadığı görüşü de yaygındır. Ancak “ki” bağlama edatının iki cümleyi birbirine bağlama görevinde kullanıldığı fikri ağır basmaktadır. Nitekim Prof. Dr. Leyla Karahan’ın görüşleri de bu yöndedir.

“Ki bağlama edatı, cümleler arasında bağlantıyı sağlayan edatların en işlek olanlarından biridir. “Ki” bir cümleyi bir cümleye, cümle topluluğuna, bir cümle topluluğunu da bir başka cümleye/ cümle topluluğuna bağlayarak bunlar arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kurar.”⁵⁴

Sebep – Sonuç Fonksiyonlu “ki”

- “Efsus ki pek hicâba düşdüm.” (s 63/ MB)
- “Bu rûzgâra ne yaptım ki ben tebâh itdi.” (s 63/Ş)

Açıklama Fonksiyonlu “ki”

- “Çünkü o tarih Nisanın tokuzunu gösteriyordu ki ittifakât –ı garîbeden olarak geçen senenin bu günü idi”(s. 50/MB)

⁵⁴ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.85

- “Öyle bir yere ki orada ne ana var ne baba var ne kardeş var.”(s 62/)
- “ İnsan vardır ki evlâdının cenâzesinden avdetde biberli kebab... şekerli kaymak ekliyle iknâ-ı nefis ve teskin-i iştihâ hevesinden geçemez.” (s. 28/ MB)
- “ Yalnız şunu bilirim ki böyle bazı vukuat-ı kable’l-vukû bu yolda hiss idivermek herkesde vâki olduğu gibi bende de ara sıra vukû buluyor.”(s.19/Ş)

Konuşma Fonksiyonlu “ki”

- “ Şu halde muhâtarâ derkâr olmağla (sülfat dö kinin) den ibâret olmak üzere virdiği ilaçlar gelinceye kadar şiddet-i harâreti biraz düşürebilmek için hastanın mutedil banyoya konulması ve ara sıra çocuğa buz parçası ve su ile karışık konyak yutturulub içirilmesi tavsiyesi ile çıkub gideceği vakit didim ki: -Doktor, ne olsa gerek bu hastalık?” (s. 24/ Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 2. “Ve” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- “... Nasıl bir nâdire-i fazîlet ü mârifet velhasıl nasıl bir numûne-i fitrat olduğunu bilir ve bu haller içinde zavallı kızın son derecedeki bahtsızlığını da düşünür de fikdânından tolayı öyle tahassürler iderdi.” (s. 22/ MB)
- “ Çünkü iki taraf ailesince de bunların bu münâsebeti nazar-ı muvâfakatla görülüyor ve hatta o tarihte dört beş ay sonra gelecek olan bahar içinde icrâsı tasmin idilen düğün tertibâtına da hazırlık gösteriliyordu.” (s. 7/ MB)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 3. Ne.... Ne Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- “Ne bir enin-i teellüm ne bir neva-yı teessür
Ne bir figan-ı teşekki ne bir melal-ı tefekkür.” (s.39/Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 4. “Belki” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- “Şemsâ bunların hiç birisi değildi: belki meşîme-i takdîrden mehd-i felâkete toğmuş...” (s. 195/ Ş)
- “Belki şiddetlice soğuk almış, belki bir şeye canı sıkılmış sinirlerini oynatmış” (s. 52/MB)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 5. “Ama” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- “Gözlerinin ağladığını hırkanla setr idabiliyorsun ama o vâveylâ-yı tıflâneni nasıl saklayacaksın?” (s 59/ Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 6. “Fakat” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- “ Seher dört yaşında idi; fakat serbest yürüyüşü, güzel merâm anlayışı, alıştığı lisanda düzgün söz söyleyişi yaşını daha büyük gösteriyordu.” (s. 11/ Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 7. “de, da” Bağlama Edatı ile Bağlanan Cümleler

- “ İşte Şemsâ bu derece-i harâretle aynı yanmış yanmış da ateş kesilmiş bir haşeb- pâre-i şu’ledâr idi.” (s. 25/ Ş)
- “ Anın gibi kimbilir daha kaç bin tane kürre vardır da göremiyoruz.” (s. 47/ MB)

2. 3. 3. 2. 1. 1. 8. “Yani Bağlama Edatı ile Bağlananlar

- “ Hazin sîmalı, garîbane edâli , nazarı sönük, vaz’ı mahzun bir başka kızcağız yani Şemsâ’nın mâtem-nümâ bir hayâli idi.” (s. 20/Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 2. Cümle Bağlayıcı Edatların Aldığı Görev

Cümle toplulukları tür, diziliş, anlam yönüyle farklı olan cümleler, kendi bünyesinde barındırabilir.

2. 3. 3. 2. 1. 2. 1. İsim Cümlelerini Bağlaması

“ Muhsin Beğ ki yigirmi iki yaşında zeki, gâyet çalışkan... sinnine göre malûmatı zararsız fakat istidâd-ı muhabbeti gâlib, hayâlât-ı şâ’irâneye mağlub nâhifü’l – mizâc bir genç şair idi.” (s. 6 / MB)

- “ Anladım ki kazılan şey Şemsâ’nın mezarıdır.” (s. 32/ Ş)
- “ Dilâra şahsen öyle parlak güzellerden değil fakat ifrât-ı câzibesi her bir rûhı dûçâr-ı heyecân idecek melih ve nazik dilberden idi.” (s. 16/ MB)
- “ Ne bir enîn-i te’ellüm... ne bir nevâyı teessür.” (s. 52/Ş)

2. 3. 3. 2. 1. 2. 2. Fiil Cümlelerini Bağlaması

- “ Bu giceyi yazacağım ilaçlarla geçiriniz ümid iderim ki sabaha kadar bir şey kalmaz” (s. 52/ MB)
- “ Şükûfe-dânını sevmişdi şübhesiz ki olurdu

Beşâşet-i nazarından iyân o hiss-i teşekkür” (s. 196/ Ş)

- “Bîçâre kız marazının kesb-i şiddet itdiği Kânûn-i Sâni evâilinde artık bütün bütün dermansız kalmakla yatağa düşmüş ve üç ay sonraki sahraların yeşillenüb ağaçların yeniden hayat bulduğu ve kuşların âşikâne terennümlerle ilân-ı sürûra başladığı nisan içinde pençe-i mevt-i bi-emana teslîm-i hamâme-i rûh itmiş idi.” (s. 8/ MB)

2. 3. 3. 2. 1. 2. 3. Soru Cümlelerini Bağlaması

- “Yalnızlığı hoş-nümâ değil mi?
Ya sâdeliği değil mi dilber?” (s. 30/ MB)

2. 3. 3. 2. 2. Bağlama Edatı Kullanılmadan Cümle Topluluğu Oluşturan Cümleler

Eserlerde bu tip cümlelere sıklıkla rastlanılır.

- “Pencereleri kâmilten açdı, elbisesiyle heman mindere kapandı.” (s. 26/MB)
- “Biraz başı ağrıyor, biraz da harâreti var imiş.” (s. 21/Ş)
- “Bir hareket-i kasriyye ile yerinden fırladı titreye titreye pencereleri kapadı, soyundu, yatağına girdi.” (s. 28 / MB)
- “Anın üzerine bir saat kadar uğraşdı, bazı şeyler yazdı.” (s. 164 / MB)
- Bir parça su istedi, içti.” (s. 53/ MB)
- “Şemsâ da galiba o çiçeklerden, o fidanlardan idi ki az günün içinde soldı, kurudu!” (s. 28/ Ş)
- “Anlar henüz toprağı ıslak bir ufacık kabrin etrâfına toplanmış, ağlaşıyorlar” (s. 49/ Ş)

2. 3. 4. Yüklem Türüne Göre Cümleler

Cümlenin yüklemi, ekli veya eksiz yargı bildiren bir fiil ya da isimdir. Bu durumda yüklem türü bakımından cümleler isim ve fiil cümleleri olmak üzere ikiye ayrılır.

2. 3. 4. 1. İsim Cümleleri

Yüklemi bir isim ya da isim grubu olan cümlelerdir. İsim ya da isim grubu ile oluşan bu unsurlar ek-fiilin zamanlarından biri ile çekimlenerek yüklem olurlar.

- “Bârîka-i hakikat nedir?” (s. 48/Ş)

- “ Çünkü ekseriyâ birer servi ormanı olan mezarlıklarımızın içerisi yaz günleri birer latif sâyelikdir.” (s. 33 / Ş)
- “ Memleketden getirdiği nâmı Seher olan bu kızın rengi gayetle esmer idi.” (s.9 / Ş)
- “ Hâkîlik ise kızcağızın sîmâsına mahsus değil idi.” (s. 10/ Ş)
- “ Kağıdın bir tarafı boş idi.” (s. 51/ MB)
- “İşte ihtimal ki öyle dünyadan kâm almaksızın ukbâya gidişindeki hikmete makrûn olan merhamet-i ilâhiyye de bundadır.” (s. 49/ MB)

2. 3. 4. 1. 1. İsim Cümleleri İle İlgili Özellikler

Hikayelerde ki isim cümlelerinin sayısı 170'tir

İsim cümlelerinin 96'sı kurallı cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı %56,470'tir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %11,552'dir.

İsim cümlelerinin 13'ü devrik cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı %7.65'dir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %1,564'tür.

İsim cümlelerinin 96'sı olumlu cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı %56,470'tir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %11,552'dir.

İsim cümlelerinin 20'si olumsuz cümledir. Bunun isim cümlelerine oranı %11,765'tir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %2,407'dir.

İsim cümlelerinin 12'si soru cümlesidir. Bunun isim cümlelerine oranı %7,059'dur. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %1,444'tür.

2. 3. 4. 2. Fiil Cümleleri

Yüklemi çekimli bir fiil olan cümlelerdir. Basit ya da birleşik yapıda olabilen bu fiiller yargı, kip, şahıs bildirir.

2. 3. 4. 2. 1. Yüklemi Basit Kipli Olan Fiil Cümleleri

- “Şâyed iktiza iderse yine bana haber gönderirsiniz.” diyerek gitti. (s. 163 / MB)
- “ Muhsin hekimin virdiği ilaçlarla değil kendi kendine gice yarısına toğrı gözlerini açdı.” (s. 163/ MB)
- “ Yarın nimetlerin en âlâsıyla sen perverde olacaksın” (s. 162/ MB)
- “Adile Hanım hastanın başı ucunda bir kotuğa oturmuş sessiz sessiz ağlayarak Allah'a yalvarırdı.”(s.52/MB)

- “Hekim hastanın göğsünü, sırtını dinledi.” (s. 23/Ş)
- Altı yaşındaki kız bir haneye terahhuman kabul olunmuş.” (s. 9/Ş)
- “Evet, ikindiden sonra her günkü gibi biraz yedi.” (s. 18/ Ş)

2. 3. 4. 2. 2. Yükleme Birleşik Kipli Olan Fiil Cümleleri

- “Bâri biraz bir şey yedirildi mi idi?” (s. 181/ Ş)
- “Fakat Şemsâ’nın kendisi benim bu acıklı hissime hiç de iştirak itmezdi” (s. 16/ Ş)
- “Vücudu latif bir hareketle istirahate vardığı sırada ruhu da âlem-i menâma süzölmüş gitmiş idi”. (s. 32/ MB)
- “Peymûde-i şevk edüp hevâyı”
“Buldumdu tarârif-i semayı” (s. 32/ MB)

2. 3. 4. 2. 3. Fiil Cümleleri İle İlgili Özellikler

Hikayelerde ki fiil cümlelerinin sayısı 704’tür

Fiil cümlelerinin 520’si kurallı cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %73,864’dür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %62,575’dır.

Fiil cümlelerinin 60’ı devrik cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %8,523’tür. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %7,22’dır.

Fiil cümlelerinin 514’ü olumlu cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %73,011’dır. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %61,853’tür.

Fiil cümlelerinin 66’sı olumsuz cümledir. Bunun fiil cümlelerine oranı %9,375’tir. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %7,942’dır.

Fiil cümlelerinin 25’i soru cümlesidir. Bunun fiil cümlelerine oranı %3,551’dır. Tek yargıdan oluşan cümlelere oranı %3,008’dır.

2. 3. 5. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

Türkçe cümle kuruluşlarında yüklem genellikle sonda bulunur. Çeşitli sebeplerle yüklem yeri cümle içinde değişebilmektedir.

“Yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak diğer cümle öğeleri gibi yüklem de söz dizimi içindeki

yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer öğelerin değil yüklem yeridir.⁵⁵

2.3.5.1. Kurallı Cümleler

Yüklemi sonda bulunan cümledir. Dilimizin söz dizim özelliğine göre asıl öge sonda bulur. Vurgulanmak istenen öge, yükleme yaklaştırılır. “Yardımcı öğeden ana öğeye diziliş, Türk cümle yapısının temel özelliğidir.”⁵⁶

- “Muhsin’in hanesi köyün içerilerinde bağ ile muhat bir güzel köşk idi.” (s. 36/ MB)
- “Benimle beraber on bir kişiden ibaret olan cemaat münavebe ile o bar-ı uhreviyi götürmeğe başladılar.” (s.30/Ş)

2.3.5.2. Devrik Cümleler

Yüklemi cümlenin sonunda değil de cümlenin herhangi bir yerinde olan cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ya da özellikle şiirde ahenk amacıyla yüklem yerini değiştirebilir. Bu durum yalnızca yüklem için değil, diğer öğeler için de gereklidir.

Eserlerde özellikle şiirlerden oluşan bölümlerde devrik cümleler kullanılmıştır.

- “Nasıl olur o kadarcık zamânda öyle tahavvül,
Nasıl gelir o tagayyür.. nasıl olur o tenekkür” (s. 51/ Ş)
- “Ne bir enîn-i te’ellüm... Ne bir nevâ-yı te’essür,
Ne bir figân-ı teşekkî... ne bir melâl-i tefekkür” (s. 26/ Ş)
- “Hepsinden anın güzeldi eyvâh
Altında yatan zavallı duhter” (s. 31/ MB)
- “Terennümâtına mevkûf olub ferahlı ferahlı
Olurdı rûhuma zevk – efgen-i bükâ- yı tahassür!” (s. 14/ Ş)

2.3.6. Anlamlarına Göre Cümleler

Fiilin yüklemde nasıl anlatıldığına göre cümleler çeşitlere ayrılır. Burada işin yapıлып yapılmadığı, durumun varlığı, yokluğu, işin istenildiği ya da emredildiği önemlidir.

⁵⁵ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005.s. 100.

⁵⁶ Leyla Karahan, A.g.e. s.100.

“ Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O halde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur.

Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir.”⁵⁷

2. 3. 6. 1. Olumlu ve Olumsuz Cümleler

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapıldığını veya olduğunu, isim cümlesinde ise sözü edilen kavramın bulunduğunu, var olduğunu, bahsedilen şekilde olduğunu bildiren cümlelerdir.

2. 3. 6. 1. 1. Olumlu Cümleler

2. 3. 6. 1. 1. 1. Olumlu İsim Cümleleri

- “ Ahvâl u muâmelâtından anlaşılırdı ki Seher zeki idi.” (s. 11/ Ş)
- “ Muhsin zeki olmakla beraber buraları düşünemeyecek kadar sâde-dillerden idi.” (s. 21/ MB)
- “ Sevdâ garib bir hastalıktır, ekseriya giceleri müşted olur.” (s. 13/ MB)
- “ Bu mülâhazatı müteakıben Muhsin yerinden kıyam ile mumı söndirdi” (s.15/ MB)
- “ Evet, bazen böyle vakitsiz uyuyor” (s.18/ Ş)

2. 3. 6. 1. 1. 2. Olumlu Fiil Cümleleri

- “Sol yanımda yine bir çocuk ayak üzerinde duruyordu.” (s.20/ Ş)
- “ O mücehhez ahiret gelinini hacle-i sükunı içinde gördüm. ” (s. 30/ Ş)

2. 3. 6. 1. 2. Olumsuz Cümleler

Fiil cümlesinde işin, oluşun yapılmadığını, yapılmayacağını veya olmayacağını; isim cümlesine ise sözü edilen kavramın bulunmadığını, var olmadığını, bahsedilen şekilde olmadığını bildiren cümlelerdir. “Yargının gerçekleşmediğini anlatan cümlelerdir. Böyle cümleler; yapma, yapılmama, olmama bildirir”.⁵⁸

⁵⁷ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.103.

⁵⁸ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.104.

Eserlerde bulunan olumsuz cümleler hem olumsuz isim hem de olumsuz fiil cümleleri şeklindedir.

2.3.6.1.2.1. Olumsuz İsim Cümleleri

Eserlerde İsim cümlelerinin olumsuzluğu “yok, değil ve ne... ne gramer unsurları kullanılarak yapılır.

- “ Ne bir enîn-i teellüm... ne bir nevâ-yı teessür” (s. 14/Ş)
- “ Bence kızcağız için evvelden beri hiç bir ümid-i selâmet yokdı.” (s. 24/ Ş)
- “ Ah ben.... Ben herkesden de vefâsız.... ben herkesden de liyâkatsiz imişim!” (s. 26/MB)
- “ O zamanlar Haydarpaşa Çayırı şimdiki halde değil idi.” (s. 155/ MB)

2.3.6.1.2.2. Olumsuz Fiil Cümleleri

- “ Ancak hastalığın neden ibâret olduğu şimdilik bilinmez” (s. 163/ MB)
- “ Evet! Ölüm her nerede olursa olsun ölümden başka bir şey olmadığı gibi mezarıcı de mezarıcıdan başka bir şey olamıyor.” (s. 37/ Ş)
- “Cevâbı gönlüme toğmakda itmemişdi te’ehhür!” (s. 59/ Ş)
- “Anın gibi kim bilir daha kaç bin tane kürre vardır da göremiyoruz!” (s. 47/MB)

2.3.7. Soru Cümleleri

İçerisinde soru anlamı bulunan, herhangi bir konuda bilgi edinmek, şüpheleri gidermek, düşünceleri onaylatmak için kurulan cümlelere soru cümlesi denir.

Cümlenin öğelerini bulmaya yönelik soru ifadeleri soru cümleleri yapar.

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümlelerdir. Soru eki ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamını kazandıran unsurlardır.”⁵⁹

- “ Doktor, ne olsa gerek bu hastalık?” (s. 24/ Ş)
- “ Bârıka-i hakikat nedir?” (s. 48 /Ş)
- “ Olur mı eylememek dem - be- dem bu dîdeyi takattur?” (s. 52/ Ş)
- “ Lâkin unutmuş olsaydım bundan ziyâde daha ne yapabilirdim.” (s. 26/ MB)
- “ Üstünde yakışmamış mı mermer?” (s. 30/MB)

⁵⁹ Leyla Karahan, Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.107.

2. 3. 7. 1. Soru Ekiyle Kurulan Cümleler

- “ Söyle hele pek güzel değil mi
Şu serv ü nihâl ü kabr-i yekser?” (s. 31/ MB)
- “ Ya o kuvvet anda kendi keyfiyle mi turuyor?” (s. 46/ MB)
- “ Anın hissi, anın varlığı benim irademle mi kâ'im oluyor?” (s. 45/ MB)
- “ Hâlâ yaşıyor muyım ben?”(s. 63/ MB)
- “ Bari biraz şey yedirildi mi idi? “(s. 18/ Ş)
- “ Bu daha mı latîf ?”(s. 45/ Ş)

2. 3. 7. 2. Soru Sıfatıyla Kurulan Cümleler

- “ Bu hali görmeğe hangi can tayanır?” (s. 26/ Ş)
- Hangi yürek tahammül ider?” (s. 26/ Ş)

2. 3. 7. 3. Soru Zarfıyla Kurulan Cümleler

- “ Nasıl olurdu hırâmân-ı şevk o sâk-ı şikeste? “ (s. 50/ Ş)
- “ Nasıl gelir o tagayyür; nasıl olur o tenekkür?” (s. 51/ Ş)
- “ Uğradığım bu firkal-i âkile söz içinde ben nasıl teselli bulayım?”(s.48/MB)

2. 3. 7. 4. Soru Zamiriyle Kurulan Cümleler

- “ Aşk ateşi varken gelecek sende ne vardı?” (s. 17/ MB)
- “ Lâkin unutmuş olsaydım bundan ziyade daha ne yapabilirdim?” (s. 26/ MB)
- “ Sekiz ay evvel ne idi, şimdi ne oldu?”(s. 25/ MB)
- “ Ne oldu bu Şemsa?” (s. 50/ Ş)
- “ Barikâ-i hakikat nedir?” (s. 48/Ş)

2. 3. 8. Cümle Bilgisine Ek

2. 3. 8. 1. Ara Cümleler

Tek bir yargıyı bildiren bir cümle içinde var olan diğer cümleler söz konusu cümlenin bir unsuru olarak görev yapmaktadır. Bir cümle içinde kullanılan cümlelerin cümle içindeki bir ögeyi tamamladıkları durumlar vardır. Eserlerde cümlelerin herhangi bir unsurunu açıklayan ara cümleler mevcuttur.

- “ Kolumu dizine ve – bir saatden beri vücûdî tahammül idemeyecek mertebede ağırlaşmakta olan – başını da eline tayadı mezarın içinde ne var ise birer birer meşmûl – i nigâh etmeğe başladı” (s. 42/ MB)
- “ Muhsin Beğ-ki yigirmi iki yaşında... zeki. .. gayet çalışkan sinnine göre malûmatı zararsız... fakat istidât-ı muhabbeti gâlib... hayâlât-ı şâ’irâneye mağlub..... nâhîfü’l mizâc bir genc şair idi – uzakdan kendisine karâbeti bulunan bir kızı daha çocukluğunda en şiddetli bir sevdâ-yı ismetperane ile sevmiş ve şiddet-i aşk ve alâkasından perestidesi olan Dilârâyı da hissedâr itmek bahtiyarlığına nail olmuş idi.” (s. 6/ MB)
- “ Ancak o benim – hâlâ ne olduğunu idrakden âciz kaldığım– rûhumdan tevellüd idiyor.” (s. 45/ MB)

2. 3. 8. 2. Eksiltili Cümleler (Kesik Cümle)

Bazen yüklemi bazen de diğer unsurları belirtilmeden kurulan cümlelerdir. Eserlerde çok az sayıda eksiltili cümle vardır.

- “ Bârîka-i hakîkat nedir?... Mevt!” (s. 195/ Ş)
- “ Gündüz çok gezüb koştuğu için yoruluyor, öyle mi? Besbelli ...” (s.18/Ş)

SONUÇ

Bu çalışmada Recaizâde Mahmut Ekrem'in 1888 yılında yayınlanan "Muhsin Bey Şairliğin Hazin Bir Neticesi" ile 1895 yılında yayınlanan "Şemsâ" adlı hikayeleri dil bilgisinin ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi yönleriyle incelenmiştir.

Hikayelerin yazım tarihi Osmanlı Türkçesi'nin son dönemlerine rastlamaktadır. Ayrıca hikayeler, hem Recaizâde Mahmut Ekrem'in hem de Tanzimat döneminin nesri hakkında bilgi vermektedir. Hikayelerin ilk yayınlarından sonra çok uzun bir dönem yeni baskıları yapılmamıştır. Öyle ki Latin alfabesi ile yayını olmadığı zannedilmiş, ancak MEB yayınlarından 1997 yılında İsmail Parlatır, Nurullah Çetin ve Hakan Sazyek'in çalışmalarıyla bu eserlerin gün ışığına çıktığı görülmüştür. Ancak bu çalışmada hikayeler transkripsiyonlu değil yalnızca Latin alfabesine çevrilmiş şekliyle mevcuttur.

Bu çalışmada hikayeler öncelikle cümlelere ayrılıp her bir cümle üzerinde ses, şekil ve cümle bilgisi özellikleriyle incelenmiştir. Ses Bilgisi bölümünde, ses bilgisinin belli başlıklarına ilişkin tanımlamalar verilmiş ve bunlarla ilgili tespit edilen örnekler sunulmuştur. Bu bölümde hikayelerin imla özellikleriyle ilgili bilgiler de yer almaktadır.

Şekil Bilgisi bölümünde de başlıklarla ilgi açıklayıcı fonksiyon özellikleri verilmektedir. Bu bölümde her bir konunun örneği titizlikle araştırılmış olup hikayelerde o konuyla ilgili mevcut olan örnekler kapsamlı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Cümle Bilgisi'nde ise bütün cümleler söz dizimi incelemesine tabi tutulmuş, her cümlede geçen kelime, kelime grubu ve diğer unsurlar tek tek incelenmiştir. Ögelerin sıralanışına göre de cümleler ele alınarak cümle toplulukları bağlanış şekilleri, cümle bağlayıcı edatların görevleri de belirtilmiştir. Hikayelerdeki cümleler anlamlarına, ögelerin sıralanışına ve fiilin türüne göre değerlendirilmiştir.

SES BİLGİSİ

1. Türkçe ses yapısının temeli olan ünlü uyumlarından kalınlık – incelik uyumu eserlerde sağlam bir şekilde görülmektedir. Düzlük – yuvarlaklık uyumunun ise bazı kelime köklerinde ve çoğunlukla eklerde yer yer bozulduğunu görmekteyiz.

2. Ünsüzlerle ilgili olarak eserlerde ünsüz benzeşmesi durumu bulunmamaktadır. Sedalı veya sedasız ünsüzlerle başlayan tek şekilli ekler, sonu sedalı veya sedasız ünsüzle biten her köke aynı şekilde eklenmektedir.

3. Eserlerde i<e, g>(ğ)y, t>d gibi ses değişiklikleri tespit edilmiş olup ses olayı gibi görülen bazı farklı kullanımların aslında bir imla hadisesi olduğu da belirtilmiştir.

4. Bu bölümde imla ile ilgili bir takım özellikler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu özellikler önce açıklayıcı bilgiler daha sonra da örneklerle verilmiştir.

5. Eserlerde kelime ve hece sonundaki “ç”ler “c” olarak yazılmıştır. Ayrıca günümüzde kelime başında ve içinde d’li olarak kullandığımız bu sesin t’li olarak işaretlendiği görülmüştür. Türkçe kelime ve hece sonundaki “p” sesinin de eserlerde “b” olarak işaretlendiği tespit edilmiştir. Bunların birer imla özelliği olduğu sonucuna varılmıştır.

6. Eserlerde teklik ve çokluk 3. şahıs emir ekinin yalnız yuvarlak şekilleriyle kullanıldığını görmekteyiz.

7. Ünlü birleşmesi ile ilgili olarak “içün” edatının bazı kelimelerle birleşik olarak kullanıldığı görmekteyiz.

8. Eserlerde daha çok Eski Anadolu Türkçesi döneminin ses ve şekil özelliklerini taşıyan orijinal kelime kullanımlarına da rastlarız.

ŞEKİL BİLGİSİ

1. İsim ve fiil çekim ekleri Türkiye Türkçesi’ndeki kullanım özellikleriyle aynıdır.

2. Hal ekleri fonksiyon olarak Türkçe’nin tüm devrelerindeki kullanımına uygun olarak karşımıza çıkar. Ayrıca eserlerde hal eklerinin birbirinin yerine kullanımı nadiren görülen bir özelliktir.

3. Yön gösterme durumu (+rA, +Arı) ve vasıta eki (+n) kalıplaşmış olarak kelimelerde bulunmaktadır.

4. Eserlerde soru eki +mI şeklindedir. Eserlerde bu ek yalnızca dar-düz şekilleriyle mevcuttur. Ayrıca Arapça ve Farsça soru edatlarına rastlanmaz.

5. Eserlerde teklik ve çokluk 3. şahıs emir ekleri yalnız yuvarlak şekilleriyle kullanılmıştır.

6. Hikayelerde fiiller en çok 3. tekil şahıs eki ile çekimlenmiştir. Bu durum eserlerin 3. teklik şahıs yazar-anlatıcı tarzında yazılmış olmasıyla ilgilidir.

7. Çokluk eki +lAr dışında sıklıkla Arapça, nadiren de olsa Farsça çokluk şekilleriyle karşılaşırız.

8. Fiil kipleri bir takım ses değişiklikleri dışında kullanım olarak günümüz Türkçe'sindeki kullanımlarla aynı özellikleri göstermektedir.

9. Hikayelerde en çok kullanılan haber kipi görülen geçmiş zamandır. En az kullanılan haber kipi ise gelecek zamandır.

10. Şimdiki zaman çekimi için (+mAkdA) eki de kullanılmıştır.

11. Hikayelerde tasarlama kipleri pek fazla kullanılmamıştır. Tasarlama kiplerinde emir kipi diğerlerine nazaran daha çok kullanılmıştır.

12. Eserlerde gelecek zamanın hikaye birleşik çekimi örneğine rastlanmamıştır.

13. Tasarlama kipleri ile cevher fiilinin birleşik zamanlı çekimlerinde en çok 3. teklik şahıs çekimi görülmektedir. Eserlerde diğer şahıslara ait örneklere fazla rastlanmıştır.

14. Kelime türeten yapım ekleri pek fazla bulunmamaktadır. Daha çok Arapça ve Farsça kelime türlerine yer verildiği için Türkçe kökenli kelime türlerinin kullanımı sayı olarak daha azdır.

CÜMLE BİLGİSİ (SÖZ DİZİMİ)

1. Cümleler çok uzun olarak kullanılmıştır. Cümleler, yer yer bir paragrafı tutacak kadar uzundur. Cümleler içinde Arapça ve Farsça tamlamalar çok yoğun şekilde kullanıldığından yalnızca Türkçe kelimelerden oluşmuş cümle bulmak çok zordur.

2. Eski Türk Edebiyatı nesir örneklerinin çok benzerini hikayelerde görmek mümkündür. Cümleler arasında paralellikler kelime grupları ve bir takım bağlayıcılarla sağlanmıştır. Böylelikle şiir cümlelerine benzeyen ifadeler çok sık olarak nesir bölümlerinde de bulunmaktadır.

3. Eserlerde bağlama edatlarıyla oluşmuş cümle topluluklarının sayısı çok fazladır. Yazıldıkları dönem itibarıyla Arap ve Fars Edebiyatında çok sık kullanılan ve

klasik edebiyatımızda da oldukça fazla görebileceğimiz bağlama edatlarıyla cümle kurma olgusu hikayelerde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

4. Bağlama edatlarıyla oluşmuş cümle topluluklarına çok sık rastlanırken, tek bir yargıdan oluşmuş cümlelerle pek fazla karşılaşılmamaktadır.

5. Hikayelerde geçen olaylar dönemin santimental ruh halini yansıttığından dolayı, olumsuz cümleler yoğunluktadır. Olumsuz cümlelerin çoğunu yapı bakımından olumlu, anlam bakımından olumsuz cümleler teşkil etmektedir.

6. Şemsâ adlı hikayede soru cümlesi diğer hikayeye oranla daha fazla bulunmaktadır.

7. Hikayelerde hareket unsuru pek yoktur. Bu nedenle fiil cümlelerinden ziyade isim cümleleri daha yoğunluktadır.

8. Şemsâ da hareket olgusu daha fazladır. Buna bağlı olarak fiil cümleleri daha fazladır. Muhsin Bey hikayesinde ise tasvir durumu söz konusudur. Bu nedenle isim cümleleri burada daha fazladır.

9. Eserlerde cümle yapılarına bakarsak, Recaizâdenin cümleleri kurarken çok fazla gereksiz unsur kullandığını görürüz. Bu gereksiz unsurların çoğu virgül yerine üç nokta (...) ile birbirinden ayrılmış uzun kelime gruplarıdır. Bu kelime grupları hem cümle yapısını hantallaştırmakta hem de anlatıma abartılı bir üslup getirmektedir.

10. İsim ve fiil cümlelerinin büyük çoğunluğu üç ve daha fazla unsurdan oluşmaktadır. İki unsurdan oluşan cümle sayısı oldukça azdır.

11. Cümlelerin öğeleri ve sıralanışı bakımından eserlerde Türkçe cümle yapısının belirgin olduğu söylenebilir.

12. Cümlelerin büyük çoğunluğu bağlama edatlarıyla oluşmuştur. Bu cümle toplulukları arasında ortak öge fazlalığı da çok sık görülür. Öyleki bu durum bazı cümlelerin anlam özelliklerine yansımış ve anlatım bozukluklarına sebebiyet vermiştir.

EKLER

TABLO-3
ÖĞELERİN SIRALANIŞI BAKIMINDAN FİİL CÜMLELERİNİN DURUMU

	UNSUR SAYISI / ÖĞE DİZİSİ	CÜMLE SAYISI	FİİL CÜMLELERİNE ORANI
		704	%100
1	Özne – Yüklem	25	3,551
2	Yüklem – Özne	9	1,278
3	Özne ve Tamlayıcısı – Yüklem	24	3,409
4	Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	20	2,840
5	Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	11	1,5625
6	Özne – Nesne – Yüklem	21	2,983
7	Özne – Zarf – Zarf - Nesne – Yüklem	9	1,278
8	Nesne – Özne – Yüklem	3	0,426
9	Özne – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	5	0,71
10	Özne – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	9	1,278
11	Özne – Zarf – Yüklem	33	4,6875
12	Özne – Yüklem – Zarf	3	0,426
13	Zarf – Özne – Yüklem	15	2,13
14	Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Zarf - Yüklem	2	0,284
15	Nesne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	3	0,426
16	Nesne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	2	0,284
17	Nesne – Yüklem	19	2,699
18	Nesne – Özne – Yüklem	1	0,142
19	Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	2	0,284
20	Zarf – Nesne – Özne – Zarf – Yüklem	2	0,284
21	Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	45	6,392
22	Zarf – Yüklem	22	3,125
23	Özne – Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem	6	0,852
24	Nesne – Zarf – Yüklem	16	2,272
25	Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem	9	1,278

26	Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı - Yüklem	8	1,136
27	Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem	3	0,426
28	Nesne – Yüklem – Yer Tamlayıcısı	3	0,426
29	Yer Tamlayıcısı – Özne – Zarf – Yüklem	3	0,426
30	Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	12	1,704
31	Nesne – Özne – Yüklem	5	0,71
32	Özne – Zarf – Nesne – Yüklem	11	1,5625
33	Zarf – Zarf - Nesne – Yüklem	23	3,267
34	Yer Tamlayıcısı – Yüklem	29	4,119
35	Zarf – Nesne – Zarf – Yüklem	7	0,9943
36	Zarf – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	1	0,142
37	Yer Tamlayıcısı – Yüklem – Özne	1	0,142
38	Özne – Zarf – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	1	0,142
39	Özne – Zarf – Nesne – Zarf – Yüklem	1	0,142
40	Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	9	1,278
41	Zarf – Özne – Nesne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	1	0,142
42	Yer Tamlayıcısı – Özne – Nesne – Zarf – Yüklem	1	0,142
43	Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	3	0,426
44	Zarf – Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	2	0,284
45	Özne – Yüklem – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Zarf	1	0,142
46	Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	1	0,142
47	Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem	1	0,142
48	Nesne – Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem	1	0,142
49	Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem – Özne	1	0,142
50	Zarf – Özne – Nesne – Yüklem	6	0,852
51	Zarf – Yüklem – Yer Tamlayıcısı – Özne	2	0,284
52	Yer Tamlayıcısı – Özne – Zarf – Yüklem	4	0,568
53	Zarf – Yüklem – Nesne	1	0,142
54	Yüklem – Yer Tamlayıcısı – Zarf	1	0,142
55	Yüklem – Nesne – Özne	2	0,284
56	Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	2	0,284
57	Yüklem – Nesne – Özne	2	0,284
58	Yüklem – Nesne	3	0,426

59	Özne – Yüklem – Zarf	1	0,142
60	Yüklem – Nesne – Zarf	1	0,142
61	Zarf – Yüklem – Yer Tamlayıcısı	1	0,142
62	Zarf – Özne – Zarf – Yüklem	7	0,9943
63	Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı – Nesne – Zarf – Yüklem	1	0,142
64	Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Nesne – Yüklem	1	0,142
65	Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	2	0,284
66	Zarf – Özne – Zarf – Nesne – Yüklem	2	0,284
67	Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem – Özne	2	0,284
68	Zarf – Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem	2	0,284
69	Yüklem – Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı	2	0,284
70	Zarf – Özne – Zarf – Nesne – Zarf – Yüklem	1	0,142
71	Yüklem – Özne – Zarf – Nesne	1	0,142
72	Zarf – Özne – Zarf – Yüklem	3	0,426
73	Nesne – Zarf – Yüklem	1	0,142
74	Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	1	0,142
75	Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	1	0,142
76	Özne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem – Zarf	1	0,142
77	Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem	1	0,142
78	Zarf – Özne – Yer Tamlayıcısı – Nesne – Yüklem	1	0,142
79	Yüklem – Özne – Zarf – Nesne	1	0,142
80	Zarf – Nesne – Yüklem – Özne	1	0,142
81	Zarf – Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	2	0,284
82	Zarf – Yüklem – Özne	1	0,142
83	Zarf – Nesne – Zarf – Özne – Yüklem	1	0,142
84	Nesne – Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem	1	0,142
85	Zarf – Nesne – Özne – Zarf – Yüklem	2	0,284
86	Zarf – Nesne – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	3	0,426
87	Yer Tamlayıcısı – Zarf – Özne – Zarf – Yüklem	1	0,142
88	Zarf – Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem	1	0,142

89	Yer Tamlayıcısı – Zarf – Nesne – Yüklem	1	0,142
90	Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	4	0,568
91	Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Nesne – Yüklem	1	0,142
92	Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	1	0,142
93	Yüklem – Yer Tamlayıcısı- Nesne – Özne	1	0,142
94	Yer Tamlayıcısı – Zarf – Özne – Zarf – Yüklem	1	0,142

TABLO- 4**ÖĞELERİN SIRALANIŞI BAKIMINDAN İSİM CÜMLELERİNİN DURUMU**

	UNSUR SAYISI / ÖĞE DİZİLİŞİ	CÜMLE SAYISI	İSİM CÜMLELERİNE ORANI
		170	%100
1	Özne – Yüklem	52	30,588
2	Yüklem – Özne	2	1,177
3	Özne – Yer Tamlayıcısı - Yüklem	9	5,294
4	Özne – Zarf – Yüklem	21	12,353
5	Zarf – Özne – Yüklem	7	4,118
6	Yer Tamlayıcısı – Özne - Yüklem	5	2,941
7	Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı - Yüklem	42	24,706
8	Zarf – Özne – Zarf - Yüklem	3	1,765
9	Yüklem – Yer Tamlayıcısı – Özne	1	0,588
10	Yüklem – Özne – Zarf	11	6,4705
11	Özne – Yer Tamlayıcısı – Zarf – Yüklem	1	0,588
12	Zarf – Yüklem – Özne	1	0,588
13	Zarf – Özne – Zarf – Yer Tamlayıcısı – Yüklem	1	0,588
14	Yer Tamlayıcısı – Yüklem	2	1,177
15	Zarf - Yer Tamlayıcısı – Özne – Yüklem	1	0,588
16	Yüklem	10	5,882

BİBLİYOGRAFYA

- ACAR, İsmail; Türk Dili, Alem Kitabevi, Balıkesir,2007.
- AKSAN, Doğan; Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, Atatürk, Kültür,Dil Ve Tarih Yüksek Yay., Ankara, 2000.
- AKSAN, Doğan; Türkçenin Söz Varlığı,Engin Yay., Ankara, 2000.
- AKYÜZ,Kenan; Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1997.
- ALİ EKREM; Rezaizade Mahmut Ekrem Bey,İstanbul,1339.
- BANARLI, Nihad Sami; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c.1., MEB. Yay., İstanbul, 1998.
- BANGUOĞLU, Tahsin; Türkçenin Grameri, TDK Yay., Ankara,2004
- ÇANKAYA,Ali; Mülkiye Tarihi,1.c. Ankara,1954.
- DELİCİ, H.İbrahim; Türkçe Söz Dizimi,Kitabevi Yay., İstanbul,2003.
- DEMİR, Nurettin-YILMAZ, Emine; Türk Dili El Kitabı,Grafiker Yay., Ankara,2006.
- DEVELİ, Hayati; Osmanlı'nın Dili, 3F Yayınevi,İstanbul,2006.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 2004.
- DİLÇİN, Cem; Yeni Tarama Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 1983.
- ENGİNÜN, İnci; Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e, (1839-1923), Dergah Yay., İstanbul,2006.
- ERCİLASUN, Ahmet; Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yay., Ankara,2007.
- ERCİLASUN, Bilge;Servet-i Fünun'da Edebi Tenkit, MEBYay., İstanbul, 1998.
- ERGİN, Muharrem; Türk Dil Bilgisi,Bayrak Basım, Yayım, Tanıtım, İstanbul, 1997.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin; Türk Dilinde Edatlar, MEB Yay., İstanbul,1992.
- HANGİRMEN, Mehmet; Türkçe Dilbilgisi, Ergin Yayınevi, Ankara, 1998.
- İMREN, Ali; Rezaizade Mahmut Ekrem, Yeryüzü Yayınevi, İstanbul, 2002.

- İNAL, İ.Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul,1969.
- KARAHAN, Leyla; “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, Türk Dili, S.583, Temmuz, 2000.
- KARAHAN, Leyla; Türkçe’de Söz Dizimi, Akçağ Yay., Ankara, 2005
- KAVRUK, Hasan ve diğerleri; Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım, Medipres Yay., Malatya, 2004.
- KORKMAZ, Zeynep; Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay., Ankara, 2003.
- KURGAN, Şükrü; Recaizade Ekrem, Varlık Yay.,Türk Klasikleri, İstanbul,1954.
- MORAN, Berna; Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, İletişim Yay., İstanbul,1998.
- ÖRS, Derya- KIRLANGIÇ, Hicabi-ERYÜKSEL,Ahmet; Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,Gün Yay., Ankara,2006.
- ÖZÖN,Nijat; Dil Kılavuzu, Arkın Kitabevi, İstanbul, 1985.
- PARLATIR, İsmail; Recai-zade Mahmut Ekrem, MEB. Yay., İstanbul, 2005.
- PARLATIR, İsmail ve diğerleri; Recaizade M.Ekrem Bütün Eserleri, c.3, MEBYay., İstanbul, 1997.
- PARLATIR, İsmail; Recai-zade Mahmut Ekrem, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 1984.
- PARLATIR, İsmail; Tanzimat Edebiyatında Kölelik, TTK Basımevi, Ankara,1987.
- ŞEMSETTİN, Sami; Kamusü’l A’lâm Tıpkıbasımı, 6 c., Kaşgar Neşriyat, İstanbul,1996.
- ŞEMSETTİN, Sami; Kamus-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul,1996.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi; 19 Uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitapevi, İstanbul, 1997.
- TANZİMATTAN BUGÜNE EDEBİYATÇILAR ANSİKLOPEDİSİ, C.2.Y.K.Y., İstanbul, 2003.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri; Osmanlı Türkçesi Grameri, Alfa Basım, Yayım, Dağıtım, İstanbul, 1999.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri; Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Bogaziçi Yay., İstanbul, 1997.

ZÜLFİKAR, Hamza ; “Girişik Cümle Sorunu”, Türk Dili, S. 522, Haziran, 1995.